

**AALBORG
UNIVERSITET**

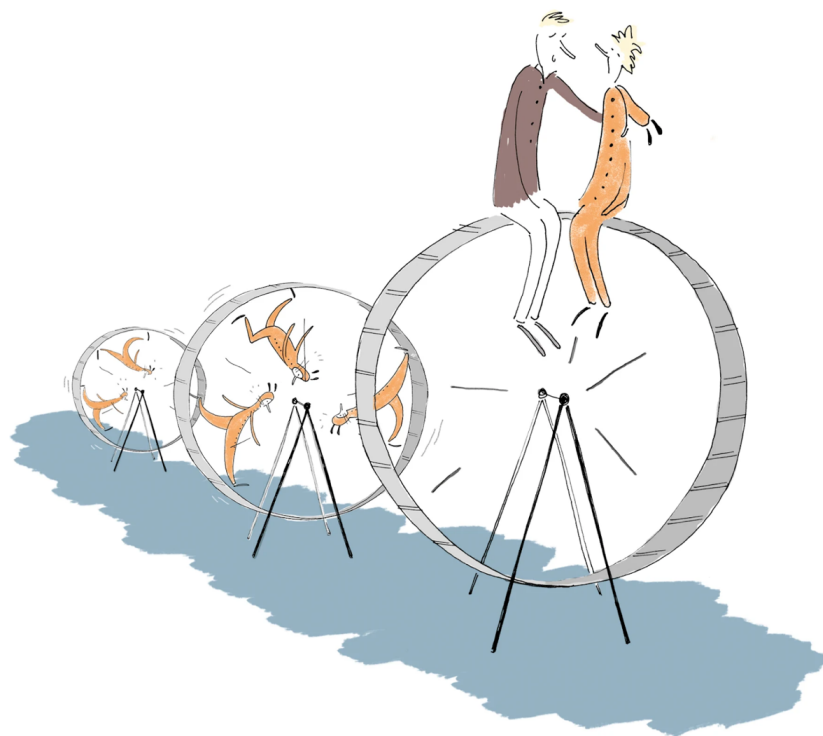
(Mis)Trivsel i gymnasierne

En kvalitativ undersøgelse af håndteringen af mistrivsel
blandt elever på gymnasiale uddannelsesinstitutioner

Af Maja Hald Hermansen & Helle Eskildsen

Specialeafhandling

Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde, Aalborg Universitet

SOFIE HOLM LARSEN/IBUREAUET

Studienumre: 20184581 & 20183346

Vejleder: Vibeke Bak Nielsen

Antal anslag: 187.667

1. Forord

Denne afhandling er udarbejdet af Maja Hald Hermansen og Helle Eskildsen i foråret 2024 på Kandidaten i Socialt Arbejde, ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde på Aalborg Universitet.

Formålet med denne afhandling er at bidrage til at udfylde et eksisterende videnshul vedrørende de praktiske tilgange til håndtering og bearbejdning af mistrivelsesproblematikker blandt unge på de danske gymnasiale uddannelsesinstitutioner. Vi sigter mod at skabe dybere indsigt i dette emne og fremme erfaringsudveksling blandt fagprofessionelle inden for området, og dertil styrke det sociale arbejdes praksis.

Vi vil gerne rette en særlig tak til vores interviewede informanter, herunder studievejledere og rektorer. Uden deres uvurderlige deltagelse, bidrag og udtalelser havde denne afhandling ikke været mulig, og vi havde manglet afgørende indsigt i institutionernes erfaringer - både positive såvel som negative. Disse erfaringer udgør en væsentlig del af afhandlingens formål om at fremme erfaringsudveksling og dertil forbedre det sociale arbejdes felt. Ved at øge den generelle viden om emnet, kan vi identificere potentielle fokusområder inden for feltet.

Vi ønsker desuden at takke vores vejleder, Vibeke Bak Nielsen, for den værdifulde støtte, vi har modtaget gennem processen med udarbejdelsen af denne afhandling. Vibekes relevante faglige sparring og input har haft stor betydning for at fremme vores analytiske proces og dertil forståelse af det komplekse genstandsfelt. Hendes store engagement og dedikation til vores forskningsområde har været en uvurderlig kilde til inspiration og motivation under hele processen.

Maja Hald Hermansen og Helle Eskildsen

2. Bilagsoversigt

Bilag 1 – Interviewguide 1

Bilag 2 – Interviewguide 2

Bilag 3 – Kodetræ

Bilag 4 – Portfolio

Indholdsfortegnelse

1. Forord	2
2. Bilagsoversigt	3
3. Abstract	5
4. Problemfelt	6
5. Problemformulering	12
6. Afhandlingens design	13
7. Afgrænsning og operationalisering af begreber	14
7.1 Socialt arbejde og det sociale arbejdes felt	14
7.2 Elever og unge	15
7.3 Trivsel og mistrivsel	15
8. Videnskabsteoretisk tilgang	16
8.1 Slutningsform	16
8.2 Videnskabsteoretisk positionering	16
9. Metodiske overvejelser	18
9.1 Litteraturreview	18
9.2 Kvalitativ metode	23
9.3 Indsamling af primær empiri	23
9.4 Metodologi	25
10. Afhandlingens kvalitet	30
11. Forskningsetik	31
12. Teori	32
12.1 Pierre Bourdieu	32
12.2 Michael Lipsky	33
12.3 Systemteori	35
13. Afhandlingens opbygning	36
14. Analyse	37
14.1 Analysedel 1 - mistrivsel i gymnasierne: udvikling og professionelle perspektiver	37
14.2 Analysedel 2 - Håndtering af mistrivsel i gymnasierne: strategier og løsninger	45
14.3 Analysedel 3 - Ændret opgavevaretagelse i gymnasierne: et systemteoretisk perspektiv	58
15. Konklusion	66
16. Diskuterende perspektivering	68
17. Litteratur	73

3. Abstract

This master's thesis explores the management of student well-being issues in Danish high schools, focusing on the challenges and institutional responses to these problems. Despite the general well-being of most young people in society, there is a growing proportion experiencing distress, with no single factor clearly responsible. Statistics highlight that many youths feel pressured, even if they appear to thrive in other aspects of life. Existing research indicates that this increasing distress is largely attributed to societal developments, including an intensified individual focus and a rapidly accelerating, competitive environment. Our problem statement reads as follows:

How do high schools handle student well-being issues, and what impact does this management have on the tasks and roles of the staff and the field of social work?

We have utilized a hermeneutic approach throughout both the data collection and analysis phases of the thesis. Our data were collected through eight qualitative interviews, and we coded our empirical findings based on recurring themes identified during the coding process. This process resulted in three main themes: expressions of well-being issues, management of well-being issues, and the field of social work. These themes formed the foundation of our analysis.

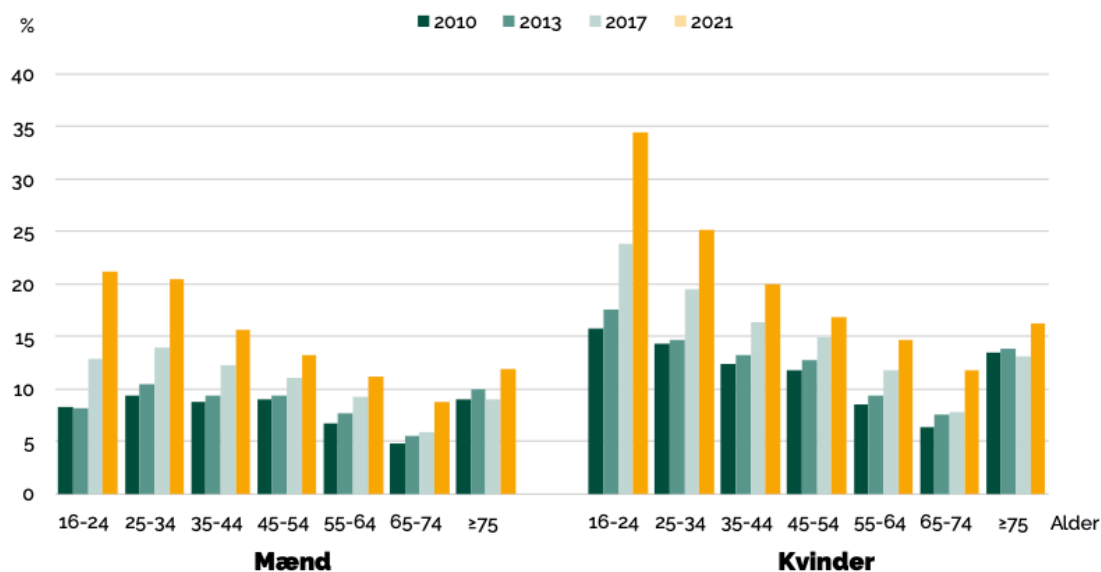
The analysis is divided into three parts, each examining different aspects of the issue. In the first part, we utilize both macro and meso perspectives to investigate the well-being challenges faced by high schools and the influence of societal developments on these issues. At the macro level, we examine broader societal trends contributing to student distress, while at the meso level, we analyze how school staff perceive and understand these well-being issues. This section integrates relevant literature and theory on societal development, combined with quantitative data on student well-being. The second part analyzes the strategies and interventions implemented by the high schools to address well-being issues among students. We employ Michael Lipsky's theories on street-level bureaucracy, including concepts of cross-pressure and coping mechanisms at both micro and meso levels, to provide a nuanced understanding of the complex dynamics affecting how schools manage these issues. Additionally, we incorporate Pierre Bourdieu's concepts of capital volume, fields, and doxa to further elucidate the varying capacities and approaches of school staff in addressing student well-being. The third part primarily adopts a meso perspective to explore the impact of shifting responsibilities among school staff within the educational system. Using a systems-theoretical approach, we analyze the systemic changes and their implications for the high school environment. This section also includes a macro perspective to highlight the broader implications of these shifts for the field of social work.

Based on the findings from these analyses, we conclude with a comprehensive summary addressing our research question. Finally, we provide a discussion that compares the management of well-being issues in high schools with that in primary schools, situating our findings within a wider educational context.

4. Problemfelt

I de senere år har der været fokus på mental sundhed og trivsel i Danmark, hvilket har medført et øget politisk engagement på netop dette område. Undersøgelser viser, at der er sket en forværring i den danske befolknings mentale helbred, hvilket særligt kommer til udtryk blandt de unge. En række rapporter, herunder Sundhedsstyrelsens Nationale Sundhedsprofiler fra 2021 og 2023, fremhæver en bekymrende tendens af stigende forekomst af mental mistrivsel blandt befolkningen. Af den Nationale Sundhedsprofil fra 2021, hvor 180.000 danskere er blevet adspurgte om deres sundhed, sygdom og trivsel, fremgår det, at andelen der har en lav score på den mentale helbredsskala, er steget i alle aldersgrupper, men at den største stigning netop ses i aldersgruppen 16-24 år. Her fremgår det, at mænd med dårligt mentalt helbred udgør 21,2 % af de adspurgte, hvor kvinder med dårligt mentalt helbred udgør 34,4 % af de adspurgte i denne aldersgruppe. Undersøgelsen viser desuden, hvordan der i denne målgruppe er sket en eksplosiv stigning, i forhold til den generelle stigning blandt andre målgrupper, jf. figur 1 (Sundhedsstyrelsen, 2022a).

Figur 1. Andel, der har en lav score på den mentale helbredsskala, blandt mænd og kvinder i forskellige aldersgrupper. 2010, 2013, 2017 og 2021. Procent. (Sundhedsstyrelsen, 2022a)

Figuren viser, at der siden 2010 er sket en gradvis stigning i personer, der scorer lavt på den mentale helbredsskala, og det ses, hvordan stigningen særligt kommer til udtryk i aldersgruppen 16-24 år (Sundhedsstyrelsen, 2022a). I 2023 blev der foretaget en midtvejsundersøgelse af danskernes sundhed, hvor det fremgår, at udviklingen på en del punkter viser samme tendens som i sundhedsprofilen fra 2021. Det fremgår blandt andet, at der fortsat er flere, der scorer lavt på den mentale helbredsskala, og at der endnu ses en stigning i denne dimension i alle aldersgrupper (Sundhedsstyrelsen, 2024).

Enhedschef i Sundhedsstyrelsens enhed for Forebyggelse og ulighed, Niels Sandø, finder tallene stærkt bekymrende. Han udtaler:

Vi kan se, at særligt unge har en dårlig mental sundhed, og at den bliver dårligere for hver gang, vi har gennemført undersøgelsen. Det er stærkt bekymrende. Det er noget, som har konsekvenser for deres livskvalitet, og som kan medføre både fysisk og psykisk sygdom. Vi bliver simpelthen nødt til at gøre noget for at styrke unges mentale sundhed og trivsel. Desværre er der ingen lette løsninger, men vi må tage et langt sejt træk for at ændre det (Sundhedsstyrelsen, 2022b, afsnit 4).

Denne bekymrende udvikling er ikke kun blevet påpeget af Niels Sandø, men deles også af mange fagfolk, der arbejder med børn og unge. I 2022 underskrev 1000 psykologer et åbent brev til politikerne, hvor de udtrykte stor bekymring over den stigende mistrivsel blandt børn og unge, ligesom de problematiserede manglende og utilstrækkelige ressourcer til at håndtere problematikken (Tvede, 2022). I brevet skrev de blandt andet:

Vi psykologer er efterhånden som viceværter i et hus, hvor der er ild i taget, vand i kælderen, skimmelsvamp i væggene og et lig på første sal. Det bedste, vi kan gøre, på nuværende tidspunkt, er at bidrage til at begrænse skadernes omfang (Tvede, 2022, afsnit 4).

Psykologernes metaforiske beskrivelse gjorde indtryk på politikerne, og adskillige partier bakkede op om bekymringen blandt psykologerne. Martin Geertsen, Venstres sundhedsordfører, udtalte blandt andet: "Vi har groft sagt snart halve og hele generationer, som mere eller mindre er på vej ind i behandlingspsykiatrien. Det er uacceptabelt både for det enkelte barn og unge menneske, men også for samfundet" (Tvede, 2022, afsnit 10).

I august 2023 kom der et efterspurgt politisk fokus på den stigende mistrivsel blandt børn og unge, da regeringen nedsatte Trivselskommissionen, hvis formål er at afdække hvordan man kan forebygge mistrivsel og sårbarhed blandt børn og unge. Kommissionen har til opgave at afdække fire overordnede temaer: *tidlig indsats og forebyggelse, det gode digitale liv, livsmod og robusthed og fællesskab og relationer* (Trivselskommissionen, s.d.). Børne- og Undervisningsminister, Mattias Tesfaye, udtalte følgende om baggrunden for nedsættelsen af Trivselskommissionen:

De fleste børn og unge i Danmark har det heldigvis godt. Det skal vi ikke glemme. Mange har venner og er glade for at gå i skole. Mange er aktive i fritiden og har et godt helbred. Men undersøgelser viser samtidig, at mistrivsel blandt børn og unge er en voksende udfordring. Det skal vi tage mere alvorligt. Kommissionen skal gøre os klogere på, hvad vi konkret kan gøre for at hjælpe de børn og unge, som ikke har det godt (Børne- og Undervisningsministeriet, 2023, afsnit 10).

Som det fremgår af ovenstående undersøgelser og udtalelser, ses der aktuelt en stigning i mistrivsel i ungdomsgenerationen. Der er bred enighed om, at den stigende mistrivsel blandt børn og unge er af bekymrende karakter, både med hensyn til de unges fysiske og mentale sundhed, samt for samfundet som helhed. Ydermere er der konsensus om, at der er behov for handling for at fremme trivslen, hvorfor Trivselskommissionen blev etableret. Imidlertid synes spørgsmålet om, hvordan samfundet skal fremme unges trivsel, samt de underliggende mekanismer bag den stigende mistrivsel i ungdomsgenerationen, at være komplekst og vanskeligt at afgrænse, da der identificeres adskillige faktorer, der potentielt kan påvirke de unges trivsel. Af Sundhedsstyrelsens midtvejsundersøgelse fra 2023 fremgår det, at stigningen i dårligt mentalt helbred omhandler mange forskellige faktorer;

Der findes ikke en entydig forklaring på, hvorfor den mentale sundhedstilstand er faldet i befolkningen, ligesom der også mangler viden om, hvad denne udvikling dækker over. Men der er en tilsvarende udvikling i mange af de lande, vi sammenligner os med. Der er generel enighed om, at årsagerne er komplekse, og at en lav grad af mental sundhed hos forskellige aldersgrupper er et produkt af den enkeltes ressourcer, sociale relationer og de strukturelle rammer, man lever under. Det betyder også, at befolkningens mentale sundhed udgør et spektrum fra alvorlige mentale helbredsproblemer til udfordringer i hverdagen af længere eller kortere varighed (Sundhedsstyrelsen, 2024, s. 11).

Selvom årsagerne til den stigende mistrivsel blandt unge er komplekse, indikerer eksisterende litteratur, at samfundsudviklingen og strukturelle faktorer kan bidrage væsentligt til forståelsen af denne udvikling. I sin bog, *Konkurrencestaten*, fra 2011 beskriver Ove Kaj Pedersen blandt andet den centrale overgang fra velfærdsstat til konkurrencestat som en markant ændring i det danske samfund. Murens fald i Tyskland og Sovjetunionens opløsning resulterede i en kraftig stigning i globaliseringen, hvilket skabte en intensiv konkurrence på verdensmarkedet på tværs af nationale grænser. Dette resulterede i en naturlig redefinering af velfærdsstatens rolle, og de dertil underliggende principper i velfærdspolitikken, hvortil konkurrencestaten nu gradvist begyndte at manifestere sig i samfundet (Pedersen, 2011). Det særlige ved konkurrencestaten er, ifølge Pedersen, at den skal være dynamisk, således at den, blandt andet via reformer, kontinuerligt kan tilpasses konkurrencen med andre stater (Pedersen, 2011). Denne transformation, fra velfærdsstat til konkurrencestat, førte til et skift i fokus fra kollektiv velfærd til individuel konkurrenceevne, hvilket betyder, at individer nu konstant må præstere og konkurrere for at sikre deres fremtid. Pedersen argumenterer for, at denne ændring har skabt et samfund, hvor pres og præstationskrav dominerer i kampen om at gøre sig så konkurrencedygtig, på det nationale såvel som det internationale marked, som muligt (Pedersen 2011). Konkurrencestatens kontinuerlige reformer bekymrer dog flere fagfolk.

I 2022 stillede Professor i almenpsykologi og PhD i psykologi, Svend Brinkmann, blandt andet skarpt på Regeringens økonomi- og konkurrencestyrede reformer i en kommentar til Altinget. Han udtalte i den forbindelse:

For tre år siden lavede Berlingske en opgørelse, der viste, at politiske reformer siden 2002 havde gjort Danmark 250 milliarder kroner rigere, og det er der selvfølgelig god grund til at glæde sig over. Men vi bør måske også lige stoppe op og tænke efter: Kunne det være, at alle disse reformer, der er skabt ud fra primære hensyn til økonomi og konkurrenceevne, risikerer at ødelægge nogle af de områder, der er blevet reformeret? (...) Måske er der noget i selve forsøget på at styre menneskelige processer efter relativt enøjede mål, der virker imod de ellers gode hensigter? Det burde være muligt i et rigt samfund som det danske at lave reformer med andre mål for øje end økonomisk konkurrenceevne (Brinkmann, 2022, afsnit 7 & 11).

Konkurrencestatens indtog har også haft en betydelig indflydelse på det danske uddannelsessystem, som gennem en årrække har gennemgået flere ændringer. Der ses et større fokus på at tilpasse uddannelserne til arbejdsmarkedets krav og behov, både på nationalt og internationalt plan. Dette har blandt andet resulteret i kontinuerlige justeringer af uddannelsessektorens fokus, samt en accelereret undervisningsproces (Pedersen, 2011). I 2006 og 2007 blev henholdsvis Lov om Folkeskolen og Lov om Uddannelse til Studentereksamen væsentligt revideret, hvilket blandt andet indebar ændringer af formålparagrafferne (Børne- og Undervisningsministeriet, 1993, 2004). Disse ændringer markerede en delvis ny forståelse af fællesskab og individualitet, hvor fællesskabet nu anses som værende formet gennem individernes vej mod arbejdsmarkedet, og skolernes opgave er således at danne og uddanne de unge til at kunne integrere sig på dette marked (Pedersen, 2011). Om konkurrencestatens indflydelse på redefinitionen af fællesskab og individ, udtaler Pedersen:

Det omhandler konkurrencestatens menneskesyn (...) at konkurrencestaten ikke bare har med politik og økonomi at gøre, men også indebærer forandringer i den politiske kultur og i de værdier, dansk fællesskab siges at hvile på (Pedersen, 2011, s. 169).

Pedersen argumenterer for vigtigheden i at have konkurrencestatens ændrede fællesskabsværdier for øje, idet det nu i højere grad påhviler individet selv at skabe sin vej til fællesskabet (Pedersen, 2011). Siden Pedersens udtalelser i sin bog fra 2011, er der blot sket yderligere ændringer på uddannelsesområdet. I januar 2017 trådte der blandt andet en ny lov om de gymnasiale uddannelser i kraft, som yderligere styrkede fokus på at forberede eleverne til at gennemføre videregående uddannelser. Ifølge formålparagraffen skal eleverne rustes til videregående uddannelse gennem erhvervelse af almen dannelse, viden og kompetencer, hvilket opnås via uddannelsens kombination af faglig bredde og dybde, samt gennem samspillet mellem fagene (Børne- og Undervisningsministeriet, 2016)

Fagfolk pointerer, hvordan uddannelsessystemet i dag bærer præg af, at eleverne skal dygtiggøre sig med en bred viden på mange områder, hvor de opnår kompetencer til at kunne agere på det kontinuerligt foranderlige arbejdsmarked, hvilket Brinkmann blandt andet har påpeget. Han udtalte følgende om reformerne på uddannelsesområdet i forlængelse af tidligere udtalelse til Altinget:

Noget af det ulykkelige ved det dominerende fokus på nationale test og PISA-ranglister har været, at skoler, lærere og elever har mistet sansen for viden for videns egen skyld. Dannelse handler blandt andet om at vide, at noget er vigtigt – for eksempel vores historie, sprog, sange og medmenneskelighed – også selv om det ikke kan "bruges til noget" ud fra snævre økonomiske hensyn. Alt det, der dybest set tæller i livet, kan ikke rigtig tælles, og gør man det alligevel, risikerer man at ødelægge det. Måske kunne en dannelsesreform fungere som modvægt til den tabte glæde ved viden og oplysning (Brinkmann, 2022, afsnit 12-14).

Fagfolk pointerer dog vigtigheden i at have for øje, at det ikke kun er på uddannelsesområdet, at der i dag eksisterer en masse krav og forventninger til de unge. I en artikel fra 2022, kaldet *Det perfekte er blevet det nye normale: Unge har høje krav til sig selv*, udtaler Jeanne Fløe, autoriseret psykolog og specialist i sundhedspsykologi, følgende om tendenserne i det senmoderne samfund:

Børn og unge skal ikke kun klare sig godt i skolen. De skal performe på alle arenaer. De skal se godt ud. Være populære. Kunne navigere på de sociale medier. Man skal være den bedste til alt, hvad man foretager sig. Og man skal hele tiden gøre mere og gøre det bedre (Fløe, 2022, afsnit 7).

Center for Ungdomsforskning (CEFU) udgav i 2021 bogen *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering - om ny udsathed i ungdomslivet*. De sætter i denne bog blandt andet fokus på en gruppe af unge, som befinder sig i en såkaldt gråzone, hvor de er ramt af forskellige former for psykisk mistrivsel, men alligevel synes at have et ungdomsliv, der i varierende grad fungerer. Forskerne pointerer, hvordan mistrivsel er bredt repræsenteret i ungdomsgenerationen. I resultaterne fra en spørgeskemaundersøgelse fra 2019, der omfatter 2000 repræsentative danske unge i alderen 16-25 år, viser, at 11 procent af disse unge har komplekse udfordringer, 17 procent har psykiske problemer, og 16 procent oplever pres og bekymringer. Et flertal på 56 procent har høj trivsel eller trives generelt, men oplever samtidig pres (Katznelson et al., 2022). Forskerne differentierer i denne bog mellem to former for udsathed, for at forstå unges mistrivsel: *klassisk udsathed* og *ny udsathed*. De argumenterer for, at hvor der ved den klassiske udsathed eksisterer oplagte forklaringer på, hvorfor den unge mistrives, herunder eksempelvis socioøkonomiske kår, påvirker den nye form for udsathed unge på tværs af alle sociale lag, og er vanskeligere at definere præcist (Katznelson et al., 2022). En af forfatterne på bogen, Noemi Katznelson, forklarer i denne sammenhæng:

Forestil dig spillet klodsmajor, hvor man stabler en masse klodser til et højt tårn. Det er sjældent en bestemt klods, som er årsag til mistrivlsen. Det er summen af de mange klodser oven på hinanden, som kan få det til at kamme over for nogle af de unge, så de vælter (Paulsen, 2023, s. 22).

At flere faktorer bidrager til unges mistrivsel, fremgår også tydeligt af de statistiske data fra Børne- og Undervisningsministeriets Uddannelsesstatistik. Disse data viser, at pres og bekymringer vejer tungt hos eleverne på landets gymnasier. Landsgennemsnittet for social trivsel er relativt højt og ligger på 4,1 ud af 5, hvor 5 repræsenterer den bedst mulige trivsel. Dette indikerer, at mange elever generelt har det godt socialt. Imidlertid viser en anden indikator, der måler pres og bekymringer, en markant lavere score på 2,6 (Børne- og Undervisningsministeriet, s.d.), hvilket er illustreret på nedenstående figur.

Figur 2. Landsgennemsnit, elevtrivsel. Indikatorsvar på en skala fra 1 til 5, hvor 5 er bedst mulige trivsel (Børne- og Undervisningsministeriet, s.d.).

Denne kontrast illustrerer, at selvom mange elever rapporterer høj social trivsel, oplever de samtidig betydeligt pres og bekymringer, hvilket peger på, at forskellige faktorer påvirker deres samlede trivsel negativt.

Forskerne, i det tidligere nævnte projekt fra CEFU, peger på tre grunde til, at de unge i dag mistrives: *acceleration*, *psykologisering* og *præstation*. De argumenterer blandt andet for, at de unge i dag står over for et højt tempo på alle livsarenaer, særligt i uddannelsessystemet. Derudover føler de unge sig forpligtet til at skulle være "på" og præstere - både i skolen, i sociale fællesskaber og på sociale medier. Sidst argumenterer forskerne for, at der er en tendens blandt unge i samfundet i dag til at søge psykologiske forklaringer på personlige problemer, og løsningen søges ved at vende blikket indad (Katznelson et al., 2022; Paulsen, 2023).

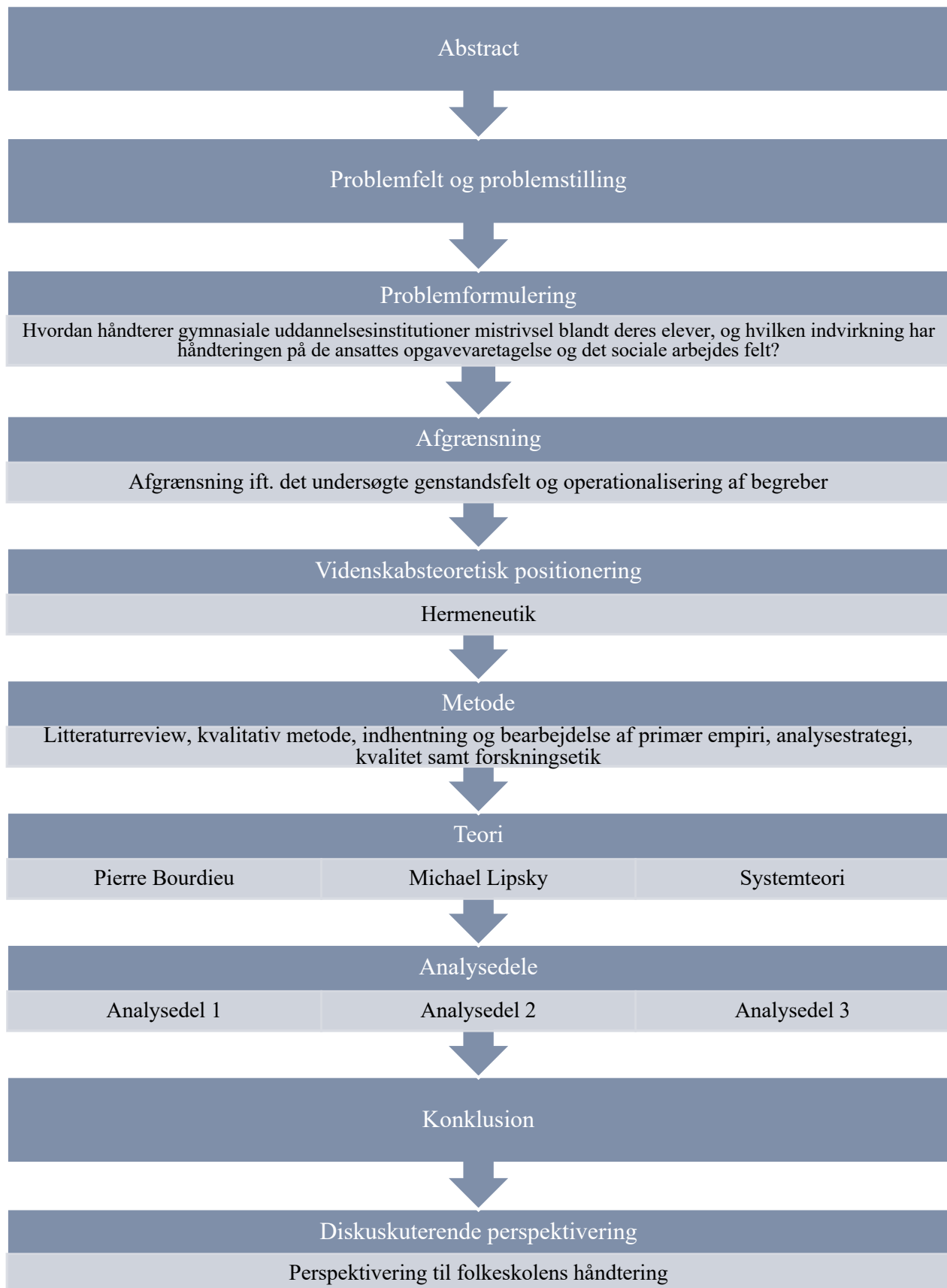
Der tegnes altså et tydeligt billede af, at til trods for, at størstedelen af de unge i samfundet i dag trives, så er der en stadig voksende andel af unge, som på en eller anden måde mistrives, og at det er svært at pege på én udløsende faktor, som kan være til grund for, at denne mistrivsel opstår (Katznelson et al., 2022). De statistiske tal viser tydeligt, hvordan en stor andel af unge er pressede, også selvom de ellers på andre parametre synes at trives (Børne- og Undervisningsministeriet, s.d.). En stor del af eksisterende forskning på området synes at indikere, at børn og unges mistrivsel i højere grad kan tilskrives samfundets udvikling, herunder blandt andet et forstærket individrettet fokus og

et accelererende og konkurrerende samfund (Katznelson et al., 2022; Rosa, 2014; Sennett, 1999; Pedersen, 2011). Man kan således argumentere for, at “diagnosen” er stillet; de unge er nødsaget til at navigere i strukturelle rammer, der kan føre til et øget præstationspres, som nogle unge er i stand til at kunne håndtere, mens andre ikke formår det. Eksisterende forskning på området fokuserer i høj grad på årsagerne til den stigende mistrivsel blandt unge, og forsøger at tilskrive en forklaring til dette fænomen. Til trods for at Trivselskommissionen aktuelt søger at afdække hvordan man kan fremme trivsel blandt børn og unge, synes der alligevel at eksistere et videnshul i relation til, hvordan danske gymnasiale uddannelsesinstitutioner håndterer mistrivselsproblematikker blandt unge, samt hvilken indflydelse det har på deres opgavevaretagelse. Den eksplosive stigning i dårligt mentalt helbred ses, som tidligere beskrevet, særligt blandt unge i aldersgruppen 16-24 år, hvilket er den aldersgruppe der er repræsenteret i gymnasierne, hvorfor vi finder det interessant at sætte fokus på netop dette område. Vores problemformulering lyder derfor således:

5. Problemformulering

Hvordan håndterer gymnasiale uddannelsesinstitutioner mistrivsel blandt deres elever, og hvilken indvirkning har håndteringen på de ansattes opgavevaretagelse og det sociale arbejdes felt?

6. Afhandlingens design

7. Afgrænsning og operationalisering af begreber

Dette projekt er afgrænset til at omfatte gymnasiale uddannelsesinstitutioner i Danmark. Vi inkluderer derfor ikke andre uddannelsesniveauer eller -former, såsom folkeskoler, erhvervsuddannelser eller videregående uddannelser. Når vi i analysen benytter os af vores informanters udtalelser om elever, vil de derfor naturligt være afgrænset til aldersgruppen omkring 15-20 år, dog med enkelte undtagelser i form af yngre eller ældre elever. Vi afgrænser os derfor ikke til en specifik aldersgruppe af unge, men i stedet til en gruppe af unge, som er indskrevet på gymnasiet. Vi har desuden afgrænset til at interviewe studievejledere og rektorer på gymnasier, eftersom disse personer har en central rolle i elevernes hverdag. Vi har i projektet desuden afgrænset os fra at tage højde for sociale- og socioøkonomiske baggrunde i relation til unges mistrivsel. Vi erkender, at sociale og socioøkonomiske faktorer kan have en indflydelse på unges trivsel, men disse ligger uden for rammerne af denne undersøgelse. Vi har ydermere valgt at afgrænse os fra at inkludere køn i analysen af elevernes mistrivsel og håndteringen heraf. Dette valg er baseret på, at vores informanter i interviewene taler om elevgruppen generelt uden at skelne mellem drenge og piger.

Vi vil i det følgende redegøre for, hvordan vi benytter os af gennemgående begreber, med det formål at præsentere læseren for vores forståelse i forhold til brugen af disse.

7.1 Socialt arbejde og det sociale arbejdes felt

Når begreberne *socialt arbejde* og *det sociale arbejdes felt* anvendes i projektet tages der udgangspunkt i den globale definition for socialt arbejde, som i 2014 blev godkendt af International Federation of Social Workers og International Association of Schools of Social Work's;

Socialt arbejde er en praksisbaseret profession og en akademisk disciplin, der fremmer social forandring og udvikling, social samhørighed, og empowerment og frigørelse af mennesker. Principper om social retfærdighed, menneskerettigheder, kollektivt ansvar og respekt for forskelligheder er centrale for socialt arbejde. Understøttet af teorier om socialt arbejde, samskudsvidenskab, humanistiske fag og oprindelige folks viden, inddrager socialt arbejde mennesker og strukturer for at adressere livsudfordringer og for at opnå øget trivsel (Dansk Socialrådgiverforening, s.d, afsnit 3).

Når vi refererer til socialt arbejde og det sociale arbejdes felt, henviser vi dermed til organisationer, institutioner og fagprofessionelle, som arbejder med at understøtte ovenstående definitions intentioner.

7.2 Elever og unge

Når vi i projektet benytter begrebet *elever*, henviser vi specifikt til vores valgte målgruppe, som er elever på gymnasiale uddannelser. Dette omfatter alle studerende, der er indskrevet på gymnasiale uddannelser, eksempelvis STX, HF og HHX.

Begrebet *unge* vil blive anvendt i en bredere kontekst og refererer til den generelle ungdomsbefolkning. Dette omfatter unge mennesker i alderen 16-24 år, som ofte bruges i statistiske data og litteratur om emnet. Når vi benytter begrebet *unge*, drejer det sig derfor typisk om generelle tendenser, statistikker og analyser, der ikke nødvendigvis er begrænset til gymnasieelever, men dækker en bredere demografisk ungdomsgruppe i samfundet.

7.3 Trivsel og mistrivsel

Når vi i projektet benytter os af begreberne *trivsel* og *mistrivsel*, henviser vi til disse begreber med inspiration fra forfatterne bag bogen *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering: Om ny udsathed i ungdomslivets* fortolkning af Sundhedsstyrelsens definition af mental sundhed;

... en tilstand af velbefindende, hvor individet kan udfolde sine evner, håndtere dagligdags udfordringer og stress samt indgå i fællesskaber med andre mennesker. Mental sundhed rummer to dimensioner: Oplevelsesdimensionen: At man oplever at have det godt, er overvejende glad, i godt humør og tilfreds med livet. Funktionsdimensionen: At man kan klare dagligdags gøremål som fx at købe ind, lave mad, gå på arbejde eller i skole, indgå i fællesskaber og håndtere hverdagens udfordringer (Sundhedsstyrelsen, 2020 i Katznelson et al., 2022, s. 34).

Definitionen viser, at mental sundhed her beskrives som "en tilstand af velbefindende". I praksis fører dette ofte til en begrebsmæssig sammenblanding af mental sundhed og trivsel, da "velbefindende" ofte bruges synonymt med "trivsel" (Katznelson et al., 2022). Når vi i projektet benytter os af begrebet *trivsel*, henviser vi derfor til en tilstand af velbefindende, set i relation til det ovenstående citat fra Sundhedsstyrelsen.

Mistrivsel kan variere fra mindre intense oplevelser til mere alvorlige tilstande, der konkret påvirker de unges evne til at fungere i dagligdagen og i deres sociale sammenhænge. I denne forståelse af *mistrivsel* er det muligt at inddrage kulturelle, institutionelle og relationelle faktorer (Katznelson et al., 2022). Når vi benytter os af begrebet *mistrivsel*, henviser vi derfor til et fravær af ovenstående velbefindende, som både kan komme til udtryk i mildere eller alvorligere udformning.

8. Videnskabsteoretisk tilgang

8.1 Slutningsform

Vi har i vores afhandling valgt at undersøge hvordan gymnasierne håndterer mistrivsel, samt hvilken betydning det har for det sociale arbejdes felt. Som beskrevet i vores problemfelt er der aktuelt et stort fokus på den stigende mistrivsel blandt børn og unge, og eksisterende forskning og litteratur om emnet har påpeget, hvordan strukturelle faktorer kan have indvirkning på, hvorfor unge i højere grad end tidligere rapporterer om dårligt mentalt helbred. Der foreligger imidlertid ikke megen empirisk viden omhandlende gymnasiernes håndtering af de unges mistrivsel, samt hvilken betydning det har for det sociale arbejdes felt. Vi har derfor anvendt den induktive metode i undersøgelsesfasen, hvis formål netop er at generere ny empirisk viden på et givent felt (Thagaard, 2010). Ved at anvende den induktive metode, har det været muligt at have et åbent udgangspunkt i forhold til vores studerede fænomen, da vi ikke på forhånd har valgt teorier og begreber som udgangspunkt for vores spørgsmål, hvilket er i tråd med den induktive metode (Thagaard, 2010). På baggrund af eksisterende forskning har vi en grundlæggende viden omkring mistrivsel blandt unge, hvilket har givet indsigt i potentielle problemstillinger relateret til de mistrivselsproblematikker, som gymnasierne skal håndtere. I forbindelse med udarbejdelsen af spørgsmål, har vi derfor været opmærksomme på udelukkende at stille spørgsmål, som afdækker de temaer, som vi har ønsket at undersøge, og vi har således ikke stillet spørgsmål med henblik på at få be- eller afkræftet bestemte teorier eller antagelser. Under bearbejdningen af vores empiri fremkom der temaer og mønstre, som var centrale i vores informanternes udsagn. I analysen af det indsamlede data har vi anvendt en abduktiv tilgang, hvilket har gjort det muligt at forklare de forskellige empiriske fund ved hjælp af teori (Thagaard, 2010). Ved at kombinere empiri og teori har vi således kunne belyse de forskelligartede aspekter af mistrivsel og gymnasiernes håndtering heraf, hvilket har bidraget til en dybere forståelse af vores studerede fænomen.

8.2 Videnskabsteoretisk positionering

I vores projekt har vi anvendt den hermeneutiske videnskabsteoretiske retning til at undersøge, hvordan mistrivsel håndteres på gymnasierne, og hvilken betydning dette har for det sociale arbejdes felt. Hermeneutikken, som lægger vægt på forståelse og fortolkning, har været central i vores tilgang, da den tillader en dybere indsigt i de involveredes oplevelser og perspektiver (Christensen, 2021). I projektet har vi taget udgangspunkt i den hermeneutiske forståelselære, der vægter forståelse og fortolkning. Denne tilgang stræber efter at opnå en dybere indsigt i individets opfattelse af situationen gennem kvalificerede fortolkninger (Christensen, 2021). Gennem hermeneutikkens optik har vi fokuseret på at forstå aktørernes egne fortolkninger af deres erfaringer med mistrivsel og håndteringen heraf. Dette indebærer en kvalitativ metode, hvor informanternes udsagn og erfaringer er blevet

indsamlet og analyseret for at afdække de underliggende mekanismer. Den hermeneutiske tilgang har guidet os til at se på konteksten og de strukturelle rammer, indenfor hvilke mistrivsel forekommer. Vi har analyseret de fortolkninger, som de forskellige aktører lægger vægt på i deres oplevelser af mistrivsel og håndteringen heraf, og hvordan disse fortolkninger påvirker deres handlinger og strategier for at håndtere problemet. Dette har inkluderet en grundig gennemgang af interviews og anden data, hvor vi har fokuseret på at forstå informanternes perspektiver og den mening, de tillægger deres egne oplevelser.

Et kerneprincip i hermeneutikken er, at forståelse af helheden kræver en forståelse af delene og omvendt. Denne cirkulære proces, kendt som den hermeneutiske cirkel (Christensen, 2021), har været essentiel i vores analyse af gymnasiernes håndtering af mistrivsel. For at få en fyldestgørende forståelse af, hvordan mistrivsel håndteres, har vi derfor været nødt til at se nærmere på de individuelle dele, der udgør helheden – herunder de specifikke erfaringer og fortolkninger fra rektorer og studievejledere. Gennem en detaljeret undersøgelse af disse enkeltdele har vi belyst de forskellige aspekter af mistrivsel og de metoder, der anvendes til at håndtere den. Ved at fokusere på de enkelte dele, såsom specifikke hændelser, personlige oplevelser og individuelle strategier, har vi været i stand til at opbygge en dybere forståelse af helheden; den overordnede håndtering af mistrivsel på gymnasierne. Denne tilgang har gjort det muligt for os at lokalisere, hvordan de enkelte aktørers handlinger og forståelser bidrager til den samlede håndtering af mistrivsel. For eksempel har vi analyseret, hvordan studievejlederes individuelle erfaringer med at støtte elever i mistrivsel påvirker gymnasiernes samlede strategi for trivsel. Ved at integrere disse individuelle perspektiver har vi kunne skabe en helhedsforståelse, der ikke blot belyser specifikke håndteringsmetoder, men også deres bredere implikationer for det sociale arbejdes felt. Sammenfattende har den hermeneutiske videnskabsteoretiske retning, med dens fokus på forholdet mellem del og helhed, gjort os i stand til at gå ud over overfladiske beskrivelser.

En anden central pointe i den hermeneutiske tilgang er erkendelsen af, at forskere altid besidder forforståelser, som kan påvirke deres tilgang til forskningsprocessen (Guldager, 2015). Jens Guldager beskriver det således:

At der i forskning altid foreligger en forforståelse, som har indflydelse på, hvad der forskes i, og hvordan det gribes an. Forskeren bør derfor fremlægge sin forforståelse, så det er muligt at vurdere, hvordan den har påvirket forskningen (Guldager, 2015, s. 120).

Ifølge Guldagers perspektiv er tilstedeværelsen af en grundlæggende forforståelse uundgåelig, når man studerer et fænomen. Guldager argumenterer for, at det er afgørende at være bevidst om, og kritisk over for, sine forforståelser for at forhindre, at de påvirker forskningen (Guldager, 2015).

I vores afhandling har vi derfor været bevidste om, at vi begge har en eksisterende forforståelse i relation til den valgte problemstilling. Vores forforståelse i relation til vores studerede fænomen er blandt andet opstået på baggrund af eksisterende forskning og litteratur på området, som har skabt en eksisterende baggrundsviden omhandlende mistrivsel blandt unge. Vores forforståelse omhandlede blandt andet, at vi antog, at mistrivsel blandt unge i høj grad kommer til udtryk i gymnasierne, og at dette betyder, at studievejledere i højere grad håndterer disse mistrivselsproblematikker. Vi havde desuden en forforståelse omhandlende, at de ansatte og gymnasierne i helhed har udfordringer med at håndtere mistrivsel blandt eleverne, da de grundet deres uddannelsesmæssige baggrund som udgangspunkt ikke besidder kompetencerne til at varetage denne opgave. For at undgå at lade vores undersøgelse styre af vores forforståelse, har vi både i undersøgelsesfasen og i det analytiske arbejde erkendt og forholdt os til, hvordan denne forforståelse kan influere på de valg, vi har foretaget i forskningsprocessen. I vores databearbejdning samt analytiske arbejde har vi derfor været empiristyrede, og vi havde blandt andet ikke forudbestemte kodningskategorier, men lod empirien styre hvilke temaer og mønstre, der var centrale i vores informanternes fortælling. Dette for at sikre, at vi ikke søgte efter udtalelser og/eller mønstre, der be- eller afkræftede vores forforståelse, men nuancerede den. Dette udfoldes nærmere i afsnit 9.4.4 om kodning og afsnit 9.4.5 om analysestrategi.

9. Metodiske overvejelser

9.1 Litteraturreview

Forinden vi fastsatte afhandlingens problemformulering, ønskede vi at etablere en forståelse af den litterære mængde, der eksisterer omhandlende unges mistrivsel. Dette resulterede i en litteratursøgning for at skabe en substantiel viden, som netop har til formål at få en baggrundsviden om forskningsfeltet, herunder resultater fra eksisterende forskningsundersøgelser (Danneris & Monrad, 2018). Vi havde desuden til formål at lokalisere eventuelle videnshuller på området, således skabte litteratursøgningen desuden inspiration til formuleringen af den endelige problemformulering. Der er primært søgt efter litteratur i skandinaviske databaser, eftersom vi ønskede at overføre forskning mm. til dansk kontekst, såfremt det ikke var udarbejdet i Danmark.

I vores litteratursøgning benyttede vi adskillige databaser, herunder Aalborg Universitetsbiblioteks søgemaskine, Primo, samt Danmarks Forskningsportal. Vi har desuden orienteret os i arkiver fra Socialstyrelsen og VIVE, for at identificere relevant litteratur inden for vores undersøgelsesområde. Vores søgning i databaserne bidrog til viden og forståelse omkring mistrivsel blandt børn og unge i Danmark. For at finde relevant litteratur om vores genstandsfelt anvendte vi forskellige søgeord, som tog udgangspunkt i mistrivsel blandt unge.

Søgeordene bestod blandt andet af *well-being*, *mistrivsel*, *unge*, *trivsel*, *gymnasier*, og *uddannelse*. Disse blev anvendt ud fra den booleske logik, hvor vi kombinerede søgeordene ved hjælp af AND, OR og NOT. Dette for at sikre en omfattende og fokuseret afdækning af litteraturen på området (Rienecker, & Stray Jørgensen, 2017). Litteratursøgningen i databasen Primo ved Aalborg Universitetsbibliotek resulterede i 1017 resultater, mens søgningen i Danmarks Forskningsportal genererede 570 resultater. Et udklip af vores søgning på Primo fremgår i tabel 1.

Tabel 1. Oversigt over hits ved Aalborg Universitetsbiblioteks søgemaskine, Primo.

Aalborg Universitetsbibliotek – Primo	
Søgeord	Hits
Mistrivsel	96
Well-being AND you*	84
Mistrivsel AND ung*	103
Trivsel AND ung*	62
Mistrivsel AND trivsel	13
Mistrivsel AND uddannelse	11
Trivsel AND uddannelse	50
Mistrivsel AND gymnasi*	5
Trivsel AND gymnasi*	27
I alt	1017

Den efterfølgende litteraturgennemgang viste, at en betydelig del af den fundne litteratur ikke var relevant, idet vores fokus var rettet mod håndteringen af mistrivsel blandt unge på gymnasiale uddannelser. Den eksisterende litteratur, som blev identificeret gennem vores søgning, var primært centreret om at forklare årsagerne til, og mekanismerne bag, mistrivsel blandt unge generelt. På trods af det relativt høje antal søgeresultater er der således begrænset tilgængelig litteratur, der specifikt behandler håndtering af mistrivsel blandt unge, hvilket er kernen i vores afhandling. Litteraturgennemgangen bidrog dog med værdifuld indsigt og forståelse af mistrivsel blandt unge i en bredere kontekst, og gav desuden overblik over eksisterende forskning og undersøgelser på området. Baseret på vores litteraturgennemgang har vi i afhandlingen inddraget relevant litteratur til at afdække vores genstandsfelt, hvilket vil blive præsenteret i det følgende.

9.1.1 Resultater af litteraturreview: Eksisterende forskning

I det følgende afsnit vil vi redegøre for den eksisterende forskning på området, som vi har benyttet os af i afhandlingen. Udover den præsenterede empiri anvender vi desuden anden relevant litteratur, såsom videnskabelige artikler, rapporter mm. Disse præsenteres ad hoc i afhandlingen.

Danskernes sundhed. Den Nationale Sundhedsprofil

Sundhedsstyrelsen har siden 2017 udgivet flere publikationer under navnet *Den Nationale Sundhedsprofil*. Vi har i afhandlingens udarbejdelse benyttet os af sundhedsprofilen fra 2021, og midtvejsevalueringen fra 2023 (Sundhedsstyrelsen, 2022a; Sundhedsstyrelsen, 2024).

Den Nationale Sundhedsprofil 2021 - centrale udfordringer

Flere end 180.000 danskere svarede i 2021 på godt 100 spørgsmål omhandlende deres sundhed, sygdom og trivsel. Svarene bidrager med et øjebliksbillede af danskernes sundhed, ud fra deres egne vurderinger, og disse resultater samles i Den Nationale Sundhedsprofil. Grundlaget for sundhedsprofilen er et tæt samarbejde mellem landets regioner, Statens Institut for Folkesundhed, Danske Regioner, KL og Sundhedsstyrelsen. Sundhedsprofilen fra 2021 er den fjerde af sin slags, og vi vil i det følgende kort redegøre for profilens relevante resultater, i henhold til vores genstandsfelt. Det er nødvendigt at være opmærksom på, at undersøgelsen blev gennemført i foråret 2021, hvor der stadig eksisterede restriktioner og tiltag i forbindelse med covid-19-pandemien, hvilket forfatterne bag sundhedsprofilen argumenterer for, kan have påvirket resultaterne, og det er derfor vigtigt at se resultaterne i lyset heraf. Sundhedsprofilen fra 2021 viser, at andelen af personer med lav score på den mentale helbredsskala er steget i alle aldersgrupper, og at dette både er gældende for mænd og kvinder. Dette viser, at udviklingen, der har været påvist de sidste mange år, fortsætter, og at der desuden er sket en markant stigning siden 2017 blandt både mænd og kvinder i alderen 16-24 år (Sundhedsstyrelsen, 2022a).

Den Nationale Sundhedsprofil. Midtvejsundersøgelsen 2023 – centrale udfordringer

Midtvejsundersøgelsen fra 2023 viser, at resultaterne fra 2021 ikke var særlige på alle områder, men at udviklingen på en del punkter viser samme tendenser, som forinden 2021. Det vil sige, at der er tendenser, der er fortsat i både 2021 og 2022, inklusiv både positive og mere bekymrende udviklinger - og de sidstnævnte hænger sammen med vores undersøgte genstandsfelt. Der er stadig flere, der scorer lavt på den mentale helbredsskala. Andelen der har lav score på den mentale helbredsskala er steget i de fleste aldersgrupper, både blandt mænd og kvinder. De senere års kraftige stigning blandt de helt unge er ikke fortsat i 2023, men der er dog fortsat en stigning (Sundhedsstyrelsen, 2024).

Vi benytter disse sundhedsprofiler som et redskab til at forstå den aktuelle sundhedstilstand og trivsel blandt danskere. Ved at benytte os af de omfattende data, der er indsamlet gennem spørgeskemaundersøgelserne, kan vi identificere mønstre i danskernes sundhedsadfærd og -status. Dette giver os mulighed for at belyse relevante resultater og tendenser inden for vores specifikke genstandsfelt.

Uddannelsesstatistik

Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside, www.uddannelsesstatistik.dk, indeholder uddannelsesstatistik på tværs af det danske uddannelsessystem fra grundskole til ph.d. og voksenuddannelser. Uddannelsesstatistik giver adgang til en række prædefinerede rapporter og grafer med statistiske oplysninger. På denne side har vi benyttet os af relevante statistiske data omhandlende vores interviewede gymnasier, samt benyttet os af muligheden for at sammenligne deres data med

landsgennemsnittet. Vi har i afhandlingen benyttet os af data omhandlende elevtrivsel, hvor faktorer som *faglig individuel trivsel, social trivsel, læringsmiljø, pres og bekymringer* samt *mobning*, vurderes ud fra en skala på 1-5, hvor 1 angiver lavest mulige trivsel, mens 5 angiver højest mulige trivsel. De forskellige trivselsaspekter åbner op for muligheden for at identificere områder, hvor eleverne trives godt, og områder, hvor der er behov for forbedringer eller interventioner (Børne- og Undervisningsministeriet, s.d.).

Ny udsathed i ungdomslivet - 11 forskere om den stigende mistrivsel blandt unge

I 2019 udgav Hans Reitzels Forlag bogen *Ny udsathed i ungdomslivet*, hvori 11 forskere fra ind- og udland præsenterer deres perspektiver på, hvordan vi kan forstå de udfordringer, unge står over for, set i lyset af de aktuelle samfundsmæssige ændringer. Bogen er udgivet som en del af CEFUs forskningsprojekt, *Ny udsathed*, hvor forskerne bidrager med forskellige tilgange til at fremme unges trivsel. Vi vil i det følgende kort skitsere bogens relevante resultater.

De 11 forskere fremstiller i bogen et komplekst og nuanceret billede af udsathed blandt unge, og deres bidrag reflekterer over mangfoldigheden af denne problematik, uden at kunne konkludere ensidigt på, hvad begrebet *ny udsathed* indebærer. Samlet set skitserer de dog en række samfundsmæssige forandringer, der præger ungdomslivet og bidrager til en forståelse af det komplekse fænomen udsathed: 1) *præstationssamfund og en ubalanceret individualisering* 2) *forventningspres på alle livsarenaer* 3) *øget test- og præstationsfokus indskrænker unges handlerum* 4) *usikre jobperspektiver på et forandret arbejdsmarked* 5) *et velfærdssystem under pres*. Samlet set peger forskerne på, at der er klare tendenser til øget fokus på præstation og konstant selvoptimering, ligesom at der ses et større fagligt og socialt forventningspres, som kun intensiveres af de unges brug af sociale medier. Derudover ses der i uddannelsessystemet et øget fokus på tests og toppræstationer, og i forbindelse med dette, et institutionelt forventningspres om, at unge skal komme igennem uddannelsessystemet bedst muligt på kortest mulig tid. Efter endt uddannelse konfronteres de med et arbejdsmarked, hvor øget konkurrence om jobs ses som en direkte følge af et forandret og vanskeligt arbejdsmarked, med stillinger som anses som værende usikre og flygtige. Det pointeres desuden, at såfremt de unge i løbet af deres ungdomsliv får behov for hjælp fra velfærdssystemet, mødes de af et både presset og individualiseret system, som blandt andet kræver, at de unge kan placeres inden for et indsnævret normalitetsbegreb. Sidst pointeres det, hvordan de unges udfordringer, ud fra institutionelle og kulturelle tendenser, forstås og behandles ud fra psykiatriske og diagnostiske tilgange. Forfatterne påpeger, at alle disse ovenstående strukturelle udfordringer påvirker de unges bevægelser ind og ud af udsatte positioner - men at der stadig er begrænset viden om, hvordan vi som samfund skal håndtere dette (Görlich et al., 2019).

Vi har i afhandlingen løbende anvendt resultaterne fra bogen til at styrke vores indsigt i de konkrete udfordringer, som gymnasierne oplever i praksis. Ved at dykke ned i forskernes analyser og perspektiver, har vi fået et dybere indblik i, hvordan de samfundsmæssige forandringer påvirker unge og deres hverdag i gymnasierne. Dette har givet os et mere nuanceret billede af de komplekse problemstillinger, som institutionerne står over for i forbindelse med deres håndtering af mistrivelsesproblematikker.

Mistrivsel set i lyset af tempo, præstation og psykologisering: Om ny udsathed i ungdomslivet

I 2022 udgav Aalborg Universitetsforlag bogen, *Mistrivsel set i lyset af tempo, præstation og psykologisering - om ny udsathed i ungdomslivet*, hvori forfatterne stiller skarpt på spørgsmålet om, hvordan samfundsmæssige rammesætninger kan bidrage til produktionen af mistrivsel blandt unge. Bogen er udgivet som en del af CEFUs forskningsprojekt *Ny udsathed*. Vi vil i det følgende kort skitsere bogens relevante resultater.

Forfatterne i bogen påpeger, at den stigende mistrivsel blandt unge i dag, ikke kan forstås i et strukturelt og kulturelt tomrum, men at både trivsel og mistrivsel skal ses som en integreret del af de unges psykologiske og relationelle processer, der sker i forbindelse med overgangen til voksenlivet. Det pointeres desuden hvordan *acceleration*, *psykologisering* og *præstation* kan kategoriseres som samtididiagnostiske tendenser, der spiller en stor rolle i samfundets udvikling, og har indvirkning på de unges trivsel i dag (Katznelson et al., 2022). De kortlægger at det er tydeligt, hvordan tempo og effektivitet, kombineret med præstation og en psykologisering af individerne, har indvirkning på, hvordan samfundet opfatter “det gode liv”; “Et liv, hvor man opnår noget, udretter noget, er travl på den prestigefyldte måde, har et bredt og stærkt socialt netværk og samtidig ‘hviler i sig selv’ og er i ‘kontakt med sig selv’” (Katznelson et al., 2022, s. 177). Der argumenteres i forlængelse af dette for, at det netop er disse forhold, som egentlig kan kategoriseres som ‘delvist positivt konnoterede forhold’, som er vanskelige for både de unge og deres omgivelser at gennemskue, hvordan kan føre til mistrivsel. Bogen påpeger det som værende et centralt element blandt de unge, at samfundets tendenser synes at skubbe til en fælles understrøm af blandt andet angst for ikke at kunne præstere, løbe hurtigt nok og/eller at kunne mærke sig selv, hvilket naturligt har indvirkning på de unges mistrivsel (Katznelson et al., 2022).

Vi vil benytte os af bogens resultater til at skabe en bredere forståelsesramme i forhold til de udfordringer, som de unge står over for i dagens samfund, som afspejler de udfordringer, der opleves i gymnasierne. Bogens resultater kan bidrage til at belyse, hvordan samfundsmæssige tendenser som eksempelvis acceleration, psykologisering og præstationspres påvirker unges trivsel og velbefindende.

9.2 Kvalitativ metode

Vi har i forbindelse med afhandlingens udarbejdelse anvendt den kvalitative metode til indsamling af vores primære empiri. Vi vil i det følgende afsnit begrunde valget af netop denne metode.

Som tidligere nævnt, foreligger der et omfattende vidensgrundlag, herunder hypoteser, der diskuterer årsagerne til den stigende mistrivsel blandt unge i det danske samfund. Der eksisterer dog begrænset viden om, hvordan de institutioner, der er direkte involveret i de unges dagligdag, håndterer og intervenserer over for denne problematik. Vores formål med at anvende den kvalitative metode var således, gennem vores informaners udsagn, at opnå en dybere forståelse af dette ellers umiddelbare underbelyste aspekt. Ved brugen af den kvalitative metode, er det muligt at stille opklarende, uddybende og opfølgende spørgsmål, hvilket gør denne metode velegnet at anvende, når man ønsker at undersøge et genstandsfelt, hvor der ikke foreligger megen eksisterende viden (Thagaard, 2010). Vi har udvidet vores primære empiriske grundlag med relevant sekundær empiri, af både kvalitativ og kvantitativ karakter. Dette omfatter blandt andet anvendelsen af statistiske data vedrørende trivsel fra rapporter. Dette er uddybet i afsnit 9.1 om litteraturreview og eksisterende forskning.

9.3 Indsamling af primær empiri

I det følgende afsnit vil vi beskrive vores valg af informanter og i den forbindelse fremhæve de udvælgelseskriterier, vi har prioriteret. Vi vil desuden diskutere de udfordringer, der er opstået i denne sammenhæng.

9.3.1 Udvalgelseskriterier

Afhandlingens formål er at undersøge interessenters synspunkter og oplevelser vedrørende håndteringen af den stigende mistrivsel blandt unge i det danske samfund. Af denne årsag benyttede vi os af en formålsbestemt udvælgelse af informanter, hvor det er forskernes ansvar at udvælge de personer, der bedst kan bidrage med indsigt i det udvalgte genstandsfelt. Udvalgelsen af informanter er derfor tæt forbundet med projektets formål, og der lægges vægt på at sikre sammenhæng mellem projektets problemformulering og de informanter, der skal bidrage til at belyse den (Ingemann et al., 2018).

Vi havde et ønske om at belyse emnet ved at involvere informanter der er direkte involveret i de unges dagligdag, hvorfor vi valgte at afgrænse os til gymnasiale uddannelsesinstitutioner, jf. afsnit 7 om afgrænsning og operationalisering af begreber. Dertil havde vi et ønske om at belyse håndteringen af de unges mistrivselsproblematikker fra et både ledelsesmæssigt- og frontlinje-/medarbejderperspektiv, hvorfor vi vurderede det som værende relevant at interviewe henholdsvis rektorer og studievejledere på ungdomsuddannelsesinstitutioner. Udvalgelsen af disse informanter begrundes i, at

vores forforståelse indikerede, at studievejledere ofte ville være de primære kontaktpersoner for unge i mistrivsel, og derfor kunne tilbyde et praktisk perspektiv på, hvordan mistrivsel håndteres gennem studievejledningen. Ved at inkludere rektors synspunkter, var det desuden muligt for os at belyse emnet fra et ledelsesmæssigt og organisatorisk perspektiv.

Vi havde i projektet få udvælgelseskriterier til de enkelte informanter. Et af de kriterier var, at rektorer skulle have en betydelig erfaring i rollen som rektor, da dele af vores undersøgelse omhandlede udviklingen af den stigende mistrivsel blandt unge. Vi vurderede det derfor som værende relevant, at et udvælgelseskriterium for rektorerne var, at de havde mindst fem års erfaring som rektor. Det eneste udvælgelseskriterium for studievejlederne var, at de var ansat som studievejleder på en af de gymnasiale uddannelsesinstitutioner, som vores rektorer repræsenterede. Dette for at kunne belyse ungdomsuddannelsesinstitutionernes håndtering fra to perspektiver i samme organisation.

9.3.2 Adgang til feltet

Vores adgang til feltet var forholdsvis ukompliceret. Ud fra vores udvælgelseskriterie, omhandlende minimum fem års erfaring som rektor, undersøgte vi relevante gymnasiale uddannelsesinstitutioner, og kontaktede dernæst de relevante gymnasier direkte, med henblik på at arrangere interviews med både rektorer og studievejledere. Denne tilgang viste sig at være effektiv, da vi hurtigt kunne etablere kontakter og få aftaler i kalenderen med de ønskede informanter. Gymnasierne var imødekomende overfor vores henvendelser, og vi oplevede ingen betydelige barrierer eller forsinkelser i adgangen til feltet. Vi erfarede, at gymnasierne ønskede at bidrage med deres perspektiver til vores genstandsfelt, og denne direkte tilgang gav os mulighed for at indsamle data på en effektiv måde, og sikrede desuden en smidig start på vores forskningsproces.

9.3.3 Præsentation af informanter

Vi har i afhandlingen interviewet henholdsvis fire rektorer samt fire studievejledere fra fire forskellige gymnasier. Disse præsenteres i følgende tabeller:

Tabel 2. Oversigt over informanter med studievejlederfunktion

Studievejledere				
	Informant 1	Informant 2	Informant 3	Informant 4
Pseudonym	Studievejleder A	Studievejleder B	Studievejleder C	Studievejleder D
Stilling	Studievejleder + gymnasielærer	Studievejleder + gymnasielærer	Studievejleder + gymnasielærer	Studievejleder + gymnasielærer

Tabel 3. Oversigt over informanter med rektorfunktion

Rektorer				
	Informant 5	Informant 6	Informant 7	Informant 8
Pseudonym	Rektor A	Rektor B	Rektor C	Rektor D
Stilling	Rektor	Rektor	Rektor	Rektor
Erfaring	17,5 år	21 år	30 år	17 år

Refleksioner over informanter

Vores udvalgte informanter med studievejlederfunktion, fungerede som repræsentanter for både det enkelte gymnasiums studievejledning, og deres rolle som undervisere på gymnasiet. Vi havde en formodning om, at det kunne være udfordrende for vores interviewede studievejledere at adskille deres roller som henholdsvis studievejledere og undervisere. Dette blev bekræftet i afholdelsen af vores interviews, hvor vi blev opmærksomme på, at der i høj grad arbejdes med de unges mistrivelsesproblematikker i begge roller. Vores udarbejdede spørgsmål i interviewguiden var primært formuleret til rollen som studievejleder, men der eksisterede også spørgsmål, der kunne besvares fra en undervisers perspektiv. Under interviewene sikrede vi, at informanterne tydeligt angav, hvornår deres svar relaterede sig til deres rolle som undervisere, og hvornår de relaterede sig til rollen som studievejledere. Vi erfarede, at denne dobbeltrolle bidrog med nuancerede svar og perspektiver til vores genstandsfelt.

9.4 Metodologi

9.4.1 Interviewform

Ved afhandlingens udarbejdelse afholdte vi i alt otte enkeltinterviews. Brugen af enkeltinterviews er blandt andet relevant i sammenhænge, hvor man er interesseret i at undersøge et individs holdning eller vurdering af et givent emne, eller oplevelser af og erfaringer med noget. Derudover er enkeltinterviews også relevante at benytte sig af, i tilfælde hvor man har behov for viden om en bestemt begivenhed (Ingemann et al., 2018, s. 153). Her kan man gennem enkeltinterviews få belyst sit genstandsfelt med et indefra-perspektiv fra relevante parter, som har været involverede i den givne begivenhed (Ingemann et al., 2018). Dette vurderede vi som værende relevant i forbindelse med vores udvælgelse af interviewform, da vi netop havde et ønske om, at rektorer kunne bidrage med et historisk perspektiv på udviklingen i mistrivlsen og håndteringen heraf, ud fra deres erfaringer.

Ved afholdelsen af kvalitative undersøgelser er det muligt at benytte sig af forskellige interviewformer, herunder *den strukturerede*, *den semistrukturerede* og *den ustrukturerede* (Ingemann et al.,

2018). Vi har i udarbejdelsen af vores kvalitative undersøgelse valgt at anvende den semistrukturerede interviewform, hvori der eksisterer en vis grad af forudbestemt struktur.

Ved den semistrukturerede interviewform udarbejder interviewer på forhånd temaer og tilhørende spørgsmål. I denne interviewform er det dog muligt at afvige fra den forberedte interviewguide, og stille opfølgende og opklarende spørgsmål (Ingemann et al., 2018). Vi benyttede os af denne interviewform, da dette stemte overens med vores videnskabsteoretiske positionering, idet muligheden for løbende at tilpasse interviewet med relevante opfølgende og opklarende spørgsmål, harmonerer med den hermeneutiske cirkel (Christensen, 2021).

Erfaringer med interviewform

I forbindelse med afholdelsen af vores interviews erfarede vi, at brugen af den semistrukturerede interviewform tillod os at udfordre vores forforståelse og dertil løbende tilpasse vores opfølgende spørgsmål herefter.

Vores indsamling af data erfarede vi som værende en dynamisk proces, hvor vores eksisterende forforståelser kontinuerligt blev udfordret af den nye viden, vi tilegnede os fra hvert interview. Vi observerede en sammenhæng, hvor denne dynamik influerede på vores tilgang til de efterfølgende interviews, hvilket resulterede i justeringer af vores opfølgende spørgsmål som følge af den ny erhvervede indsigt. Vi afveg derfor ikke fra den oprindeligt fastlagte interviewguide, men foretog løbende justeringer af vores opfølgende spørgsmål, for at imødekomme den dynamiske udvikling af vores forforståelse og indsamling af data. Vi erfarede, at dette bidrog med nuancerede svar, hvor vi med de justerede opfølgende spørgsmål sikrede, at spørgsmålene forblev relevante og målrettede i relation til vores undersøgte fænomen.

I forbindelse med planlægningen af vores kvalitative interviews, valgte vi desuden at prioritere informanter hvor et fysisk interview kunne afholdes. Ved fysiske interviews er det nemmere at indgå i dialog, samt at aflæse relevant kropssprog, og dertil få øje på eventuelle usagte ord gennem nonverbal kommunikation (Ingemann et al., 2018). Dette vurderede vi som værende relevant i forbindelse med vores valg af semistrukturerede interviews, hvor vi netop ønskede at benytte os af opfølgende spørgsmål baseret på den givne situation – både i henhold til det sagte og usagte.

9.4.2 Interviewguide

Vi valgte at udarbejde to forskellige interviewguides, til henholdsvis rektorer og studievejledere. Vi delte vores interviewguides op i tre overordnede temaer, som gik igen på tværs af de to interviewguides. Spørgsmålene herunder var tilpasset informantens jobfunktion, men agtede overordnet at undersøge det samme. De tre temaer var: *mistrivsel overordnet, håndteringen af mistrivsel* samt *det*

sociale arbejdes felt – opgavevaretagelse og roller. Som del i den semistrukturerede interviewform sørgede vi for at udarbejde relevante spørgsmål til de enkelte temaer, for at sikre, at vi undersøgte de tre emner tilstrækkeligt. Disse spørgsmål blev formuleret ud fra to formål: for at sikre, at vi undersøgte emnerne tilstrækkeligt, og for at stimulere vores informanternes fortællinger omhandlende det givne emne. Vi havde systematisk udformet og inkluderet en bred vifte af spørgsmålstyper i vores interviewguide, herunder *beskrivende, opfølgende, eksemplificerende, direkte og indirekte*, såvel som *strukturerede og oplevelsesbaserede* spørgsmål. Vores primære anvendelse af åbne spørgsmål sigtede mod at fremme en dybdegående udveksling af information fra informanterne, hvilket forventedes at resultere i en detaljeret indsamling af data fra interviewene (Ingemann et al., 2018). Eksempler på vores brug af forskellige spørgsmålstyper fremgår i nedenstående tabel:

Tabel 4. Eksempler på spørgsmålstyper benyttet i afhandlingen

Spørgsmålstyper	
Åbne	Hvordan kommer mistrivsel blandt de unge til udtryk på jeres gymnasium?
Oplevelsesbaserede	Hvordan oplever du at I på jeres gymnasium håndterer/griber ind ift. mistrivlsen blandt de unge?
Direkte	Har du erfaring med, at I som gymnasie varetager nogle opgaver/roller i forbindelse med de unges mistrivsel, som kunne eller burde varetages i et andet regi?

Erfaringer med interviewguiden

Ved afholdelsen af de kvalitative interviews erfarede vi, at vores briefing omhandlende vores genstandsfelt har været for vag. Der var megen forvirring fra vores informanternes side omhandlende hvad vi reelt ønskede at undersøge, og der eksisterede en misforstået forventning på tværs af gymnasierne om, at vi ønskede at undersøge hvordan gymnasiernes organisering bidrager til unges mistrivsel. Vi erfarede dog, at vi i takt med interviewets progression, fik tydeliggjort for vores informanter, at undersøgelsen ikke var et kvalitetstjek af gymnasiernes interne organiserings betydning for unges mistrivsel. Vi erfarede desuden, at de interviewede studievejledere oplevede vanskeligheder med at distancere sig fra deres rolle som undervisere i visse af de åbne spørgsmål, til trods for, at vi i disse spørgsmål specifikt bad dem om at reflektere ud fra deres perspektiv som studievejledere. I takt med at vi afholdt flere interviews erfarede vi, at dette primært skyldtes, at initiativerne vedrørende den stigende mistrivsel i høj grad er integrerede i den daglige praksis i klasselokalerne, hvilket naturligt vanskeliggjorde studievejledernes forsøg på at adskille de to roller.

9.4.3 Transskribering

Afhandlingens otte interviews blev optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet. I transskriptionsprocessen er der mulighed for at vælge mellem en fuld transskription eller at udarbejde referater og/eller kondenseringer (Ingemann et al., 2018).

Vi valgte at foretage en fuld og ordret transskription af vores interviews, med undtagelse af uklarhedsmarkører såsom *øh* og lignende. Dette valg blev truffet med henblik på, at sikre, at transskriptionen afspejler interviewet så nøjagtigt som muligt, og for at undgå tab af væsentlige pointer i transskriptionsprocessen. Endvidere bidrog den fulde transskription til at undgå skævvridning af interviewet under eventuel resuméskrivning eller kondensering, hvor vægtningen af forskellige emner og udtalelser kan påvirkes ubevidst af forskeren, hvilket kan påvirke projektets validitet (Ingemann et al., 2018). Dette valg var desuden i overensstemmelse med vores planlagte kodningsmetode for disse interviews, som vil blive uddybet i afsnit 9.4.4 om kodning. Kvale og Brinkmann påpeger vigtigheden i at være opmærksom på, at transskriberet tale kan fremstå uklart og usammenhængende på skrift (Kvale & Brinkmann, 2015). Af hensyn til læsevenlighed har vi derfor foretaget enkelte omstruktureringer i sætninger, hvor det talte sprog blev for komplekst ved overgangen til skrift. Disse ændringer blev implementeret for at sikre, at citatet forblev forståeligt og at dets budskab ikke gik tabt i læsningen.

9.4.4 Kodning

Kodning er et værktøj eller en metode, der muliggør organisering og systematisering af det empiriske materiale, hvilket bidrager til en mere struktureret og overskuelig analyseproces (Ingemann et al., 2015). Vi valgte at kode vores indsamlede empiri ud fra tilgangen med kodetræer. I tråd med vores hermeneutiske positionering, valgte vi at være empiristyrede i vores kodning af den indsamlede empiri. Vi benyttede os derfor af en åben og fleksibel kodning i den første del af kodningsprocessen, hvor vi ikke havde forudbestemte kategorier, som vi tildelte koder efter. Vi ville afdække empirien sætning for sætning, og heri lokalisere, hvilke tematikker, der kom til udtryk. Ifølge Jakobsen og Harrits, kan det dog være meningsfuldt at lade sin empiristyrede og åbne kodning blive fuldt af en mere lukket kodning, hvor man fastsætter overordnede temaer, som de åbne kodninger kan placeres under (Jakobsen og Harrits 2010 i Ingemann et al., 2015). I den anden del af kodningsprocessen opdelte vi derfor den store mængde åbne koder under nogle underoverskrifter, som slutteligt blev inddelt i nogle overordnede tematikker. Et udpluk af vores kodetræ ses illustreret i bilag 3.

9.4.5 Analysestrategi

Vi har i afhandlingen valgt at arbejde ud fra den hermeneutiske analysestrategi. Når man benytter den hermeneutiske analysestrategi i forbindelse med en interviewundersøgelse, er formålet at opnå indsigt i, og forståelse af, den betydning, som de personer, der undersøges, tillægger deres oplevelser. En anden vigtig pointe i hermeneutikken er, at individer handler og agerer ud fra en særlig forståelseshorisont, som består af fordomme – både i negativ såvel som positiv forstand – og forforståelser. Denne forståelseshorisont kan både være individuel og kollektiv, forstået på den måde, at forståelseshorisonten er menneskets personlige tilgang til sin omverden, men fordi man er en del af noget større, f.eks. kulturer, fællesskaber mm., er den også kollektiv (Ingeman et al., 2015). Både informanter såvel som interviewer går ind i en interviewundersøgelse med en forståelseshorisont. Informanten med sine erfaringer, meninger og holdninger, omhandlende det givne emne, og intervieweren med tanker om, hvad der er på spil i relation til den valgte problemformulering. Det er her interviewerens fornemmeste opgave at finde ind til informantens tanker og meninger og dermed opnå en horisontsammensmeltning mellem informantens og interviewerens forståelseshorisont. En horisontsammensmeltning er ikke nødvendigvis enighed omhandlende det undersøgte emne, men at intervieweren er i stand til at begribe og forstå informantens perspektiv, og på denne måde udvide egen forståelseshorisont (Ingemann et al., 2015). Det kollektive aspekt af forståelseshorisonten har vi været særligt opmærksomme på i forbindelse med udarbejdelsen af vores hermeneutiske analyse. Vores informanternes forståelseshorisonter, omhandlende vores genstandsfelt, er blandt andet præget af den kultur, som er at finde på det enkelte gymnasium, og dette var tydeligt i informanternes udtalelser. Vi har været opmærksomme på, at konteksten har betydning for analysens resultater, herunder eksempelvis ved de enkelte gymnasiers interne diskurser, retningslinjer og politikker. Som interviewer har vi forsøgt at skabe en horisontsammensmeltning mellem vores eksisterende forståelsesramme og vores informanternes. Vi har desuden været opmærksomme på det individuelle aspekt af forståelseshorisonten, hvor vi har anvendt den hermeneutiske cirkel, som en del af vores analysestrategi. Denne proces indebærer en kontinuerlig bevægelse mellem helheden og delene i forståelsen af informanternes udsagn (Christensen, 2021). Ved analysen af vores informanternes udsagn om mistrivsel samt håndteringen heraf, har vi således både set på de konkrete detaljer, og på hvordan disse detaljer passer ind i en større sammenhæng af skolens kultur og praksis. Ved gentagne gange at bevæge os frem og tilbage mellem disse niveauer, har vi opnået en dybere og mere nuanceret forståelse.

Den hermeneutiske analysestrategi har givet os mulighed for at udforske informanternes udsagn dybdegående og opnå en nuanceret forståelse af, hvordan mistrivsel håndteres på gymnasierne. Gennem processen med horisontsammensmeltning og ved at tage højde for både individuelle og kollektive forståelseshorisonter, har det været muligt at belyse de komplekse dynamikker, der er på spil.

10. Afhandlingens kvalitet

I det følgende afsnit vil vi evaluere og kommentere på kvaliteten af vores undersøgelse ved at benytte begreberne; *troværdighed*, *bekræftbarhed* og *overførbarhed* (Thagaard, 2010). Begrebet *troværdighed* bygger på den præmis, at den kritiske læser af forskningen skal kunne overbevises om, at forskningen er gennemført på en pålidelig måde.

Ifølge Thagaard kan forskere forstærke troværdigheden i et forskningsprojekt ved at redegøre for tilblivelsen af de data, der anvendes i afhandlingen, samt hvornår og hvordan disse benyttes. Dette inkluderer blandt andet en tydelig differentiering i analyseprocessen mellem informanternes udsagn og forskerens efterfølgende fortolkninger (Thagaard, 2010). Som det fremgår af afsnit 9.4.3 om transskribering, har vi valgt at transskribere vores indhentede empiri ordret, for at sikre validiteten af fortolkningen i forhold til det efterfølgende analysearbejde. Vi har i vores analytiske arbejde konsekvent anvendt informanternes udtalelser i citatform, for at tydeliggøre, hvornår vi refererer til informanternes egne udtalelser, og hvornår vi som forskere foretager fortolkninger af disse udsagn. I tilfælde hvor vi benytter os af udtalelser fra informanterne foruden brugen af citatform, gør vi det i brødteksten tydeligt, at der er tale om informanternes udtalelser, og ikke fortolkninger. Begrebet *bekræftbarhed* omfatter, ifølge Thagaard, en vurdering af de tolkninger, som man kommer frem til ud fra den indsamlede empiri. Det er i denne proces vigtigt, at man som forsker forholder sig kritisk til egne tolkninger, således at informanternes udtalelser ikke risikerer at blive overfortolket i den analytiske proces (Thagaard, 2010). Vi har både i kodningen, samt ved brugen af udtalelserne i analyseprocessen, forholdt os kritisk til vores fortolkninger heraf. Som beskrevet i afsnit ?? om kodning, har vi benyttet os af en empiristyrede tilgang til kodning, hvor en åben og fleksibel kodning i første del af kodningsprocessen medførte, at vi grundigt kunne diskutere og debattere, hvordan de forskellige udtalelser kunne fortolkes. Denne proces åbnede op for muligheden for at udfordre hinandens og egne fortolkninger, hvor der blev plads til alternative perspektiver, der kunne bidrage til en yderligere eller anderledes forståelse af informanternes udsagn. Begrebet *overførbarhed* omhandler, ifølge Thagaard, hvorvidt den forståelse, der udvikles inden for rammerne af det individuelle projekt, også kan have relevans i andre sammenhænge og kontekster (Thagaard, 2010). Ved udvælgelsen af informanter til afhandlingen, havde vi blandt andet et ønske om at skaffe repræsentanter fra forskellige kommuner, således at der kunne skabes en forståelsesramme, der går på tværs af kommuner. Der kan opstå et muligt generaliseringsproblem i forbindelse med valget om at interviewe én studievejleder fra hvert gymnasie, og ikke samtlige studievejledere på uddannelsesinstitutionen. Dette medfører naturligt, at den interviewede studievejleder fra hvert gymnasium vil henvise til subjektive oplevelser fra sit arbejde, som alt andet lige er kontekstafhængige.

Formålet med projektets udarbejdelse er at generere en relevant indsigt i hvordan mistrivelsesproblematikken opleves og håndteres ude i praksis, på de forskellige gymnasier. Vores empiriske dataindsamling viser imidlertid udsagn og fortællinger blandt informanterne, som, uafhængigt af hinanden, går igen på tværs af gymnasier. Visse aspekter af vores analyse peger på potentielle fænomener, der kan indikere en tilstedeværelse ved andre gymnasier end dem, vi har inkluderet i vores interviews.

11. Forskningsetik

Forskningsetik spiller en afgørende rolle i enhver videnskabelig undersøgelse, men får en særlig betydning i kvalitativ forskning, hvor menneskers oplevelser, erfaringer og holdninger er i fokus. Derfor er det essentielt at holde etisk ansvarlighed for øje. Forskningsetik i denne sammenhæng drejer sig om at beskytte informanternes privatliv, sikre deres rettigheder og bevare deres værdighed gennem hele forskningsprocessen. Dette indebærer en række overvejelser, herunder informeret samtykke, anonymitet, gennemsigtighed i forskningsmetoderne samt respekt for de indsamlede data (Kristiansen, 2007). Formålet med det følgende afsnit er således at belyse, hvilke etiske retningslinjer og principper, vi har været opmærksomme på i relation til vores afhandling, for at kunne opnå en ansvarlig og troværdig undersøgelse.

Inden for samfunds- og humanvidenskaberne findes en række etiske kodekser, og de forskellige videnskabelige forbund har ofte deres egne retningslinjer for indsamling af data via feltarbejde. Disse regelsæt er ikke juridisk bindende, men fungerer som vejledende principper for, hvordan forskere bør agere for at undgå uetisk adfærd. Dette gælder også for forsknings- og uddannelsesinstitutioner. Ifølge professor i socialt arbejde, Søren Kristiansen, er der nogle kodekser, der går igen og er fælles på tværs af disse enheder. Disse omfatter *informeret samtykke*, *anonymitet* og *fortrolighed* samt *respekt for privatlivets fred* (Kristiansen, 2007).

Før gennemførelsen af vores interviews har vi indhentet informeret samtykke fra vores informanter. Begrebet *informeret samtykke* omfatter elementerne information og konsekvens. *Information* henviser til, at informanterne er blevet grundigt oplyst om interviewets formål, så de klart forstår, hvad de indvilliger i, hvordan de indsamlede data vil blive anvendt, og hvilke rettigheder de har i relation til projektets udformning. *Konsekvens* refererer til forskerens opmærksomhed på de potentielle konsekvenser, som deltagelsen kan have for informanterne. Det er forskerens ansvar at sikre, at informanterne er tilstrækkeligt oplyst om mulige konsekvenser, før de afgiver deres samtykke (Kristiansen, 2007). Både før, under og efter vores interviews informerede vi vores informanter om, hvad deres samtykke indebar ved deltagelse. For det første blev informanterne oplyst om afhandlingens formål, da vi kontaktede dem med en forespørgsel om interview, og de blev desuden præsenteret for afhandlingens formål i den tilsendte interviewguide forinden interviewet. Under selve interviewene

medbragte vi en skriftlig samtykkeerklæring, som blev forklaret mundtligt til samtlige informanter, så de ikke var i tvivl om afhandlingens formål og vores håndtering af deres data. Informanterne blev yderligere præsenteret for bilaget *Sådan behandler vi dine data*, hvor de både skriftligt og mundtligt blev orienteret om vores behandling af de indsamlede data. Dette omfattede blandt andet brug af anonymisering i databehandlingen og muligheden for at tilbagetrække samtykke, hvis informanterne ønskede dette. Alle informanter er blevet anonymiseret i vores afhandling, hvilket indebærer, at deres grundlæggende informationer er blevet ændret i sådan en grad, at de ikke kan identificeres ud fra udsagn og oplysninger, som de har præsenteret i vores afholdte interviews (Kristiansen, 2007). Informanternes udsagn blev anonymiseret i transkriberingsprocessen, hvor vi anvendte pseudonavne til både gymnasierne, rektorer og studievejledere. I forbindelse med udarbejdelsen af vores interviewguide vurderede vi, hvilke informationer fra vores informanter, der var relevante, for at kunne besvare vores problemformulering. Dette for at sikre vores informanternes personlige integritet og værdighed, hvilket blandt andet omhandler, at forskeren skal undgå at indhente oplysninger, der ikke er relevant for projektets formål (Kristiansen, 2007). På baggrund heraf blev samtlige informanter informeret om, at vi ikke var interesseret i udtalelser om elevers individuelle forløb i relation til mistrivsel og/eller håndteringen heraf, da afhandlingen udelukkende har til formål at afdække mistrivselssproblematikker på gymnasierne overordnet samt håndteringen af heraf.

12. Teori

Til at belyse vores genstandsfelt inddrager vi i afhandlingens analytiske dele Michael Lipsky, Pierre Bourdieu samt et systemteoretisk perspektiv. Andre teoretiske vinkler vil blive inddraget ad hoc i analysen. Teorierne anvendes i analysen på forskellige samfundsniveauer, herunder mikro-, meso- og makroniveau, hvis formål er at fremme en omfattende og nuanceret forståelse af det studerede fænomen.

12.1 Pierre Bourdieu

Pierre Bourdieu, fransk sociolog, filosof og antropolog, har udviklet en teoretisk ramme, der fokuserer på, at samfundets strukturelle organisering er baseret på magtrelationer og symbolsk praksis. Ifølge Bourdieu er individernes handlinger og oplevelser dybt forankret i disse strukturer, hvilket bidrager til at forme deres sociale positioner og handlingsmuligheder (Bourdieu & Wacquant, 2004).

Bourdieu's teori om *kapitalvolumen* anvendes til at analysere individers akkumulerede ressourcer og disses betydning for individets forudsætninger for deltagelse i sociale kontekster. Han identificerer tre primære former for kapitaler: *økonomisk*-, *kulturel*- og *social kapital*. Den økonomiske kapital refererer til materielle aktiver, såsom penge og ejendomsbesiddelse, mens den kulturelle kapital omfatter immaterielle ressourcer, såsom viden og uddannelsesmæssige kompetencer.

Den sociale kapital involverer relationelle ressourcer, herunder netværk og forbindelser. Bourdieu hævder, at disse tre kapitalformer er gensidigt afhængige og har en forstærkende virkning på hinanden (Bourdieu, 1986).

En anden central del af Bourdieus teoretiske ramme er begrebet *felt*, som anvendes til at beskrive sociale arenaer, hvor aktører interagerer for at opnå magt, status og ressourcer, og hvor besiddelsen af specifikke former for kapital er afgørende for at kunne opnå indflydelse. Hvert felt er kendetegnet ved egne regler, normer og hierarkier - hvilket kan variere markant fra andre sociale sfærer. Disse felter spiller en afgørende rolle i dannelse og vedligeholdelse af sociale hierarkier og uligheder (Bourdieu & Wacquant, 2004). I forlængelse af begrebet felt, introducerer Bourdieu begrebet *doxa*. Doxa henviser til de underliggende antagelser og grundlæggende overbevisninger, der er indlejret i en bestemt kulturel praksis eller felt. Doxa repræsenterer en form for latent, implicit viden, der bidrager til at opretholde de eksisterende magtstrukturer på feltet. Doxa spiller en afgørende rolle i bestemmelsen og formningen af, hvilke normer og værdier, der opfattes som legitime og relevante inden for det pågældende felt. På samme måde påvirkes doxa af feltets aktører, da disse er ansvarlige for at opretholde og genskabe disse normer og værdier. Bourdieu argumenterer således for, at felt og doxa er tæt sammenknyttede og gensidigt afhængige, idet de kontinuerligt opretholder og forstærker hinanden i en dynamisk proces (Bourdieu & Wacquant, 2004). Begreberne om kapitalvolumen, felt og doxa bidrager til at skabe en analytisk forståelsesramme i forhold til, hvordan samfundet opererer, og hvordan magtforhold og uligheder opretholdes og fornyes (Bourdieu, 1986).

Vi vil i vores afhandling benytte os af Bourdieus begreber, som en teoretisk ramme til at analysere og forstå, hvordan gymnasier håndterer udfordringer relateret til mistrivsel i praksis. Vi vil blandt andet benytte begrebet felt til at identificere de sociale arenaer, hvor aktører på gymnasierne konkurrerer om magt, status og ressourcer i forbindelse med håndteringen af mistrivsel. I forlængelse af dette vil vi benytte os af begrebet doxa til at skabe en forståelsesramme af de implicite antagelser og grundlæggende overbevisninger, der er indlejret i gymnasiers praksis, som kan have indflydelse på bestemte normer og værdier omkring håndteringen af mistrivsel. Samlet set bidrager disse begreber til at kunne udforske kompleksiteten af, hvordan gymnasierne forstår, håndterer og reagerer på mistrivselssproblematikkerne i deres daglige virke.

12.2 Michael Lipsky

Michael Lipsky, amerikansk sociolog, har udviklet teorien om *krydspres*, der beskriver og analyserer de udfordringer, frontmedarbejdere i offentlige organisationer oplever i deres daglige arbejde, når de konfronteres med pres fra forskellige positioner (Lipsky, 1980).

Frontmedarbejdere beskriver Lipsky som værende karakteriseret ved at have direkte kontakt med brugere af offentlige tjenester, ligesom de desuden er forvaltere af politiske tiltag (Lipsky, 1980). Både studievejledere og undervisere kan derfor betegnes som værende frontmedarbejdere på gymnasier, eftersom de har til opgave at forvalte lovgivning og retningslinjer i den direkte kontakt med eleverne. Derfor inddrages denne teoretiske ramme i forhold til studievejlederes og underviseres arbejde på gymnasierne.

Lipsky identificerer forskellige situationer, hvorved et krydspres kan opstå, herunder eksempelvis i tilfælde hvor frontmedarbejderne står over for konflikter og modsætninger mellem de krav, der stilles af organisationen, og deres egne personlige og moralske værdier. Et sådant krydspres kan komme til udtryk i situationer, hvor frontmedarbejderen på den ene side stræber efter at yde den bedste service for borgeren, mens de på den anden side begrænses af de forventninger og krav, der pålægges af organisationen. Derudover kan krydspreset også komme til udtryk ved, at frontmedarbejderen ikke er enig i de vurderinger eller retningslinjer, som organisationen mener, de enkelte frontmedarbejdere skal handle ud fra. I begge eksempler kan der opstå et krydspres mellem organisationens retningslinjer og egne personlige faglige og/eller etiske overbevisninger. Ifølge Lipsky kan krydspres resultere i, at frontmedarbejdere træffer beslutninger, der enten afviger fra organisationens formelle regler og retningslinjer, eller fra frontmedarbejderens personlige overbevisninger og etiske principper. Begge scenarier kan have betydelige konsekvenser for både kvaliteten af de offentlige tjenester og medarbejdernes trivsel og tilfredshed (Lipsky, 1980).

I forlængelse af Lipskys teori om krydspres, introducerer han begrebet *afværgemekanismer*, som han definerer som værende strategier og handlinger, som frontmedarbejdere benytter sig af, for både at håndtere de udfordringer der kan opstå som følge af bureaukratiske strukturer og komplekse magtforhold, men også i forhold til de modstridende krav i de tidligere nævnte krydspres. Ifølge Lipsky kan disse afværgemekanismer opstå af flere årsager, herunder: 1) som forsøg på at håndtere, og navigere i de komplekse bureaukratiske strukturer, 2) som forsvarsmekanisme for at bevare egen professionalisme og arbejdsmæssige integritet, eller 3) som reaktion på politiske og/eller økonomiske begrænsninger og krav (Lipsky, 1980). Lipsky opdeler afværgemekanismerne i fire overordnede kategorier, hvoraf første hedder *minimering af efterspørgsel af arbejde*, som blandt andet kan komme til udtryk ved, at frontmedarbejderen gør det besværligt at komme i kontakt med pågældende, eksempelvis ved begrænsede kontaktmuligheder og åbningstider. Dernæst *rationering af service/aktivitet*, hvilket blandt andet kan komme til udtryk ved at nogle arbejdsopgaver prioriteres frem for andre, eller modificering af mål i form af brandslukning. Den tredje kategori kaldes *automatisering af service/aktivitet*, som blandt andet kan komme til udtryk ved rutinisering af opgaveløsningen eller brug af standardløsninger. Sidst er der *kontrol over borgeren*, som blandt andet kan komme til udtryk ved

at kontrollere interaktionen med borgeren, herunder at få præsenteret organisationens ydelser og måder at håndtere opgaver som værende til borgerens bedste (Nielsen, 2007). Det er værd at bemærke, at Lipskys afværgemekanismer præsenterer disse overordnede kategorier som et redskab til at forstå kompleksiteten i sociale situationer, men de er ikke udtømmende i deres dækning af mulige reaktionsmønstre og strategier (Lipsky, 1980; Nielsen, 2007). Lipsky påpeger, at anvendelsen af afværgemekanismer ikke nødvendigvis bør opfattes som værende negativ eller uetisk, men snarere som en naturlig respons på de udfordringer, frontmedarbejdere møder i deres daglige arbejde (Lipsky 1980). Ved at anvende Lipskys teori som analytisk ramme i vores analyse, kan vi undersøge hvordan krydspres manifesterer sig i praksis og hvilke strategier undervisere og studievejledere anvender for at håndtere det. Dermed kan vi opnå en mere nuanceret forståelse af de komplekse dynamikker, der præger nutidens uddannelsesmiljø og dertil skabe en forståelsesramme for frontmedarbejdernes ageren.

12.3 Systemteori

Systemteori er en teoretisk ramme, der anvendes til at forstå og analysere komplekse systemer bestående af forskellige og interagerende elementer. Systemteorien findes inden for forskellige fag, eksempelvis psykologi, samfundsvidenskab, socialt arbejde og sociologi. Der kan dog identificeres seks centrale kendetegn ved systemteorien, der går på tværs af de forskellige retninger: 1) Ønsket om udvikling af helhedsteorier 2) Forståelsen af systemers opbygning og definitionen heraf 3) At grænser er en afgørende komponent, for at kunne skelne mellem systemet og dens omverden 4) Systemets opretholdelse sker ved, at systemet er i bevægelse i form af ligevægts – og ændringsprocesser 5) En cirkulær årsagstænkning 6) Identificering af mål som systemet forsøger at nå, hvilket er centralt at kunne identificere, for at et system kan opretholdes (Hutchinson & Oltedal, 2006).

Et af de grundlæggende principper i systemteori er, at et system er en helhed, hvor alle dele er indbyrdes forbundne og gensidigt afhængige. Systemet anses som mere end summen af dets dele, hvilket betyder, at ændringer i én del af systemet vil påvirke de andre dele, og derfor bør systemet forstås som en helhed, frem for at fokusere på individuelle komponenter isoleret. Systemer har grænser, der adskiller dem fra deres omgivelser. Disse grænser kan være mere eller mindre åbne, hvilket afgør, hvor meget input og output der sker mellem systemet og dets omgivelser.

Feedback er en anden central komponent i systemteorien, hvor systemet regulerer sig selv gennem feedback-mekanismer. Negativ feedback hjælper med at stabilisere systemet, mens positiv feedback kan fremme forandring og vækst (Hutchinson & Oltedal, 2006). I systemteorien opererer man desuden med tilbagemeldinger, som systemet giver sig selv i et forsøg på ændring og/eller opretholdelse i ligevægten i systemet. Disse tilbagemeldinger defineres som *afvigerkorrigerende tilbagemelding* og

afvigerforstærkende tilbagemelding. Den afvigerkorrigerende tilbagemelding er den information, der kommer ind i systemet, og som er med til at opretholde systemet. Den afvigerforstærkende tilbagemelding er, når systemet ændrer sig, og der derfor udvikles nye normer og regler, samt en ny selvopfattelse i systemet. Ligevægtstilstanden i systemet er her så forskellig fra den oprindelige, at systemet kan siges at have ændret sig. Disse ligevægts- og ændringstilbagemeldinger i et system kan defineres som *feedbacksløjfer*, hvor man anvender begreberne *input*, *throughput*, *output* og *feedback* til at belyse, hvordan tilbagemeldingerne kan opretholde eller ændre systemets ligevægtstilstand (Hutchinson & Olstedal, 2006).

I afhandlingen anvender vi det systemteoretiske perspektiv til at analysere gymnasiet som system, samt til at belyse eventuelle forskydninger i det sociale arbejde. Dette indebærer en dybdegående undersøgelse af, hvordan de forskellige komponenter i gymnasiet, herunder elever, lærere, samt eksterne aktører, interagerer og påvirker hinanden.

13. Afhandlingens opbygning

I dette afsnit vil vi præsentere opbygningen af afhandlingens analyse-, konklusions- og diskussionsdele. Dette skal ses som en forlængelse af oversigten om afhandlingens design, præsenteret i afsnit 6. Afhandlingens analyse er opdelt i tre dele: analysedel 1, omhandlende mistrivsel i gymnasierne, analysedel 2, omhandlende gymnasiernes håndtering af mistrivsel, og analysedel 3, omhandlende gymnasiernes ændrede arbejdsopgaver i et systemteoretisk perspektiv.

I analysedel 1 anlægger vi både et makro- og mesoperspektiv. På makroniveau vil vi undersøge de mistrivselsproblematikker, som gymnasierne står overfor, samt hvordan samfundsudviklingen har påvirket udviklingen af disse problematikker. På mesoniveau vil vi desuden analysere, hvordan de ansatte på gymnasierne opfatter og forstår mistrivsel. Vi vil i dette analysestykke benytte os af relevant litteratur og teori omhandlende samfundsudviklingen, kombineret med kvantitative data omhandlende vores undersøgte fænomen. I analysedel 2 vil vi analysere på de indsatser og tiltag, som vores interviewede gymnasier har iværksat for at imødekomme mistrivselsproblematikkerne blandt eleverne. Vi vil i dette analysestykke blandt andet inddrage Michael Lipskys teorier om krydspres og afværgemekanismer på både mikro- og mesoniveau, for at skabe en nuanceret forståelse af de komplekse dynamikker, der præger gymnasierne i forbindelse med håndteringen af mistrivsel, og dertil danne en forståelsesramme for frontmedarbejdernes ageren. Vi vil i forlængelse af dette inddrage Pierre Bourdieus begreber om kapitalvoloumen, felter og doxa, for at bidrage til forståelsen af de ansattes forskellige forudsætninger i forhold til håndteringen af mistrivsel. I analysedel 3 anlægger vi primært et mesoperspektiv ved at undersøge, hvilken betydning forskydningen af de ansattes opgaver har for gymnasiet som system. Vi vil i denne forbindelse inddrage et systemteoretisk perspektiv til at

analysere systemets ændringer. Vi vil desuden inddrage et makroperspektiv ved at belyse, hvilken indvirkning denne forskydning har på det sociale arbejdes felt generelt. I forlængelse af analysedelene vil vi, på baggrund af analysens resultater, konkludere på vores problemstilling i et konklusionsafsnit, og dertil besvare vores problemformulering. Efter konklusionsafsnittet vil vi i en diskuterende perspektivering perspektivere til folkeskolens håndtering af mistrivelsesproblematikkerne blandt børn og unge.

14. Analyse

14.1 Analysedel 1 - Mistrivsel i gymnasierne: udvikling og professionelle perspektiver

Vi vil i det følgende afsnit belyse, hvilke mistrivelsesproblematikker gymnasierne skal håndtere, og hvordan man kan forstå udviklingen i typer af mistrivelsesproblematikker ud fra samfundsudviklingen. Vi vil desuden se nærmere på, hvordan de ansatte i gymnasierne anskuer mistrivsel.

Som nævnt i problemfeltet, er der aktuelt fokus på stigningen i mistrivsel blandt unge, da mistrivslen har store konsekvenser for de unges mentale helbred, ligesom at det har betydning for de unges muligheder for at gennemføre uddannelse og/eller komme i beskæftigelse (Ottosen et al., 2022). Der er dog uenighed blandt de interviewede gymnasier om, hvorvidt der reelt er tale om en stigning i mistrivslen blandt unge. Vores empiriske fund viser, at informanterne har divergerende opfattelser af dette spørgsmål. Adspurgte om udviklingen i mistrivsel udtaler Rektor D:

Jeg synes, det er svært at sætte et ord på præcis, hvad det er. Men jeg har nok haft en oplevelse af, at det har været stigende i alle de år, jeg har været rektor. Jeg var først rektor på [X] fra 2007 til 2013, og så i [X] fra 2013 til 2020. Alle tre steder har jeg oplevet en stigning, og også oplevet, at lærerne giver udtryk for, at der er en stigning. Men når det er sagt, så er der jo stadig mange, der trives godt i gymnasiet og har det godt (Rektor D).

Rektor D observerer en generel stigning i mistrivslen blandt unge og bemærker desuden, at hans ansatte også udtrykker denne opfattelse. Imidlertid påpeger andre af vores informanter, at de ikke kan genkende det øgede medie- og politiske fokus på mistrivsel blandt unge. Rektor C fra udtaler i den forbindelse:

Men altså al den snak, der har været i medierne om mistrivsel, den er faktisk også lidt svær at genkende. Der er nogle ting, der er blevet tydelige, og som også har med det samfund vi lever i at gøre. Med at vores elever er ude i nogle lidt andre ting, de skal håndtere, end I var og end jeg var specielt. Og det giver nogle lidt andre problemstillinger, kan man sige, som man så også kan registrere som mistrivsel. Men altså, hovedpointen er jo at, langt de fleste af vores elever har det rigtig godt (Rektor C).

Til trods for at der er divergerende opfattelser af, hvorvidt der er sket en stigning i mistrivlsen blandt unge, fremkommer der i vores empiri gennemgående mønstre i forhold til hvilke mistrivelsesproblematikker, der kommer til udtryk i gymnasierne. Trods denne uenighed viser undersøgelser, at der *er* sket en stigning i mistrivsel blandt unge, særligt når det kommer til unges mentale helbred. I rapporten *Børn og unge i Danmark*, udarbejdet af VIVE, fremgår det, at der ses en vedvarende progression i udviklingen af mistrivsel blandt unge;

Vi har siden undersøgelsens start i 2009 haft fokus på den mentale trivsel blandt børn og unge, og vi har ud fra en række trivselsindikatorer, som indgår i undersøgelsen, konstateret, at der fra 2009 til 2017 har været en vækst i andelene af især 15-19-årige, der oplyser, at de mistrives. I 2021 ser vi, at stigningen, der fortrinsvis drives af pigerne, er fortsat på flere af de inkluderede parametre: i andelene, der føler sig ensomme, har lav livstilfredshed, et dårligt selv vurderet helbred, som oplyser, at de har haft en psykisk lidelse, og blandt de 15-årige tillige i andelene med psykosomatiske symptomer hhv. adfærds- og trivselsproblemer (Otto-
sen et al., 2022, s. 7).

Til trods for de divergerende opfattelser af mistrivslens omfang og udvikling, fremgår det af vores empiriske fund, at der på vores interviewede gymnasier forekommer mistrivsel i varierende grad. Vores informanter identificerer gennemgående centrale faktorer, som har betydning for de unges mistrivsel. Dette omhandler blandt andet mangel på sociale fællesskaber. Studievejleder A udtaler i den forbindelse:

(...) Det vi oplever hernede i gymnasievejledningen, også i forhold til trivsel, som ikke er sådan psykisk sårbarhed eller ny udsathed, men det er sådan mere grupperinger. Altså det store fællesskab, siger vi, er en lille smule trængt. De har svært ved de store fællesskaber (Studievejleder A).

Studievejleder B identificerer tilsvarende udfordringer, hvor der observeres en stigning i henvendelser vedrørende mistrivsel, især relateret til fraværet af sociale fællesskaber. Hun udtaler:

Det er meget broget, men man kan sige, hvis vi sådan er i den ende, hvor jeg egentlig vil tale den mistrivsel, som jeg kan være bekymret for, så er det tit noget med sociale relationer i klassen. At man ikke føler, at man har nogle venner, at man ikke føler, at man er en del af en gruppe, at man føler, at de andre taler, at man ikke kan føle sig på plads i klassen, at man ikke rigtig føler, at det går sådan, som man havde troet, det skulle gøre. [Det er] typisk med det sociale (Studievejleder B).

Begge informanter bidrager til diskussionen om de udfordringer, der blandt andet betragtes som udløsende faktorer for den stigende mistrivsel blandt unge. For at fremme trivslen hos børn og unge, nedsatte Regeringen i 2023 en trivselskommission. Det fremgår af Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside, at Trivselskommissionens opgave er at udarbejde anbefalinger til forebyggelse af mistrivsel og sårbarhed blandt unge. Et af de emner, der ønskes undersøgt, er netop fællesskaber og relationer, herunder hvordan disse styrkes, da undersøgelser indikerer, at en stadig større andel af børn og unge føler sig ensomme (Børne- og Undervisningsministeriet, 2023). De skriver:

En række tal og undersøgelser har de senere år peget på stigende udfordringer med mistrivsel blandt børn og unge. Nye tal viser, at selvom de fleste børn og unge har det godt, oplever knap halvdelen af unge i alderen 16-25 år en grad af mistrivsel, mens stadig flere børn og unge føler sig ensomme (Børne- og Undervisningsministeriet, 2023, afsnit 2).

For at præcisere, hvorfor fraværet af sociale fællesskaber er blevet en central problemstilling i forhold til den mistrivsel, der observeres på gymnasierne, og blandt de unge generelt, er det relevant at foretage en nærmere analyse af samfundsudviklingen. Samfundsøkonom og forsker, Ove Kaj Pedersen, mener, at der har været en transformation i samfundsstrukturen, hvor velfærdsstatens kerneprincipper og målsætninger gradvist er blevet suppleret, eller endda erstattet, af konkurrencestatens logikker og principper. Han bidrager desuden til diskussionen ved at påpege, at denne overgang har ført til en transformation af det menneskesyn, der karakteriserer samfundets politiske og økonomiske strukturer (Pedersen, 2011). I velfærdsstaten blev borgerne opfattet som rettighedshavere, hvor staten havde ansvaret for at garantere social tryghed. Konkurrencestatens menneskesyn fremhæver derimod en mere individcentreret tilgang, hvor borgeren ses som en aktør på et konkurrencepræget marked. Der lægges her øget vægt på individets ansvarlighed og evne til selvstændig handling, hvor den enkelte opfordres til at påtage sig ansvar for egen velfærd og livssituation. Dette resulterer i en forøget betoning af individualisering og selvrealisering (Pedersen, 2011). Udviklingen fra velfærdsstat til konkurrencestat, samt det dominerende menneskesyn i konkurrencestaten, afspejles i vores empiriske fund. Flere informanter påpeger det individrettede fokus blandt de unge og hvordan de primært orienterer sig mod egen succes og vinding. Samtidig bemærkes en svækkelse af solidariteten med det sociale fællesskab. Rektor C udtaler i den forbindelse: "Jeg tror, man vil mele sin egen kage i langt højere grad, end vi ville gøre dengang. Det tror jeg faktisk. Og det har noget med den individualisme [at gøre] (...)" (Rektor C). Rektor berører her fokusset på individuel succes blandt de unge, hvilket på flere af gymnasierne ses at udfordre det store fællesskab. Flere informanter påpeger, at det store fællesskab er en afgørende faktor for at fremme trivslen. Studievejleder C understreger problematikken i følgende udtalelse:

Altså vi har jo utrolig svært ved at samle eleverne omkring noget fællesskab, men det er skidesvært at samle elever om noget fælles. Altså vi har prøvet med forskellige ting og selvfølgelig, det gør vi stadigvæk, men det er rigtig svært (...) Altså den der med, at det er let at mærke, hvordan jeg har det. Men det er meget svært at give noget til andre (Studievejleder C).

Gymnasierne ses gennemgående at have udfordringer med at etablere og opretholde sociale fællesskaber, og vores informanternes udtalelser fremhæver betydningen af dette aspekt i forhold til de mistrivselssproblematikker, der kommer til udtryk (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D). Pedersen påpeger i relation hertil, at skiftet i menneskesyn kan have konsekvenser for samfundets sammenhængskraft og solidaritet, da fokus på individuel succes og konkurrence kan bidrage til en individualisering af samfundet, hvor solidariteten mellem mennesker svækkes (Pedersen, 2011). Ud fra Pedersens betragtninger kan der argumenteres for, at gymnasiernes udfordringer med at skabe sociale fællesskaber, bliver udfordret af samfundsstrukturen som har indlejret et menneskesyn, der fremmer et individrettet fokus, hvilket har indvirkning på hvorvidt de unge ser en værdi i at dyrke det større sociale fællesskab. Sociolog, Zygmunt Bauman, argumenterer samstemmende for, at samfundsmæssige og kulturelle forandringer, herunder globalisering, individualisering og opbrud af traditionelle sociale strukturer, har ført til en opløsning af traditionelle fællesskaber, og der er i stedet sket en stigning i midlertidige og overfladiske forbindelser mellem mennesker. Bauman kalder dette for knagefællesskaber, hvilket han definerer som en form for socialt samvær, der er karakteriseret ved sin overfladiske og flygtige natur, og er desuden præget af manglende dybde og vedvarende engagement mellem individerne. I knagefællesskaber er det sociale bånd ofte baseret på øjeblikkelige behov eller fordele, og der er mangel på forpligtelse, loyalitet og solidaritet, da mennesket let kan bevæge sig videre til nye fællesskaber (Bauman, 2006). Baumans betragtninger afspejles i følgende citat fra Rektor C, som kommenterer på den udvikling, der har fundet sted i forbindelse med opbygningen af sociale fællesskaber;

Altså vi har jo utrolig svært ved at samle eleverne omkring noget fællesskab (...) Altså hvor man for eksempel [tidligere] havde en aktivitet, som man kunne gå til hver uge, og hvor man selvfølgelig var glad for sin sport, men hvor det jo også handlede om at være sammen med nogle mennesker. Altså sådan kan de jo ikke forpligte sig i dag, fordi de vil ikke forpligte sig længere end en maks 10 dage frem i tiden. Og så vil de se, om der dukker noget andet op, som man hellere vil, og så er man væk. Så det er skidesvært at etablere sådan noget fælles uden for skoletiden (Rektor C).

Der kan argumenteres for, at knagefællesskaberne kan have den konsekvens, at overfladiske relationer kan føre til en følelse af ensomhed blandt eleverne. Svage og midlertidige sociale relationer kan gøre det svært for eleverne at opbygge støttende og meningsfulde relationer, hvilket kan have negativ indvirkning på deres trivsel og mentale sundhed. Dette understreges i følgende udtalelse fra Rektor D:

Vi ser elever, der enten falder ud af fællesskabet, eller aldrig kommer ind i det, eller udviser en adfærd, der signalerer mistrivsel. Det kan være på mange måder. Men som oftest er det ved, at man trækker sig tilbage, trækker sig ind i sig selv, [og] bliver isoleret. Det ser vi ofte (Rektor D).

Udfordringerne med at skabe sociale fællesskaber ses således at være en gennemgående problematik for vores interviewede gymnasier, og det opleves at være en afgørende faktor i forhold til den mistrivsel, der kommer til udtryk. Der kan, på baggrund af ovenstående, argumenteres for, at udfordringen med at danne meningsfulde sociale fællesskaber blandt eleverne, kan tilskrives de strukturelle faktorer i samfundet, som tilskynder et individorienteret fokus. Dette fokus internaliseres af eleverne, hvilket kan være med til at forklare, hvorfor det er udfordrende for dem at engagere sig og prioritere sociale fællesskaber. Der kan desuden argumenteres for, at udfordringerne med at skabe sociale fællesskaber i gymnasierne relaterer sig til det individrettede fokus, som kan føre til et konkurrencepræget miljø. I et sådant miljø stræber de unge efter at overgå hinanden, hvilket kan svække de sociale fællesskaber i gymnasierne.

Vores empiriske fund viser, at præstationspres blandt eleverne er en gennemgående mistrivselsproblematik, som i varierende grad kommer til udtryk blandt vores interviewede gymnasier (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D). Dette afspejles i følgende udtalelse fra Studievejleder A:

Og [de unge] har meget, meget høje forventninger til sig selv. Og det er ikke kun i skolearealet. Det er alle steder man skal shine. Så det ser vi i høj, høj grad her. Det er faktisk der, hvor vi bonger lidt negativt ud her. I forhold til, vores trivselsundersøgelser er virkelig gode her på gymnasiet. Men lige på den, i forhold til at være presset. Der bonger vi ud. Så det er en problematik, vi i høj grad har her (Studievejleder A).

Studievejlederen refererer her til de gymnasiale trivselsmålinger, som blev implementeret som en del af en omfattende politisk aftale. Baggrunden for tilpasningen af disse målinger er en intention om at fremme et gunstigt læringsmiljø for alle unge. Formålet med målingerne er således at bidrage til at sikre både social og faglig trivsel (Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, 2023). Af gymnasiernes trivselsmålinger fremgår det, at det særligt er i dimensionen *pres og bekymringer*, at samtlige af landets gymnasier scorer lavt. Landsgennemsnittet for denne dimension ligger på 2,5 ud af 5,0, hvor dimensionen *social trivsel* til sammenligning ligger gennemsnitligt på 4,0 ud af 5,0 (Børne- og

Undervisningsministeriet, s.d.). At de unge føler sig presset, fremkommer også i vores empiriske fund, hvor nogle af vores informanter adspurgte, påpeger, at de oplever en ungdomskultur, der konstant føler, at de skal præstere. Studievejleder B udtaler i relation hertil:

Det er jo en større diskussion, hvor de på en eller anden måde har svært ved at lade være med at præstere. Altså, at de har svært ved at lade være med at præstere på alle områder af livet, selvom mor siger, "de behøver det jo ikke", og skolelærerne siger, "de behøver det jo ikke", og de fleste fornuftige mennesker siger, "de behøver det jo ikke". Så har de svært ved at lade være med at præstere. Og det er der nogen, der kan håndtere, og det er der nogen, der ikke kan håndtere. Og der er nogen, der kan håndtere det i en lang periode, og der er nogen, der ikke kan håndtere det. Men det er en meget, meget vanskelig situation. Og det er en diskurs, eleverne meget hurtigt selv ser sig selv som en del af. De ser meget hurtigt, "det er jo simpelt-hen så synd for dem", for de er jo så meta på det hele i dag. De ved jo godt, hvordan det er at være ung, og det er jo den måde, de forstår sig selv. Så de psykologiserer sig jo (Studievejleder B).

Det er ikke kun gymnasiernes statistiske data og vores empiriske fund, der understøtter at pres og bekymringer er en udslagsgivende faktor i forhold til mistrivsel blandt unge. Eksisterende forskning påpeger, at samfundsstrukturerne i dag er medvirkende til, at der i dag er fokus på målinger og præstationer. Dette medfører, at der fremmes en præstationsorientering blandt de unge, som fremmer en internalisering hos individet, der omhandler, at ens præstationer er afgørende for hvorvidt man lykkes i livet (Pedersen, 2011). Man kan heraf argumentere for, at gymnasierne, parallelt med samfundets udvikling, står over for en ny type mistrivsel, de skal håndtere, hvilket blandt andet skyldes, at eleverne udsættes for et konstant præstationspres på alle områder af deres liv. Ovenstående belyser de komplekse former for mistrivsel, som manifesterer sig i gymnasierne.

Vores empiriske fund indikerer desuden, at alle informanter rapporterer en markant stigning i diagnoser og behovet for SPS-støtte. I denne sammenhæng viser vores data konsekvent, at informanterne differentierer mellem forskellige typer af mistrivsel på en stringent måde, hvilket blandt andet kommer til udtryk i deres omtale af unge med diagnoser. Flere informanter beskriver denne gruppe som en klart afgrænset enhed. Rektor B udtaler:

Og så har vi jo noget andet, som er diagnoser, som er en anden type [mistrivsel], som jo ikke nødvendigvis har noget med hinanden at gøre. Hvor der er en voldsom vækst i diagnoser, som er en anden problemstilling. Og begge dele mærker vi jo. Det vil sige, diagnoser, det er jo helt klart, at det oplever vi jo ved, at der er stadig flere elever, der har diagnoser - og det er jo ikke nødvendigvis udtryk for, at der er voksende mistrivsel (Rektor B).

Rektoren synes her at betragte diagnoseproblematikken som en isoleret problemstilling, adskilt fra andre udfordringer. Rektorens synspunkt om, at diagnoser ikke nødvendigvis har en direkte indvirkning på elevernes generelle trivsel, kan være en begrundet observation baseret på det faktum, at nogle elever med diagnoser stadig præsterer godt akademisk og trives socialt på trods af deres udfordringer. Dette kan føre til den opfattelse, at diagnoser er en isoleret problemstilling, som ikke nødvendigvis er knyttet til andre udfordringer. Studievejleder C deler tilsyneladende samme synspunkt angående elever med en diagnose. Hun udtaler:

Jeg ser langt flere med diagnoser. Det er noget HELT andet. Men dem har vi jo i vores eget system. De kommer i det, der hedder SPS-systemet. Specialpædagogstøttetimer, som vi søger hjem hos SU-styrelsen. Og der har jeg fået mange, mange, mange flere. Så der for 17 år siden, var der én, som var i SPS-systemet. Og jeg tror, det her skoleår har jeg søgt til 35 elever. Plus vi har 50 ordblinde, som også får særlig hjælp. Det vil sige, det er faktisk en fjerdedel af eleverne, som får særlig hjælp (Studievejleder C).

Udtalelsen kan indikere, at studievejlederen ser diagnoser som en separat problemstilling, adskilt fra andre udfordringer, som de unge kan opleve. Ved at fremhæve antallet af elever, der modtager SPS-støtte, antyder studievejlederen, at diagnoser ikke nødvendigvis bør betragtes som en del af den bredere kontekst af mistrivsel blandt eleverne. Af Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside fremgår det, at den studerende skal have en fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse, eller andre svære vanskeligheder af betydning for at gennemføre en uddannelse, for at være berettiget til SPS-støtte (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022). Det er således en bred gruppe af studerende, der er berettiget til SPS-støtte, hvor belastningsreaktioner, såsom eksempelvis depression, også er omfattet af målgruppen. Depression er en belastningsreaktion, som ofte optræder sammen med andre psykiske udfordringer, også kaldet komorbiditet. De psykiske lidelser, som hyppigst optræder samtidig med en depressionsdiagnose, er blandt andet angst og ADHD (Depressionsforeningen, s.d.). Det fremgår af en evaluering af SPS-støtte, at de hyppigst forekommende diagnoser der tildeles SPS-støtte netop er angst, ADHD og depression (Danmarks Evalueringsinstitut, 2021). På baggrund heraf kan der argumenteres for, at man ikke skarpt kan adskille de forskellige former for mistrivselproblematikker, og at stigningen i diagnoser og SPS-støtte i lige så høj grad kan være et udtryk for en presset ungdomsgeneration, som ikke formår at håndtere det pres, de er underlagt på alle arenaer i deres liv, hvilket kan resultere i belastningsreaktioner. Dette er med til at understrege kompleksiteten i forhold til de forskellige former for mistrivsel, der kommer til udtryk blandt eleverne. Informanternes udtalelser indikerer, at der forsøges at lave en form for "kasseinddeling" i forhold til elevernes problemstillinger, i dette tilfælde den gruppe af elever, der har diagnoser og modtager SPS-støtte. Der kan argumenteres for at denne "klasseinddeling" kan udfordre de ansattes helhedssyn i forhold til at skulle

håndtere mistrivelsesproblematikkerne. Der kan heraf være risiko for, at adskillelsen kan føre til en fragmentering i indsatsen overfor de elever, der er i mistrivsel. Såfremt de ansatte udelukkende anskuer diagnoser som relateret til en isoleret problemstilling hos eleven, kan det have den konsekvens, at man overser og negligerer de strukturelle og kulturelle rammer, som eleverne en del af, hvilket ligeledes kan have betydning for elevernes trivsel. Der kan heraf argumenteres for, at det manglende blik for kompleksiteten i relation til mistrivsel, kan have betydning for håndteringen, hvilket kan resultere i en utilstrækkelig og ikke-holistisk støtte til eleverne. Dette antydes blandt andet i følgende udtalelse fra Studievejleder D:

Men så nogle gange, så kan vi jo se, der er nogen, der har en hel del fravær. Og så kan vi jo se, "nå, jamen, de har også den og den diagnose", så det giver jo god mening (Studievejleder D).

Studievejlederens udtalelse antyder en tendens til at forenkle forståelsen af elevernes udfordringer og tilskrive diagnosen som den primære årsag til deres fravær. Dette afspejler en ensidig tilgang til at forstå elevernes udfordringer, og kan underminere behovet for en mere nuanceret analyse af de faktorer, der bidrager til deres fravær. Der er hermed risiko for, at man ikke får indfanget, hvad den reelle grund til fraværet omhandler.

Det bemærkes gennemgående af vores empiriske fund, at informanterne oplever vanskeligheder ved at indkredse de forskellige former for mistrivsel, ligesom at der observeres forskellige tilgange til forståelse og håndtering af elevernes udfordringer (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D). Denne diversitet i tilgange og forståelser afspejler ikke blot den komplekse karakter af mistrivelsesproblematikkerne, men også det faktum, at der endnu ikke er opnået en fælles forståelse af, hvordan man kan og bør håndtere dem. Gymnasierne oplever en forandret dynamik i forhold til de mistrivelsesproblematikker, de står over for, idet de nu skal håndtere en "ny" målgruppe med komplekse problemstillinger, som kan være udfordrende at indkredse og intervenere overfor, da det, i højere grad kan opstå på baggrund af samfundsudviklingen. Adspurgte omkring denne "nye" målgruppe udtaler Rektor C:

Det er i hvert fald rigtigt, at der lander sådan en fluffy gruppe hos os. Der er også jo elever og unge, som mistrives langt værre end vores, som ikke lander her. Det er jo ikke sådan, at jeg sidder og brokker mig over vores klientel. Men vi har et bredt klientel efterhånden, og meget bredere, end da jeg selv gik i skole. Det er ikke nogen hemmelighed, det kan man næsten regne ud procentuelt (Rektor C).

Denne ændring i målgruppens profil kan delvist forklare de udfordringer, som de ansatte står over for i forsøget på at adskille og navigere mellem forskellige mistrivselsproblematikker og deres årsagsvirkninger. Denne "fluffy", eller udefinerbare, målgruppe synes at indikere en mere kompleks og nuanceret form for mistrivsel, der ikke let kan kategoriseres eller identificeres. Der kan argumenteres for, at gymnasiernes tendens til at adskille de forskellige former for mistrivsel er en måde at forsøge at skabe overblik i forhold til den kompleksitet, de møder i arbejdet med mistrivlsen. Ydermere kan der argumenteres for, at det kan resultere i en uklarhed eller usikkerhed blandt de ansatte i forhold til hvordan de bedst kan adressere og håndtere disse problemer. De udfordringer, som de ansatte oplever med at definere de forskellige mistrivselsproblematikker og deres årsagsvirkninger, kan derfor delvis tilskrives denne ændrede dynamik i målgruppens sammensætning. Der kan argumenteres for, at dette kræver en mere dybdegående forståelse af de underliggende faktorer, der bidrager til mistrivlsen blandt eleverne på gymnasierne. Desuden kan den manglende klarhed i forhold til definitionen af disse problemer afspejle en bredere udfordring i forhold til at anerkende og forstå kompleksiteten i relation til de unges mistrivselsproblematikker.

14.2 Analysedel 2 - Håndtering af mistrivsel i gymnasierne: strategier og løsninger

I det følgende afsnit vil vi undersøge, hvordan gymnasierne håndterer elevernes mistrivsel. I denne sammenhæng vil vi anvende et bourdieusk perspektiv til at belyse og forstå de ansattes roller. Vi vil desuden inddrage Michael Lipskys begreber om krydspres og afværgemekanismer, for at danne en forståelsesramme af frontmedarbejdernes ageren i forbindelse med håndteringen.

Til trods for at der aktuelt er et politisk fokus på unges mentale helbred og den dertil stigende mistrivsel blandt målgruppen, er der ikke udarbejdet direkte retningslinjer for, hvordan gymnasierne skal gribe denne mistrivselsproblematik an. Dette fremgår også tydeligt af vores empiriske fund, hvor der er stor forskel på, hvordan man har valgt at organisere håndteringen af mistrivlsen blandt eleverne. Som nævnt i analysedel 1 er der forskelle blandt vores interviewede gymnasier i forhold til hvorvidt det opleves, at der er forekommet en betydelig stigning af mistrivsel blandt eleverne de senere år. Ikke desto mindre er der på samtlige gymnasier iværksat en eller flere former for indsatser i forhold til at fremme trivlsen blandt eleverne, hvorfor man kan konstatere, at behovet er til stede i et vist omfang. Der er dog stor variation i, hvordan disse indsatser er organiseret blandt gymnasierne. Vores empiriske fund viser, at gymnasiernes håndtering overordnet kan deles op i to: *individuelle indsatser* og *fællesskabsløsninger*.

Individuelle indsatser

I det følgende afsnit vil vi præsentere eksempler på, hvilke individuelle indsatser gymnasierne har iværksat for at fremme trivslen blandt eleverne. Som nævnt er der stor variation i forhold til indsatserne, hvilket også kommer til udtryk ved de individuelle indsatser, som indeholder alt fra mentorordninger, skolepsykologer og SPS-støtte, til brugen af teamlærere og læsevejledninger i klasselokalet (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D).

På gymnasiet, hvor Studievejleder C arbejder, har man eksempelvis valgt at prioritere, at alle elever i løbet af efteråret i 2.g skal have en samtale med studievejlederen, for at sikre, at et eventuelt behov for hjælp og/eller støtte opdages;

Vi kalder det midtvejssamtaler, så de ligger i sådan november måned i 2.g, hvor vi snakker med alle. Og det er simpelthen også for at etablere kontakt. Og vi oplever, at så kommer drengene faktisk også. Når vi har haft snakket med sådan en hel klasse, så genererer det faktisk tit, at man får noget frem i lyset. Så det fungerer rigtig godt, det med at tage samtaler med alle. Fordi nogen kan godt synes, det er sådan, ”åh, det er pinligt” at henvende sig. Men når man så alligevel skal herind, så gør det tit, at man så alligevel får noget frem i lyset, når man sidder med en voksen på tomandshånd (Studievejleder C).

På et af vores andre interviewede gymnasier har man for nyligt implementeret, at man omtrent én mandag i måneden har fri fra undervisning. Denne indsats kom på baggrund af et forsøg på at give både elever og undervisere et afbræk, hvor man selv kan administrere, hvordan man vil benytte sig af denne dag. Studievejleder B udtaler følgende herom:

Det var især i forhold til at give nogle pusterum. Altså i virkeligheden både til lærere og til elever. Vi har jo simpelthen indført en skema fri dag cirka en gang om måneden, hvor man selv bestemmer, hvordan man administrerer sin tid. Det gælder både eleverne og lærerne. Og så kan man vælge at bruge den på at lave afleveringer, eller hvad man er kommet bagud med. Man kan også vælge at sige; ”jeg har bare brug for at gøre noget helt andet, se Netflix hele dagen eller noget”. Det er netop for at forsøge at give nogle pusterum (Studievejleder B).

Udover ovenstående tiltag er det desuden fælles for samtlige gymnasier, at de enten har en samarbejdsaftale med en psykolog gennem kommunen, eller har tilkøbt sig en ekstern psykolog, til at afholde samtaler med elever med behov herfor. Ovenstående eksempler viser altså, at der er et øget fokus på den individuelle indsats over for eleverne, hvor der arbejdes med elevernes individuelle trivsel.

Fællesskabsløsninger

Vores empiriske fund viser desuden, at der på samtlige gymnasier gennemgående arbejdes med at fremme trivsel gennem fællesskabsløsninger, herunder iværksættelse af sociale arrangementer uden for skolen, tiltag på skolen i form af blandt andet musicalforestillinger, idrætsarrangementer og mere (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D).

Studievejleder A fortæller, hvordan de på deres gymnasie arbejder både individuelt og kollektivt i relation til at fremme trivslen;

Man kan jo sådan sige, vi går i to spor. Vi har sådan mere den individuelle indsats: Vi har mange samtaler hernede, og vi har samarbejde med klassens lærere omkring eleverne og mistrivsel. Så har vi SPS-støtten, som vi får mere og mere af, vi har en læsevejledning, og vi har også en gymnasiepsykolog, som sidder her en gang om ugen. Så det vil jeg sige, at det er jo sådan den individuelle vejledning, og så har vi jo en meget mere kollektiv [tilgang], hvor vi søger og forsøger at støtte op omkring fællesskabet, fordi vi også tror på den måde, vi kan hjælpe den enkelte (...) Så vi har musical, vi har frivillig idræt, vi har frivillig billedkunst. Der er [også] en læseklub. (Studievejleder A).

I tråd med Trivselskommissionens aktuelle fokus på fællesskaber og relationer, forekommer der, som nævnt i analysedel 1, en fælles oplevelse på tværs af gymnasierne af, at det er svært at samle eleverne om fælles aktiviteter og sociale fællesskaber generelt. Gymnasierne udtrykker, hvordan fokus tidligere har været på at håndtere fællesskabsproblematikken ved at arbejde med det store fællesskab, såsom gennem etableringen af musicalgrupper og idrætsfællesskaber. Man har dog erfaret, at det er svært at imødekomme denne tilgang. Rektor C udtaler i denne forbindelse:

(...) Det er skidesvært at samle elever om noget fælles. Altså vi har prøvet med forskellige ting og selvfølgelig, det gør vi stadigvæk, men det er rigtig svært. Og det dumme er jo, at for eksempel: de har haft musicalen. Det hold, der så har været med til at lave den musical, de har jo fået et fællesskab, som er det, vi alle sammen efterlyser, og som gør, at de bliver glade, og de trives og glæder sig til at komme i skole. Og det er jo fedt, når man kan se sådan noget virke. Men det bliver sjældnere og sjældnere synes jeg. Og vi har faktisk haft et projekt her i ledelsen også, hvor vi har været ude og hente inspiration andre steder for at høre, hvordan pokker man... eller hvad man kan gøre for at skabe de der fællesskaber (Rektor C).

I udtalelsen ovenfor problematiserer rektor C, hvordan at de elever, som melder sig til de større fællesskaber, herunder eksempelvis musical, opnår netop dén fællesskabsfølelse, som der efterspørges, og at de ansatte kan se, at der sker en stigning i deres individuelle trivsel – men at det er færre og færre elever, som benytter sig af disse fællesskaber. Som nævnt i analysedel 1, udtaler både

studievejledere og rektorer, at samfundets strukturer gør, at der er et øget individualiseret fokus blandt eleverne, som kan udfordre gymnasiernes prioritering af, og arbejde med, fællesskaber (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D). Flere gymnasier har erkendt, at arbejdet med de store fællesskaber sker forgæves, og der er på flere af gymnasierne derfor fokus på de små fællesskaber; ”Der er noget forskning, hvor man snakker om de små fællesskaber, altså kan være nok så vigtige i virkeligheden, som de der store, som vi så næsten ikke kan få lavet” (Rektor C). På et af vores interviewede gymnasier har man fokus på at danne en grundlæggende kultur, hvor fællesskaber er det centrale omdrejningspunkt. Rektor A argumenterer i denne forbindelse for, at det er altafgørende for at kunne lykkes med diverse indsatser og tiltag, at der prioriteres en god kultur som fundament for dette. Eleverne bliver præsenteret for denne kultur første studiedag, hvor både studerendes og underviseres engagement i at skabe en tryk ramme for hver enkelte elev, skal bidrage til dette fundament. Rektor A fortæller i denne forbindelse:

Så får de sådan et indtryk af, at det er sådan et sted hvor folk vil en det godt (...) Den identitet, man får fra starten af, hvis den bliver i en tryk ramme, hvor man føler, at ”det var godt nok grænseoverskridende, men det var faktisk ok” og allerede på dag tre, der begynder man at føle, der her er faktisk et rart sted at komme. Så får man skabt en fantastisk stærk base (...) så folk byder ind på det. Og dem, der ikke byder ind, de bliver mere suget ind, fordi kernen er ligesom omkring det gode [fællesskab], hvis man kan sige det sådan (Rektor A).

Rektor A's observationer understreger vigtigheden af at skabe en tryk og positiv start for eleverne. Når eleverne tidligt oplever en stærk fællesskabsfølelse, bliver det, ifølge rektor, lettere for eleverne at engagere sig i fællesskabet. Udtalelserne i ovenstående afsnit indikerer generelt, at gymnasierne står over for en stigende kompleksitet, når det kommer til at håndtere mistrivsel blandt eleverne, og at de forsøger at fremme trivsel i form af dels individuelle og kollektive tiltag.

Udtalelserne i det foregående afsnit antyder generelt, at gymnasierne konfronteres med en stigende kompleksitet i forbindelse med håndteringen af elevernes mistrivsel. Denne udfordring medfører, at gymnasierne forsøger at fremme trivsel gennem en række både individuelle og kollektive tiltag. Disse forskellige tilgange afspejler en forståelse af, at effektiv håndtering af mistrivsel kræver en multifacetteret indsats.

At navigere i mistrivslens kompleksitet

Kompleksiteten i forhold til at håndtere mistrivsel kan, som nævnt i analysedel 1, udspringe af flere faktorer, herunder både strukturelle vilkår og en individuel ansvarsfølelse hos de unge selv. Der kan argumenteres for, at en væsentlig udfordring for gymnasierne i relation hertil er at navigere mellem disse to dimensioner, der hver især har en betydelig indvirkning på elevernes mentale helbred og

trivsel og håndteringen heraf. På den ene side konfronteres gymnasierne med strukturelle betingelser og vilkår, der påvirker de unges muligheder. Disse begrænsninger kan omfatte økonomiske vilkår, uddannelsesmuligheder og andre institutionelle faktorer, såsom uddannelsesreformer med videre, som har indvirkning på det pres, de unge er underlagt i forhold til at forme deres egen fremtid samt det ansvar, der pålægges dem selv for at lykkes i relation hertil. De strukturelle vilkår har gymnasierne ikke direkte indvirkning på at ændre, men, der kan, jf. analysedel 1, argumenteres for, at de strukturelle rammer kan være en forklaringsramme i forhold til den mistrivsel, der aktuelt ses at ramme ungdomsgenerationen bredt og på tværs af socioøkonomiske baggrunde. Gymnasierne oplever begrænsninger i deres ressourcer og kompetencer til at adressere mistrivsel blandt eleverne, som i stigende grad viser individuelle behov, som skolen alene ikke har kapacitet til at imødekomme. Rektor B udtaler i den forbindelse:

(...) altså, der er langt flere henvendelser også omkring, at der skal tages nogle særlige hensyn, og det er den balance, som er i at sige, "ja, vi kan godt tage særlige hensyn", men har du en tredje elev om ugen, du skal huske, at de skal have hver deres individuelle særlige hensyn, det kan du ikke håndtere som lærer (Rektor B).

På den anden side oplever gymnasierne også, at de unge pålægger sig selv et stort ansvar for deres egen trivsel og succes (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D). Dette kan være et resultat af det dominerende neoliberale syn i samfundet, hvor individualisme og personligt ansvar betragtes som nøgleelementer (Pedersen, 2011). Derfor iværksætter gymnasierne adskillige tiltag, såsom mentorordninger, tilgængelighed af skolepsykologer og individuelle samtaler, for at imødekomme elevernes individuelle behov. Til trods for disse initiativer og tiltag rapporterer flere informanter, at det kun er ét skridt på vejen, og at det ikke alene løser problemet med mistrivsel blandt eleverne. Studievejleder B udtaler i den forbindelse:

Jeg tænker at det er svært at finde på mere i hvert fald. Vi er jo en del af det samfund, som vi er. Det kan vi jo ikke sådan bare lige lave om på. Og det er mega, megahårdt at være ung i dag. Det er mega, megahårdt at skulle gennemføre en ungdomsuddannelse. Men så jeg ved ikke om det er nok, men jeg tror at vi er på rette vej ved egentlig at hjælpe dem lidt med nogle faste strukturer, fordi der er så usædvanligt meget de skal forholde sig til. Og det kan de også i virkelig højt omfang, i stort omfang. Men ja, godt det ikke er mig (Studievejleder B).

Udtalelsen reflekterer en anerkendelse af de udfordringer, som unge i dag står over for, samt en anerkendelse af den komplekse samfundsmæssige kontekst, som de er en del af. Studievejlederen udtrykker desuden forståelse for, at det ikke er nemt at ændre på de eksisterende samfundsstrukturer, men at der stadig er behov for at hjælpe unge med at navigere gennem disse udfordringer. De årlige

trivselsevalueringer af gymnasierne indikerer, at der til trods for, at der på gymnasierne gøres en stor indsats for at fremme trivslen, ses der rent statistisk ikke en markant ændring i elevernes trivsel fra 2018-2023, hvor gymnasierne landsgennemsnitligt særligt scorer lavt i dimensionen *pres og bekymringer* (Børne- og Undervisningsministeriet, s.d.). Dette rejser spørgsmålet om effektiviteten af gymnasiers tiltag, og om nødvendigheden af, at fokusere på samfundsmæssige og strukturelle faktorer i forsøget på at adressere og håndtere mistrivsel blandt eleverne. Hvilket også er med til at understrege kompleksiteten i forståelsen af den mistrivsel, der kommer til udtryk i gymnasierne.

Studievejledernes ændrede roller

Vores empiriske fund viser, at det fælles for de individuelle og fællesskabsorienterede indsatser er, at håndteringen af mistrivselsproblematikkerne ses at have medført et skifte i opgavevaretagelsen blandt de ansatte på gymnasierne. Dette er blandt andet gældende for studievejlederne, som udtaler, at deres stillingsbetegnelse for længst har ændret navn i form af, at det nu hedder gennemførelsesvejleder. Studievejleder C udtaler:

Mit arbejde har skiftet total karakter. Da jeg startede for 17 år siden... Min stillingsbetegnelse hed *studievejleder*, og der var det med fokus på studie. Altså vejledning til efterfølgende studie. Og så har den gennemgået en kæmpe udvikling. Så et år eller to efter jeg var startet, så kom begrebet "gennemførelsesvejleder" på banen. Og så flyttede fokus, og studievalg blev oprettet (...) Og så er det primært mig, der tager mig af trivsel, mens de er her. Så mit fokus er på de to eller tre år, hvor de er her (Studievejleder C).

Dét at skulle sørge for, at eleverne trives indeholder, ifølge vores interviewede informanter, mange opgaver og ansvarsområder (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D). Studievejleder B udtaler blandt andet, at de i højere grad har fået en koordinerende rolle, hvor de forventes at have kendskab til en bred vifte af mulige tilbud til de unge i kommunen, hvorefter studievejlederen kan hjælpe med at skabe kontakt til den pågældende instans (Studievejleder B). Dette gælder også i tilfælde af, at en elev skal udredes i psykiatrien eller henvises til privatpraktiserende psykolog. I disse tilfælde udtaler flere studievejledere, at lange ventetider på disse instanser medfører, at de må afhjælpe og tilpasse sin rolle som studievejleder i denne periode (Studievejleder A; B; C; D). Studievejleder D udtrykker at denne tilpasning af studievejlederrollen, naturligt medfører øgede forventninger til, hvad de skal kunne håndtere og have viden om som studievejledere;

Jeg synes, vi har fået mere og mere ansvaret over for, at vi ligesom skal blive sådan lidt mini-psykologer. Og have en lille smule viden om alle mulige diagnoser, ikke? Som vi jo reelt ikke ved noget om. Så ja, der er blevet lagt meget mere ansvar over på det vi skal kunne. Når der kommer en elev ned, og vi finder ud af: "okay, du har problemer med dét her" - at så skal vi

ligesom med det samme også kunne sige: “jamen det vi så gør, det er, at så sætter vi det her i søen” (Studievejleder D).

I forlængelse af dette fortæller samme studievejleder, at de i ventetiden i forhold til udredning ved Psykiatrien, afholder samtaler med de enkelte elever, og at det især er i denne venteposition, at de skal agere såkaldte "mini-psykologer":

Så prøver vi jo at lappe, hvad vi kan lappe (...) De ved godt, at de måske har en eller anden [diagnose], og vi tænker, at “det har du nok”, og så prøver vi sådan ud fra vores erfaringer og se: “okay, hvis du har ADHD, så har du nok brug for, at vi gør sådan her”. Og så uden at sige: “du har ADHD”, så agerer vi på det, fordi vi tænker, det er nok der den lander (Studievejleder D).

Studievejleder B oplever, hvordan ventetiderne til eksempelvis udredning ved Psykiatrien medfører, at de må påtage sig mentor-lignende roller, for at kompensere over for eleven i denne ventetid:

Så starter vi med at snakke sammen en gang om ugen. Bare lige for at høre, “hvordan er ugen gået”, og “hvad kan du forvente af den kommende uge”. Sådan noget som en mentor typisk ville gøre, hvis man har fået SPS-støtte, men det har de så netop ikke (...) så er det så mig, der går ind og er mentor, og så taler vi om den uge, der er gået, og de uger, der kommer. Og så kommer de igen en uge efter, eller to uger efter, og gør det samme (Studievejleder B).

Udtalelsen viser, at studievejlederen påtager sig rollen som mentor for de elever, der ikke er berettiget til SPS-støtte, men som stadig har behov for støtte.

Studievejleder C udtrykker også, hvordan pågældende påtager sig mange roller, blandt andet når der er ventetider til den privatpraktiserende psykolog, som skolen har en samarbejdsaftale med. Studievejlederen udtaler:

Men vi har meget den aftale der, at der er tit jo kø til hende [psykologen] - så hvis jeg booker en tid i dag [marts], så har hun måske tid i maj måned. Så aftaler vi altid, at jeg så er den, der så passer på eleven, indtil hun har tid. Så selvfølgelig går jeg også ind og er lidt socialrådgiver og lidt psykolog, lidt terapeut, lidt nogle andre ting også (Studievejleder C).

Vores empiriske fund står ikke alene. De stigende forventninger til, hvad man som studievejleder skal varetage, medfører en efterspørgsel på kompetencer fra landets studievejledere. Lene Klein, formand for Ungdomsuddannelsernes Vejlederforening, udtaler omkring studievejledernes rolle som "psykolog":

Jeg synes, at det er problematisk. Og jeg tror også, at det er derfor, at mange vejledere gerne vil have mere kompetenceudvikling og gerne vil vide så meget som muligt om psykisk sygdom, mistrivsel og så videre. For man synes aldrig rigtigt, at man er klædt godt nok på (Nielsen, 2023, Behov for kompetencer, afsnit 4).

Hun udtaler desuden, at der blandt studievejlederne i Ungdomsuddannelsernes Vejlederforening er et ønske om oplæg fra Livslinjen, for at tilegne sig kompetencer om diagnoser og mistrivsel generelt. Hun problematiserer det faktum, at denne kompetenceudvikling "hviler" på en frivillig organisations erfaringsudveksling, og forudsætningerne for at tilegne sig disse kompetencer dermed ikke er lige for alle landets studievejledere, ligesom at der kan stilles spørgsmålstejn ved kvaliteten af kompetencerne, eftersom det netop er baseret på erfaringsudveksling (Nielsen, 2023).

Studievejledernes rolle ses således at have gennemgået en betydelig ændring. I visse tilfælde forventes de nu, som nævnt ovenfor, at fungere som blandt andet "mini-psykologer" på grund af lange ventetider i det psykiatriske system. Denne udvikling øger naturligt kravene til studievejledernes kompetencer og ekspertise, da de nu skal kunne håndtere en bred vifte af psykosociale udfordringer, og være i stand til at yde relevant støtte og vejledning til de berørte elever. Studievejledernes rolle bliver derfor stadig mere kompleks og krævende, da de i stigende grad fungerer som en central støttefigur i elevernes trivselsmæssige og akademiske udvikling.

Sociolog, Michael Lipsky, argumenterer for, at frontmedarbejdere ofte kan befinde sig i situationer med modsatrettede forventninger og krav, begrænsede ressourcer og komplekse problemstillinger. Disse situationer definerer han som krydspres (Lipsky, 1980). Ud fra ovenstående udtalelser kan der argumenteres for, at studievejlederne placeres i et krydspres, hvor der forekommer en kløft mellem forventninger til roller og personlige forudsætninger og kompetencer for at varetage netop disse roller. Studievejleder D udtaler, hvordan der er høje forventninger, blandt andet fra eleverne, i forhold til hvad de som studievejledere kan og skal hjælpe eleverne med; "Der er meget høje forventninger. De har forventninger om, lige så snart de kommer ned og siger, de har problemer med et eller andet, så får de en eller anden særbehandling. Og det hverken kan eller skal vi" (Studievejleder D). Studievejleder A fortæller desuden, hvordan disse forventninger også opleves at komme fra elevernes forældre; "Altså i langt de fleste tilfælde, der synes jeg, at det er relevante henvendelser [fra forældrene], hvor de [henvendelserne] giver rigtig, rigtig god mening. Så kan man så sige, om der er for høje forventninger til, hvad vi kan gøre" (Studievejleder A). Ifølge Lipsky kan krydspres resultere i, at de fagprofessionelle anvender afværgemekanismer, for at kunne håndtere de udfordringer, og det pres, som de står over for i det daglige arbejde med komplekse modsatrettede forventninger og krav (Lipsky, 1980). Studievejleder B fortæller i relation hertil, hvordan de på gymnasiet er meget

opmærksomme på, at de som studievejledere ikke skal varetage en terapeutisk rolle, og at pågældende forsøger at imødekomme dette ved at sætte en grænse på 20 minutter pr. samtale:

Jeg har sjældent samtaler på over 20 minutter. Sådan fordi jeg ikke er terapeut netop, men bare følger op på, hvordan det går (...) Jeg kender mine grænser. Og jeg er netop ikke terapeut, og jeg er netop bare en forlænget voksen på en eller anden måde. Så man kan sige, hvis der er noget, jeg ikke kan, jamen så undersøger jeg det, hvis jeg har tid til det, og ellers så får jeg dem sendt videre. Altså, man skal være sådan lidt kold... ikke kold... men man skal være sådan lidt professionel i det her, fordi der er jo mange unge mennesker, der virkelig har det dårligt. Altså, så man skal ligesom forsøge at sige: ”nu kommer du igen om en uge, så det går nok, ikke?”. Og ”har du nogen at snakke med, eller har du snakket med dine forældre om det?”, ”Hvad med den der lægetid?”, ”Skal du noget i weekenden?” (...) Jeg tror ikke, de synes jeg er kold. Jeg håber det ikke. Men man bliver nødt til at holde lidt distance der, fordi ellers så kan man dø (Studievejleder B).

Ovenstående udtalelse illustrerer, hvordan Lipskys teori om krydspres og afværgemekanismer kan manifestere sig i praksis. Studievejlederens bevidsthed om at holde en professionel distance og undgå at træde ind i en terapeutisk rolle, afspejler en nødvendig balance mellem at imødekomme elevernes behov og samtidig respektere de professionelle grænser. Studievejlederens strategi med at fastsætte en tidsgrænse på 20 minutter på samtaler og henvise elever videre ved behov, demonstrerer en bevidst tilgang til at håndtere dette krydspres. Som nævnt i teori afsnittet inddeler Lipsky brugen af afværgemekanismer i fire overordnede temaer. Der kan argumenteres for at studievejlederens valg om at begrænse tiden for en studievejledningssamtale, kan kategoriseres som afværgemekanismen *minimering af efterspørgsel af arbejdet* (Nielsen, 2007), idet studievejlederen begrænser muligheden for at få adgang til længerevarende samtaler. Denne tidsbegrænsning fungerer som en beskyttende faktor, idet den hjælper med at undgå, at samtalerne udvikler sig til terapeutiske sessioner, samtidig med at den sikrer, at rollen som studievejleder bevares tydeligt. Dermed tjener denne afværgemekanisme ikke blot til at imødekomme elevernes behov, men også til at opretholde studievejleders professionalisme og egen mentale sundhed.

Efterspørgslen på hjælp fra studievejledningen er stor, og kompleksiteten i elevernes problematikker er, jf. analysedel 1, stadig voksende, hvilket medfører, at nogle studievejledere føler, at de kan risikere at sætte deres egen mentale sundhed på spil. Studievejleder D oplever det som værende udfordrende, at eleverne ofte bliver voldsomt skuffede, når de ikke kan ”fixe dem”, men at det er nødvendigt at sætte grænsen for, hvad man som studievejleder kan hjælpe med;

Vi har ikke kompetencerne til det, og vi har ikke tiden til det. Vi har ikke ressourcerne til det, altså. Så det vi gør, det bliver så noget halvt noget. Og nogle af os kan lide at gøre det, nogle af os kan ikke lide at gøre det, nogle af os er gode til det, nogle af os er ikke gode til det. Det er sådan lidt tilfældigt. Så det bliver lidt noget sjask (...) Der er meget brandslukning i det, fordi vi har ikke kompetencerne, og vi har ikke ressourcerne. Desværre (Studievejleder D).

Adspurg om det opleves som værende nemt at sætte denne grænse i forlængelse af de begrænsede ressourcer og kompetencer, svarer Studievejleder D:

Ja, altså, nu synes jeg efterhånden, at jeg er blevet god til det. Men det er også fordi, at jeg er blevet presset derud, hvor man godt kunne mærke, at nu får jeg sgu snart stress, hvis jeg ikke lærer at sige til eleverne: “det der kan jeg ikke gøre noget ved, du må gå til en psykolog”. Så ja, jeg er blevet tvunget til at kunne sætte grænser (...) Nogle gange, så skal jeg vælge, om det er eleven eller mig selv, der skal til psykolog (Studievejleder D).

Ovenstående udtalelse understreger nødvendigheden i at studievejlederne må sætte tydelige grænser, for at passe på sig selv og sit eget mentale helbred i krydspresset mellem forventninger og egne faglige kompetencer og ressourcer i arbejdet med eleverne. Udtalelserne fremhæver den udfordrende balance mellem at skulle imødekomme elevernes behov og forventninger, og samtidig at opretholde en form for distance, som blandt andet tilgodeser studievejleders egen mentale sundhed.

Underviseres ændrede rolle

Studievejlederne står ikke alene med ansvaret for elevernes trivsel, da ændringen i opgavevaretagelsen også kommer til udtryk blandt underviserne, som nu i højere grad forventes at skulle forholde sig til, og håndtere elevernes mistrivelsproblematikker i klasserne. Studievejleder B udtaler, hvordan nogle arbejdsområder, som før var placeret i studievejledningen, nu varetages i klasserne:

Vi har jo teams i vores klasser her (...) hvor lærerteamet og læreren i det hele taget er opmærksomme på: “hvordan kan vi tilrettelægge vores undervisning, sådan vi også måske favner dem der mistrives af en eller anden grund i undervisningen”. Så det er blevet flyttet lidt mere ind i klasserummet, hvor det måske tidligere var i studievejledningen, og vi kunne sende dem videre til nogle ting (...) det er meget moderne, at man tænker, at de ting, der gavner elever med mistrivsel, gavner typisk også den almindelige elev, der ikke mistrives. Det er den måde, man tilrettelægger undervisningen (...) Så på den måde kan man sige, at mistrivselen bliver håndteret måske bredere nu; sådan mere forebyggende, nu også ude i klasserummet (Studievejleder B).

Studievejleder D udtaler samstemmende hvordan der aktuelt arbejdes med nye tiltag, hvor der kommer mere ansvar over på den enkelte underviser i forhold til at skulle håndtere mistrivsel i klasserne; “Nu er der én teamlærer på hver klasse, som så har fået et meget større ansvarsområde, og ligesom skal holde styr på mange flere tråde. Og kontakten til lærerne på klassen, og til studievejlederen for klassen og så videre” (Studievejleder D). Vores empiriske fund viser gennemgående, hvordan den traditionelle opfattelse af underviserens funktion som værende primært faglig formidler, er under opbrud. Dette understøttes i følgende udtalelse, hvor Rektor B udtaler: “Så lærerne omkring klassen har fået en anden rolle, som i højere grad lidt mere er socialpædagog end at være faglærer (...)” (Rektor B). Det ses således, hvordan underviserne nu også er ansvarlige for elevernes trivsel, idet de forventes at forholde sig til og håndtere elevernes mistrivsel i de enkelte klasser.

Studievejleder B og D udtaler begge i ovenstående udtalelser, hvordan opgaver, der tidligere lå hos studievejledningen, nu flyttes mere ind i klasserummet. Underviserne forventes nu i højere grad at være opmærksomme på, hvordan de kan tilrettelægge undervisningen for at imødekomme mistrivsel blandt eleverne. Det er en tydelig tendens blandt vores interviewede gymnasier, at der forekommer et større fokus på forebyggende tiltag og samarbejde mellem undervisere og studievejledere, hvor mistrivsel bliver håndteret mere omfattende og proaktivt, både i klasserne og i studievejledningen.

Udover de øgede forventninger til håndteringen af mistrivsel i de enkelte klasser, ses det også, hvordan flere af vores interviewede gymnasier organisatorisk har placeret flere SPS-mentoropgaver hos underviserne. Som nævnt i analysedel 1, er der sket en markant stigning i tildelingen af SPS-støtte blandt elever på landets gymnasier, og dette opleves også ude blandt vores informanter. Hvordan denne støtte organiseres ude på gymnasierne, er der dog store forskelle i. På nogle gymnasier har man valgt at ansætte personale med relevant baggrund til at påtage sig rollerne som SPS-mentorer, mens andre har valgt at inkorporere mentorrollerne i allerede eksisterende stillinger: På et af vores interviewede gymnasier har man valgt at oprette en ny stilling på deltid specificeret til SPS-mentorrollen (Rektor C), hvor Studievejleder D udtaler, hvordan mentorrollerne er tildelt deres lærerteam i stedet;

Det foregår jo meget over på ledelsessiden, hvem der ligesom bliver sat til at være mentor og SPS-støttelærer (...) og så skifter det også lidt fra år til år, hvem der bliver sat til at være mentor og SPS-lærer, fordi det er jo sådan en opgave, som typisk fylder [...] Så det er, når man har fået alle de andre opgaver, så er det: ”nå der var lige et lille hul [i timetal] der, så får du lidt mentor[opgaver]” (Studievejleder D).

Den ændrede opgavevaretagelse blandt underviserne ses dog udfordret i praksisudførelsen. Ledelsesmæssige beslutninger der ikke kan imødekommes tilstrækkeligt i praksis, og uens forudsætninger og engagement for de ændrede roller ses på tværs af gymnasierne (Rektor A; B; C; D & Studievejleder

A; B; C; D). Studievejleder D pointerer at intentionen om, at have én underviser der er ansvarlig for håndteringen af mistrivsel i de enkelte klasser på papir er god, men at det i praksis ikke er muligt at udføre denne opgave tilstrækkeligt med de ressourcer, der er til rådighed:

Og tanken er god, at der er én, der ligesom holder alle trådene. Men problemet det er så, at den liste, som den kære ledelse har lavet, den er... afsindig lang (...) Der er ekstremt mange ansvarsområder, og der er sat meget lidt tid af til det. Så det er sådan lidt... ”god tanke, men det kan ikke lade sig gøre” (Studievejleder D).

Ud fra Lipskys teori om krydspres (Lipsky, 1980), kan der ud fra ovenstående udtalelse argumenteres for, at undervisere kan placeres i et krydspres mellem ledelsesmæssige beslutninger og hvordan det i praksis kan imødekommes af de enkelte undervisere. På den ene side ses der en ledelsesmæssig bestræbelse på at decentralisere ansvaret og give den enkelte underviser i hver klasse mere autonomi og indsigt i elevernes trivsel. På den anden side eksemplificerer Studievejleder D i sin udtalelse, den praktiske udfordring ved at implementere denne nye struktur. Det kræver betydelige ressourcer, både i form af tid og støtte, for at den enkelte lærer kan håndtere det udvidede ansvarsområde effektivt. Det er ud fra ovenstående tydeligt, at der er en kløft mellem intentionerne bag gymnasiets tiltag og den faktiske praksis, hvor ressourcemangel og overvældende ansvarsområder kan underminere effektiviteten.

Det er ikke alle undervisere, som føler sig trygge og tilfredse ved at skulle påtage sig disse yderligere ansvarsområder over for eleverne i den daglige praksis. Studievejleder A sætter følgende ord på, hvordan den ændrede rolle blandt underviserne opleves forskelligt blandt kollegaer:

Altså der er sket noget med gymnasielærerjobbet også. Fra at vi sådan i høj grad har været sådan fagpersoner, som kom ud og skulle vise dem noget fag - nu er vi blevet, nogen vil jo sige, at det er blevet noget mere "folkeskolelæreragtigt". Det er der nogle af mine kollegaer, der vil sige, sådan lidt nedladende. Det siger jeg ikke. Jeg synes, det er en stor del af vores job. Men jeg har kollegaer, der vil sige: "skal man nu også lave faste pladser?" "Skal man nu også hjælpe dem med at lave lektier?" "Skal man nu også?" Altså, hvor det er blevet meget mere mangfoldigt at være gymnasielærer i dag. Meget mere. Og det hænger sammen med, at vores elevgruppe er meget mere mangfoldig. Meget, meget mere. Og vi har mange flere diagnoser i klasserne. Mange flere ordblinde, og udfordrede elever, end vi har haft tidligere (Studievejleder A).

Studievejlederens refleksioner giver et indblik i den komplekse og skiftende karakter af undervisernes rolle i uddannelsesmiljøet, og det er tydeligt, hvordan traditionelle opfattelser af underviserens funktion, som primært faglig formidler, er under forandring. Rektor D udtaler hvordan dette også opleves fra et ledelsesmæssigt perspektiv på deres gymnasie:

Der er nogen, for hvem det føles frustrerende, som helst er fri, og så er der nogen, der ligesom tager det seriøst og tager det som en opgave, som de påtager sig professionelt og engageret. Og så er der den tredje gruppe, som går meget ind i den rolle, og som måske føler, at de aldrig føler, at de kan gøre nok på den måde (...) (Rektor D).

Ud fra Lipskys teori om krydspres (Lipsky, 1980) kan der argumenteres for, at underviserne placeres i et krydspres mellem ledelsesmæssige forventninger til underviserrollen, og undervisernes egen faglighed og egne forventninger til arbejdet som gymnasielærer. Den traditionelle vej til at blive gymnasielærer involverer gennemførelse af en bachelor- og kandidatuddannelse inden for specifikke fagområder, kombineret med gymnasiesidefag (Aalborg Universitet, s.d.).

På Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside, *UddannelsesGuiden*, fremgår nogle af de typiske arbejdsområder som gymnasielærer, disse omfatter blandt andet at planlægge og gennemføre undervisning på gymnasiale uddannelser, vejlede elever i forbindelse med eksempelvis projektopgaver, være eksaminator for klasser med mere (UddannelsesGuiden, s.d.). Dette fremgår af billede 1:

Billede 1. Typiske arbejdsopgaver for en gymnasielærer (UddannelsesGuiden, s.d., Arbejdsopgaver).

^ Arbejdsopgaver

De typiske arbejdsopgaver for en gymnasielærer er:

- Planlægge og gennemføre undervisning på gymnasiale uddannelser
- vejlede elever ifm. fx projektopgaver
- Være eksaminator for din klasse
- Være censor ved eksamen på andre gymnasier
- Rette skriftlige opgaver
- Tage på ekskursioner og studieture
- Få ny viden om forskellige fag

Der kan ud fra ovenstående kortlægning af de typiske arbejdsopgaver for en gymnasielærer, argumenteres for, at der eksisterer en divergens mellem de forventede arbejdsopgaver for gymnasielærere, og dét som vores interviewede studievejledere beretter om er tilfældet i praksis på gymnasierne. Det er derfor forståeligt, at nogle undervisere kan opleve at blive placeret i et krydspres mellem dét der forventes af deres rolle som underviser, og deres egne forventninger.

Anskuer man ovenstående problematik ud fra et bourdieusk perspektiv (Bourdieu & Wacquant, 2004), kan der argumenteres for, at gymnasiet kan betragtes som et felt, der aktuelt befinder sig i en

tid, hvor der sker en ændring i feltets doxa, som følge af den organisatoriske ændring i opgavevaretagelsen for underviserne. Den traditionelle opfattelse af gymnasiet er under opbrud, og de organisatoriske ændringer har betydelig indflydelse på både gymnasiet som institution og på selve klasserummet. Rektor D sætter følgende ord på, hvordan de ansattes personlige forudsætninger og engagement er forskellige, og hvordan dette kan påvirke arbejdsmiljøet:

Kollegaerne kan også godt føle, at det er en kritik af kollegaernes indsats, hvis man selv ligesom hele tiden går ti gange så langt, som man [skal]. Det lægger også lidt, så andre føler et pres til at skulle gøre mere. Vi skal gøre så meget vi kan, men der skal også være en rimelighed i niveauet (Rektor D).

Udtalelsen indikerer, at de ansattes nye rolle potentielt kan give anledning til uenigheder, hvilket i et bourdieusk perspektiv kan resultere i interne kampe på feltet om fastlæggelsen af feltets doxa. Som beskrevet i teoriafsnittet definerer Bourdieu doxa som feltets spilleregler, og som de implicitte og ofte ubevidste antagelser, værdier og normer, der dominerer i en given samfundsmæssig kontekst (Bourdieu & Wacquant, 2004). Med udviklingen af de ansattes roller kan der argumenteres for, at der kan opstå udfordringer ved etableringen af nye normer og forventninger til de mere flydende roller, som de ansatte forventes at navigere i. Dette kan give anledning til konflikter eller magtkampe mellem de ansatte, for at få fastsat feltets doxa, da der ikke er klare retningslinjer eller forståelse for, hvordan rollerne skal udfyldes i den nye kontekst. Derudover kan de divergerende holdninger til i hvilket omfang, at det er en del af deres arbejdsopgaver at varetage trivselsproblematikker, have betydning for fastsættelsen af feltets doxa. Som følge heraf er der risiko for, at håndteringen af mistrivselsproblematikkerne kan resultere i en tilfældig og uens håndtering, da der i det nuværende foranderlige felt ikke eksisterer en fælles doxa.

14.3 Analysedel 3 - Ændret opgavevaretagelse i gymnasierne: et systemteoretisk perspektiv

I det følgende afsnit vil vi belyse den observerede forskydning i de ansattes arbejdsopgaver på gymnasierne. Vi vil inddrage et systemteoretisk perspektiv til at belyse, hvilken betydning forskydningen har for gymnasiet som system, samt analysere, hvilken indvirkning det har på det sociale arbejdes felt.

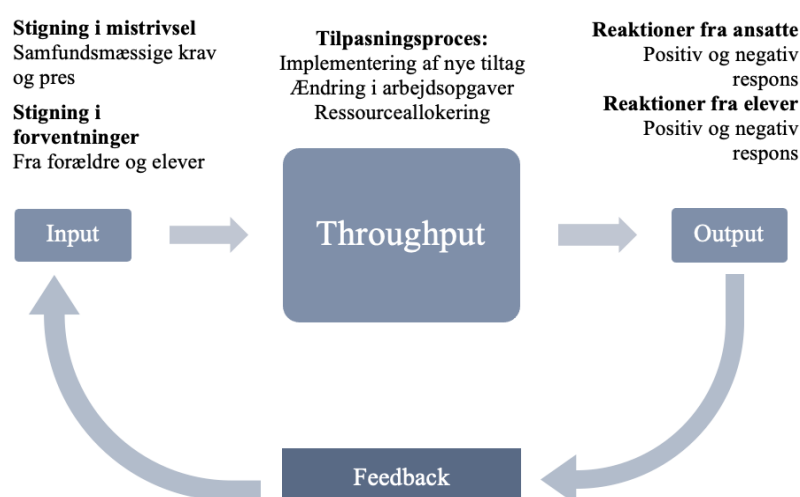
Hvis man anskuer gymnasiet fra et systemteoretisk perspektiv, kan man ud fra vores empiriske fund konstatere, at de ansatte på gymnasierne har fået nye roller, som synes at skabe en rollekonflikt blandt de ansatte. En rollekonflikt kan defineres som modsatrettede forventninger i en persons rollesæt (Hutchinson & Oltedal, 2006). Vores empiriske fund viser, at de i ansatte i høj grad skal navigere i flere roller, hvilket ses at øge kompleksiteten i relation til håndteringen af de ansattes arbejdsopgaver.

Denne ændring i arbejdsopgaver ses desuden at medføre en organisatorisk ændring på gymnasierne, hvor nogle gymnasier blandt andet har pålagt undervisere at agere mentorer, ligesom at underviserne i højere grad skal arbejde med at fremme trivsel i klasserne. Der ses divergerende holdninger til, hvorvidt de ansatte mener, at denne nye rolle er deres opgave, ligesom at der ses forskelligheder i, hvordan de ansatte griber det an. Vores empiri viser, at nogle af de ansatte gerne påtager sig opgaven, og ser det som en naturlig del af det at være gymnasielærer, hvor andre ansatte mener, at deres opgave som gymnasielærer udelukkende er at være faglig formidler. Vi har i relation hertil argumenteret for, at feltets doxa er under forandring, da de nye arbejdsopgaver medfører, at der er forvirring omkring feltets "spilleregler". Den stigende mistrivsel blandt unge har således medført en betydelig ændring i gymnasiernes arbejdsopgaver, idet de nu i højere grad end tidligere skal varetage opgaven med at fremme trivsel blandt eleverne, udover deres traditionelle primære fokus på undervisning. Denne udvikling kan forstås ud fra systemteorien, hvor feedbacksløjfer spiller en afgørende rolle i forståelsen af dynamikken i komplekse systemer som dette (Hutchinson & Olteal, 2006).

Gymnasierne kan anskues som åbne systemer, der interagerer med deres omgivelser, herunder elever, forældre, uddannelsesmyndigheder og samfundet som helhed. Ændrede krav og forventninger fra disse interessenter kan skabe pres for gymnasierne til at tilpasse deres organisation og praksis. Når gymnasierne modtager feedback fra omgivelserne om behovet for mere omfattende tiltag i relation til mistrivselsproblematikker, skal de tilpasse sig disse krav, for at opretholde deres funktion og relevans i samfundet (Hutchinson & Olteal, 2006). Dette kan inkludere rekruttering af andre typer af ansatte, udvikling af nye tiltag eller tilpasning af eksisterende strukturer og ressourcer. I systemteorien opererer man med to former for tilbagemelding til systemet: afvigerkorrigerende tilbagemelding og afvigerforstærkende tilbagemelding (Hutchinson & Olteal, 2006). Der kan ud fra disse begreber argumenteres for, at gymnasierne aktuelt er underlagt en afvigerforstærkende tilbagemelding, hvor gymnasiet som system er under forandring, grundet tilbagemeldinger fra omgivelserne. Dette medfører, at der udvikles nye normer, regler og selvpfattelser i systemet. Disse ændringstilbagemeldinger kan beskrives med betegnelsen "feedbacksløjfer", hvor feedbacken både kan være af positiv og negativ karakter (Hutchinson & Olteal, 2006). En positiv feedbackmekanisme kan ud fra vores empiriske fund observeres, hvor den stigende mistrivsel blandt unge udløser en reaktion fra gymnasierne, der søger at adressere problemet gennem implementering af flere tiltag og ressourcer til at fremme trivsel. Des mere opmærksomhed og ressourcer der tildeles trivselsfremmende initiativer, desto mere kan dette forstærke fokuset på trivsel og skabe en positiv spiral, hvor gymnasierne bliver bedre til at håndtere problemet. På den anden side kan den stigende mistrivsel også udløse en negativ feedbackmekanisme, hvor gymnasierne reagerer ved at blive overvældet af opgaven eller ved at implementere ineffektive eller utilstrækkelige tiltag. Dette kan føre til en forværring af problemet eller

en mangel på effektivitet i deres trivselsfremmende tiltag. Vores empiriske fund viser, at gymnasierne har iværksat adskillige tiltag for at fremme trivslen blandt eleverne, men samtidig synes tiltagene at pege i mange retninger, i et forsøg på at komme mistrivselsproblematikkerne til livs. Empirien antyder en tilfældig håndtering, og statistiske data indikerer, at der ikke ses nogen markant ændring i de årlige trivselsevalueringer, hvilket kan antyde en manglende positiv effekt af de tiltag gymnasierne har iværksat. Gymnasierne modtager feedback både internt fra deres egne elever, lærere og ledere, samt eksternt fra forældre, uddannelsesmyndigheder og samfundet generelt. Disse feedbacksløjfer påvirker gymnasiernes reaktion og tilpasning til den stigende mistrivsel blandt unge, hvilket vi har eksemplificeret i nedenstående figur 3:

Figur 3. Feedbacksløjfemodell med inspiration fra Hutchinson & Oltedal (Hutchinson & Oltedal, 2006 s. 234).

Stigningen i mistrivsel blandt unge kan ud fra modellen anskues som et samfundsmæssigt krav og/eller pres på gymnasierne, ligesom at det kan omfatte forventningerne fra forældre og elevers side, om at håndtere mistrivselsproblematikker blandt eleverne. Dette kaldes i modellen input. Vores informanter refererer i relation hertil at de oplever en stigende tendens til, at forældrene forventer, at de håndterer deres barns mistrivselsproblematikker. Studievejleder A udtaler i den forbindelse:

(...) og forældre, som også har nogle forventninger om, at vi sætter en trivselsindsats i gang. Fordi det har man jo også været vant til fra folkeskolen. Så jo, der er helt klart forældre, som har en forventning om, hvad vi skal som skole (Studievejleder A).

Udtalelsen understreger, at forældre har en betydelig indflydelse på gymnasiets opfattelse af deres ansvar for elevernes trivsel. Forældrenes forventninger til, at gymnasierne skal prioritere trivsel, afspejler en bredere samfundsmæssig holdning til gymnasiets rolle udover undervisning. Det er ikke kun forældrene der har en forventning til gymnasierne i forhold til at håndtere mistrivselsproblematikker. Vores empiri afspejler en stigende tendens til, at eleverne forventer, at skolen kan afhjælpe

deres udfordringer. Studievejleder D beskriver, hvordan eleverne har meget høje forventninger, som blandt andet kommer til udtryk i form af, at lige så snart eleverne henvender sig til studievejledningen, er der en forventning om, at de får særbehandling (Studievejleder D). Udtalelserne er med til at indikere, at der er udviklet en samfundsmæssig holdning til, at gymnasierne forventes at håndtere mistrivselssproblematikker, hvilket der, ud fra modellen, får betydning for throughput, som er den tilpasningsproces, der sker, som følge af inputtet til gymnasiet som system. Som følge af inputtet sker der en tilpasningsproces i gymnasierne, hvor de gennem implementering af nye tiltag til håndtering af mistrivsel, ændrede arbejdsopgaver og ressourceallokering, forsøger at imødekomme behovene fra de elever, der mistrives. Vores empiriske fund afspejler netop hvordan gymnasierne har været nødsaget til at tilpasse sig, som følge af de forventninger, der er fra det omgivende samfund. I henhold til analysedel 2 har gymnasierne iværksat adskillige tiltag for at fremme trivslen blandt eleverne, ligesom at der er sket en ændring i de ansattes arbejdsopgaver som følge heraf. Det fremgår desuden, at nogle gymnasier har set sig nødsaget til at afsætte ressourcer til at håndtere mistrivselssproblematikkerne, herunder adgang til skolepsykolog og mentorer. Som tidligere beskrevet er der divergerende holdninger til de nye arbejdsopgaver, som de ansatte skal varetage. På vores interviewede gymnasier kan man argumentere for, at outputtet udgøres af de ansattes respons på de modificerede arbejdsopgaver. Vores empiriske fund indikerer en divergerende respons fra de ansatte, hvori både negative og positive elementer identificeres. Endvidere udgør elevernes respons på gymnasiernes implementerede initiativer ligeledes en central del af outputtet.

Vores undersøgelse af outputtet - både de ansattes reaktioner og elevernes respons på tiltagene - understreger kompleksiteten i denne proces. På den ene side ses en negativ respons fra nogle ansatte, der muligvis føler sig overbebyrdede og/eller utrygge ved de nye krav. Ligesom at elevernes forventninger til handling og deres reaktion på tiltagene, herunder den stagneret trivselsscore, afspejler manglende effekt af disse tiltagene. På den anden side observeres en positiv respons, hvor en del af de ansatte ser det som en mulighed for at gøre en forskel og støtte elevernes trivsel.

Analysen af gymnasiers tilpasning til samfundets forventninger og de resulterende tiltag for at fremme trivslen blandt eleverne, samt ændringerne i de ansattes arbejdsopgaver, afspejler en kompleks dynamik mellem udefrakommende krav og interne reaktioner. De divergerende holdninger blandt de ansatte til de nye arbejdsopgaver, viser en naturlig spænding mellem forventninger og realiteter. Det er tydeligt, at gymnasierne, ud fra et systemteoretisk perspektiv, er blevet presset til at tilpasse sig som system, grundet den stigende mistrivsel blandt unge, hvilket har krævet ressourceallokering og organisatoriske justeringer. Ud fra et systemteoretisk perspektiv, er denne tilpasning nødvendig for gymnasiets ligevægtstilstand (Hutchinson & Oltedal, 2006).

Forskydninger i det sociale arbejde

Der kan på baggrund af ovenstående analyse argumenteres for, at der er sket en forskydning af det sociale arbejde, hvor gymnasierne er gået fra at være en uddannelsesinstitution, hvis formål er at uddanne og danne unge mennesker, til i højere grad at skulle varetage mistrivselssproblematikker. På baggrund af dette, er det interessant at undersøge, hvordan det sociale arbejdsfelt har udviklet sig som følge heraf. Den globale definition for socialt arbejde, som i 2014 blev godkendt af International Federation of Social Workers og International Association of Schools of Social Work's, lyder således:

Socialt arbejde er en praksisbaseret profession og en akademisk disciplin, der fremmer social forandring og udvikling, social samhørighed, og empowerment og frigørelse af mennesker. Principper om social retfærdighed, menneskerettigheder, kollektivt ansvar og respekt for forskelligheder er centrale for socialt arbejde. Understøttet af teorier om socialt arbejde, samfundsvidenskab, humanistiske fag og oprindelige folks viden, inddrager socialt arbejde mennesker og strukturer for at adressere livsudfordringer og for at opnå øget trivsel (Dansk Socialrådgiverforening, s.d, afsnit 3).

Ifølge definitionen er formålet med socialt arbejde således at fremme social forandring og udvikling, hvilket indebærer en aktiv indsats for at skabe et samfund, hvor alle individer trives og har lige muligheder (Dansk Socialrådgiverforening, s.d). Dette perspektiv kan man argumentere for, traditionelt har været forbeholdt sociale institutioner og organisationer, men ud fra vores analytiske fund, kan der argumenteres for, at gymnasierne i højere grad spiller en central rolle i at fremme trivsel hos eleverne, samt at skabe et positivt og støttende miljø. Definition er med til at understøtte, hvordan gymnasierne i stigende grad har udviklet sig til at omfatte sociale og følelsesmæssige aspekter af studerendes trivsel ud over det rent akademiske, hvilket også understøttes af vores empiriske fund, hvor Rektor D blandt andet udtaler:

Man kan sige, at jeg tror, at de fleste gymnasielærere vil nok sige, at de føler, at det sociale arbejdes felt måske er blevet skubbet lidt ind i gymnasiet i større grad, end det tidligere har været. Fordi især dem, der arbejder som mentorer og studievejledere, de skal i større grad forholde sig til, at de skal hjælpe eleverne til nogle ting, der ligger uden for skolen. Altså der hvor lærerne i større grad bliver forpligtet til ligesom at se på trivsel som en del af det pædagogiske miljø (...) Arbejdet med de unges trivsel og psykiske velvære, det fylder rigtig meget. Man kan ikke som lærer bare sige, at ”nu går jeg ind i det rum, og jeg forholder mig kun til det fag-faglige”. Det er i højere grad blevet en del af den pædagogiske værktøjskasse at være

opmærksom på de dynamikker, det samspil - det sociale og psykiske samspil, der er i klasserummet, og forholde sig til det, fordi det har jo betydning for læringen også (Rektor D).

Udtalelsen indikerer, at det sociale arbejdes felt er blevet integreret i gymnasierne i større grad end tidligere. Dette kan relateres til definitionen af socialt arbejde, som fremmer social forandring og udvikling, herunder fremme af trivsel og empowerment af enkeltpersoner. Gymnasierne erkender nu i højere grad behovet for at adressere de unges sociale og følelsesmæssige behov for at fremme deres samlede udvikling og trivsel. Rektoren nævner specifikt lærernes rolle som mentorer og studievejledere, der i stigende grad bliver nødt til at forholde sig til de unges trivsel. Dette afspejler, som nævnt i analysedel 2, et opbrud med forståelsen af undervisere som kun faglige formidlere, men også skal forholde sig til de unges sociale og følelsesmæssige udvikling. Dette er i tråd med socialt arbejdes principper om empowerment og frigørelse af mennesker, hvor undervisere spiller en aktiv rolle i at støtte de unges vækst og udvikling. Udtalelsen fremhæver desuden, at trivsel er blevet en integreret del af det pædagogiske miljø i gymnasierne. Dette indebærer, at underviserne ikke kan ignorere de sociale og psykiske dynamikker i klasserummet, da disse har direkte indflydelse på læringen. Her kan principperne om social retfærdighed og respekt for forskelligheder fra definitionen af socialt arbejde være relevante, idet de understreger vigtigheden af at skabe et inkluderende og støttende miljø for alle elever.

Samlet set viser ovenstående udtalelse, hvordan det sociale arbejdes felt er blevet integreret i gymnasierne i større grad end tidligere, og hvordan underviserne nu i højere grad er forpligtet til at forholde sig til de unges trivsel og velvære som en integreret del af deres pædagogiske praksis. Dette afspejler en bredere bevægelse inden for uddannelsessektoren, hvor der er en større anerkendelse af betydningen af det sociale og følelsesmæssige miljø for elevernes succes. Rektor D betragter ikke udviklingen som negativ;

Det synes jeg ikke egentlig i sig selv er en glidning. Det synes jeg bare er en forbedring. Altså da jeg startede som rektor for 17 år siden, der var der mange især ældre lærere, der var meget forstokket, nægtede overhovedet at på nogen som helst måde tage stilling til hvordan eleverne havde det med hinanden i klassen, men det var kun det fag-faglige. Tankpasserpædagogik, som man kaldte det i gamle dage. Og det er der sket en udvikling i. Der er kommet nye generationer af lærere til, der er sådan mere moderne pædagogiske uddannelser, og i større grad anser det som en del af sit ansvar at sørge for trivslen. Vi er begyndt at bruge udtrykket "faglig trivsel", det vil sige, at det handler ikke bare om undervisningen, men også om en god og tryk undervisningssituation. Og for at skabe den, skal man også være opmærksom på, og tage ansvar for, at der er gode og positive dynamikker i den klasse, eller det hold man underviser.

Men selv de lærere, der ligesom gerne tager den del på sig.. selv ved dem, er der nok en del, der kan føle, at det sociale felt, så at sige, også har trængt sig ind i klasserummet i en grad, som de oplever som frustrerende og svære (Rektor D).

Rektor anerkender den positive udvikling i retning af øget opmærksomhed på elevernes trivsel, og påpeger, at dette ikke nødvendigvis ses som en glidning, men snarere som en forbedring. Til trods for denne positive udvikling påpeger rektor dog, at selv de lærere, der er villige til at påtage sig dette ansvar, kan opleve det som frustrerende og udfordrende, da det sociale aspekt i stigende grad trænger sig ind i klasserummet. Dette antyder en kompleksitet og udfordring i at integrere sociale og faglige dimensioner i undervisningen, hvilket også understøttes i følgende citat, hvor Studievejleder D, adspurgt om tiltaget om én klasselærer, der har det primære ansvar for at fremme trivsel, udtaler: “Tanken er der, men ressourcerne er der ikke. Egentlig tidsmæssigt. Det er det, vi støder ind i meget, det er, at vi har ikke tiden til det. Og vi har ikke uddannelsen til at tage os af eleverne” (Studievejleder D). Studievejlederen italesætter her, hvordan manglende ressourcer og kompetencer udfordrer det trivselsfremmende arbejde.

Baseret på vores analytiske resultater observeres der en tilfældig håndtering af mistrivselsproblematikkerne blandt de ansatte på gymnasierne. Der findes divergerende holdninger blandt de ansatte angående, hvorvidt det påhviler dem at tage sig af elevernes trivsel. Ikke desto mindre er det problematisk, at nogle ansatte føler, at de ikke er klædt på til opgaven. Yderligere antyder vores empiriske data, at en mangel på klare organisatoriske retningslinjer har indflydelse på håndteringen af disse problemstillinger.

Mistrivsel og risiko for udsathed

I henhold til analysedel 1 adresseres en ny form for mistrivsel, der blandt andet er opstået som følge af samfundsudviklingen. Flere unge oplever i denne sammenhæng en sådan grad af mistrivsel, at de har behov for støtte fra de ansatte på gymnasierne. Denne mistrivsel ses, ifølge statistiske data, i høj grad at omhandle, at de unge rapporterer om dårligt mentalt helbred (Sundhedsstyrelsen, 2022a; Sundhedsstyrelsen, 2024). Det ses at gymnasieeleverne generelt formår at håndtere både deres skolegang og sociale liv uden for skolen. Imidlertid viser vores empiri, at nogle elever oplever et så betydeligt pres, at de har behov for individuelle interventioner. Dette inkluderer blandt andet samtaler med studievejledere, støtte fra skolepsykologer, samt tildeling af mentorstøtte eller SPS-støtte som følge af blandt andet belastningsreaktioner. Selvom de unge generelt håndterer deres forpligtelser, kan der argumenteres for, at der er risiko forbundet med de problemer, de oplever. I forhold til elever på et gymnasium kan det indebære risikoen for frafald fra uddannelsen, hvilket kan betragtes som en risikofaktor, der potentielt kan føre til en udsat position. Eksisterende forskning påviser, at hvis man

mister tilknytning til en ungdomsuddannelse, kan det være udfordrende for den unge at genoptage uddannelse (Emu, 2024). Såfremt man ikke genoptager uddannelse, kan man risikere at ende i en social deroute, hvor man bliver frataget kontrol over eget liv, fordi man er afhængige af et offentligt hjælpesystem (Berlau, 2014; 2016). Der kan heraf argumenteres for at frafald fra en ungdomsuddannelse kan placere unge i en udsat position. De mistrivselssproblematikker, der fremgår af vores empiri, indebærer en betydelig risiko for frafald. Manglende fællesskaber identificeres som en gennemgående problematik på gymnasierne. Vores empiri viser, at et af de mest dominerende trivselsfremmende tiltag på de interviewede gymnasier er arbejdet med at etablere gode sociale fællesskaber (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D). Dette understreger gymnasiernes anerkendelse af vigtigheden af sådanne fællesskaber for at forebygge mistrivsel blandt eleverne, da manglende trivsel kan føre til øget fravær og i sidste ende frafald. Derudover kan det præstationspres, som synes at fremkomme på vores interviewede gymnasier, bidrage til frafald, idet dette pres kan medføre belastningsreaktioner såsom stress og depression.

Som belyst i analysedel 2 har de ansatte udfordringer med håndteringen af elevernes mistrivselssproblematikker, hvilket blandt andet omhandler, at de arbejder isoleret med eleverne problemstillinger. Samtlige gymnasier har dog iværksat mange trivselsfremmende tiltag, og har forståelse for vigtigheden af sociale fællesskaber for at fremme trivslen. Imidlertid giver de ansatte udtryk for manglende kompetencer og ressourcer, ligesom at der, jævnfør analysedel 1, opleves udfordringer med at indkredse og adressere mistrivsel. Der kan på baggrund heraf argumenteres for, at de ansatte ikke i tilstrækkelig grad har øje for den risiko, der er forbundet med de unges mistrivselssproblematikker, hvilket blandt andet kommer til udtryk i følgende udtalelse:

Det er en anden form for udsathed [mistrivsel], vi har. Det er ikke frafaldsproblemer. Det er ikke fraværsproblemer generelt. Vi har selvfølgelig også nogle, men ikke generelt. Det er et eget pres for forventninger, som jeg ikke engang tror, at forældrene har. Men som de unge har. For enten så er det overlæge, eller så kan du bare blive skraldemand (Rektor A).

Rektors udtalelse belyser en væsentlig problematik ved ikke at koble forventningspres som værende risiko for fravær og frafald. Ved at nedtone betydningen af forventningspreset, overser rektoren en central faktor, der kan have alvorlige konsekvenser for elevernes trivsel og gennemførelse af uddannelsen. Som beskrevet ovenfor kan forventningspres og præstationspres føre til belastningsreaktioner, som igen kan resultere i øget fravær og i sidste ende frafald. Dermed risikerer man at undervurdere en væsentlig årsag til de udfordringer, som eleverne står overfor, og overser den risiko for udsathed, som vi ovenfor har argumenteret for.

De ansatte på gymnasierne ses overordnet at have udfordringer med at indkredse og adressere de underliggende mekanismer bag mistrivselssproblematikkerne på grund af manglende kompetencer til at arbejde helhedsorienteret. Selvom gymnasierne erkender vigtigheden af trivselsfremmende tiltag og sociale fællesskaber, viser analysen, at de ansatte arbejder isoleret med elevernes problemstillinger. Dette kan skyldes en mangel på forståelse for den komplekse sammenhæng mellem travlhed, præstationspres og frafald, samt en begrænset evne til at håndtere disse faktorer integreret. Rektorens udtalelse, der nedtoner betydningen af forventningspres som en risiko for frafald, illustrerer manglen på opmærksomhed på de underliggende årsager til mistrivsel. Denne manglende erkendelse kan skyldes en tendens til at fokusere ensidigt på fravær og frafald som målelige parametre, uden at se de dybere lag af mistrivsel, der kan føre til disse problemer.

Som tidligere beskrevet er gymnasiet som system undergået forandringer som følge af ændringer i samfundsstrukturen. Denne udvikling har medført en forskydning i det sociale arbejde, hvor gymnasierne nu står over for at skulle håndtere en ny målgruppe af unge i ungdomsgenerationen. Denne målgruppe synes i stigende grad at have behov for støtte i forhold til deres mentale helbred. Der kan argumenteres for, at kompleksiteten af de mistrivselssproblematikker, der skal håndteres, kræver en helhedsorienteret tilgang. Uden en sådan tilgang er der risiko for at overse de udløsende og sammensatte faktorer, der ligger til grund for mistrivsel. Dette kan i sidste ende resultere i, at eleverne ender i en udsat position. Derfor ses der et behov for en forebyggende helhedsorienteret indsats i gymnasierne for at imødegå udsathed blandt eleverne.

15. Konklusion

På baggrund af vores analyse vil vi i dette afsnit besvare vores problemformulering, som lyder således; *Hvordan håndterer gymnasiale uddannelsesinstitutioner mistrivsel blandt deres elever, og hvilken indvirkning har håndteringen på de ansattes opgavevaretagelse og det sociale arbejdes felt?*

På baggrund af vores analytiske fund fremgår det, at der på gymnasierne eksisterer forskellige former for mistrivsel blandt eleverne. Vi kan konkludere, at de mistrivselssproblematikker, der kommer til udtryk, kan forklares ud fra samfundsmæssige strukturer, som fremmer et individorienteret fokus hos eleverne på gymnasierne, og at dette individfokus har betydelige konsekvenser for det større sociale fællesskab. Ifølge vores analytiske og empiriske fund er manglen på sociale fællesskaber en væsentlig faktor i forhold til den mistrivsel, der opleves blandt eleverne. Vi kan på baggrund af vores analytiske fund konkludere, at gymnasierne har udfordringer med at styrke det sociale fællesskab på gymnasierne. Dette kan blandt andet forklares ud fra Baumans teoretiske ramme omkring knagefællesskaber, hvor elevernes prioritering af, og investering i, det større sociale fællesskab besværliggøres, idet samfundsmæssige og kulturelle forandringer, samt opbrud af traditionelle sociale strukturer, har ført til

en opløsning af traditionelle fællesskaber, og der er i stedet sket en stigning i midlertidige og overfladiske forbindelser mellem mennesker. Vores analyse viser desuden, at de ansatte på gymnasierne har udfordringer med at indkredse og adressere mistrivsel, grundet kompleksiteten heraf. Vores analytiske fund viser, at de ansatte anskuer mistrivselssproblematikker isoleret, hvilket særligt kommer til udtryk, når de ansatte omtaler elever, der har en diagnose. Vi kan på baggrund heraf konkludere, at de ansatte forsøger at lave en "kasseinddeling" i et forsøg på at reducere kompleksiteten af den mistrivsel, der kommer til udtryk blandt eleverne, og at dette kan have betydning for helhedssynet i relation til håndteringen af mistrivselssproblematikkerne blandt eleverne.

Vi kan desuden konkludere, at gymnasierne skal håndtere en ny målgruppe af elever, der oplever mistrivsel uafhængigt af eksempelvis socioøkonomiske baggrunde, og som i stigende grad synes at have behov for støtte i forhold til deres mentale helbred.

Vores analytiske fund viser, at gymnasierne konfronteres med en stigende kompleksitet i forbindelse med håndteringen af elevernes mistrivsel, og at de gennemgående forsøger at fremme trivslen gennem individuelle og kollektive tiltag. Vi kan konkludere, at kompleksiteten i forhold til håndteringen af mistrivsel er udfordrende for gymnasierne, idet de skal navigere i spændet mellem strukturelle betingelser og vilkår, som de ikke har direkte indvirkning på, og elevernes ansvarsfølelse for egen succes. Vores analytiske fund viser desuden, at studievejlederne har fået en ny rolle, hvor de nu i højere grad har til opgave at arbejde med elevernes trivsel. Ved hjælp af Lipskys teoretiske ramme, kan vi konkludere, at ændringen i studievejledernes rolle og arbejdsopgaver, kan placere dem i et krydspres mellem de organisatoriske forventninger til deres rolle og deres personlige forudsætninger og kompetencer. Vi kan i forlængelse heraf konkludere, at studievejlederne gør brug af afværgemekanismer i et forsøg på at håndtere dette krydspres. Vores analyse viser desuden, at arbejdet med at fremme trivsel i højere grad også varetages af underviserne i klasserne. Underviserne har således fået en ny rolle, som indbefatter nye arbejdsopgaver, hvor de forventes at arbejde med trivsel i klasserne. Vores analytiske fund viser, at de ansatte, både undervisere og studievejleder, ikke mener at de har de fornødne ressourcer og kompetencer til at kunne imødekomme elevernes mistrivselssproblematikker. Vi kan på baggrund heraf konkludere, at underviserne bliver sat i et krydspres mellem ledelsesmæssige beslutninger og deres egne personlige og faglige forudsætninger. Vi kan ud fra et bourdieusk perspektiv desuden konkludere, at de nye roller skaber udfordringer i forhold til fastlæggelsen af feltets doxa. Vores analyse viser at etableringen af nye normer og forventninger til de mere flydende roller kan medføre konflikter. Dette skyldes manglende klare retningslinjer og forståelse for, hvordan rollerne skal udfyldes i den nye kontekst, hvilket kan skabe uoverensstemmelser mellem de ansatte om at fastsætte feltets doxa.

Vores analytiske fund viser, at der er sket en forskydning i de ansattes roller og opgavevaretagelse. Ved at inddrage et systemteoretisk perspektiv, kan vi konkludere, at gymnasierne, som følge af samfundsmæssige krav og forventninger, har været nødsaget til at tilpasse sig som system, for fortsat at opretholde deres relevans. Grundet den stigende mistrivsel blandt unge, herunder ændrede krav og forventninger fra det omgivende samfund, forældre og elever, kan vi konkludere, at gymnasierne har været nødsaget til at tilpasse sig via ressourceallokering og organisatoriske justeringer. Vi kan på baggrund af vores analytiske fund desuden konkludere, at der er sket en forskydning i det sociale arbejde. Ud fra den internationale definition af socialt arbejde, kan vi konkludere, at det sociale arbejde er blevet integreret i gymnasierne, hvilket blandt andet kommer til udtryk i form af, at undervisere ikke længere udelukkende er faglige formidlere, men også skal forholde sig til de unges sociale og følelsesmæssige udvikling. Vores analyse viser, at de ansattes manglende faglige kompetencer i relation til at håndtere og adressere mistrivsel blandt eleverne, kan have betydning for deres forudsætninger for at arbejde risikobaseret. Vi kan i forlængelse heraf konkludere, at gymnasiets ændrede rolle kalder på et behov for kompetenceudvikling og en mere helhedsorienteret indsats blandt de ansatte i forhold til at adressere og håndtere mistrivsel blandt eleverne.

Sammenfattende kan vi konkludere, at gymnasierne generelt håndterer mistrivsel blandt eleverne gennem individuelle og kollektive tiltag, men at de ansatte mangler de nødvendige ressourcer og kompetencer til at adressere den stigende kompleksitet i håndteringen af mistrivsel. Vi kan desuden konkludere, at der er sket en forskydning i de ansattes roller og deres opgavevaretagelse, hvilket påvirker gymnasiernes organisering. Hvor de ansattes roller tidligere har været klart definerede og adskilte, ses der nu en tendens til, at disse roller bliver mere flydende og overlappende. Endelig kan vi konkludere, at det sociale arbejde har forskudt sig, og er blevet en integreret del af gymnasierne, hvilket stiller nye krav til de ansattes kompetencer og deres evne til at arbejde helhedsorienteret med elevernes trivsel. Dette understreger behovet for en bredere og mere specialiseret faglighed blandt de ansatte, for at kunne imødekomme de nye krav og udfordringer.

16. Diskuterende perspektivering

På baggrund af vores analytiske fund, finder vi det interessant at diskutere hvilken betydning gymnasiernes organisering har for håndteringen af mistrivselsproblematikker blandt eleverne. Vi vil i denne diskussion perspektivere til folkeskolernes håndtering af mistrivsel blandt børn og unge.

Mistrivsel i folkeskolerne

Den stigende mistrivsel blandt unge er ikke kun et fænomen begrænset til gymnasierne, men ses også i folkeskolerne, det fastslår rapporten *Børn og unge i Danmark - Velfærd og trivsel 2022*, som er udarbejdet af VIVE. Undersøgelsen viser, at de fleste yngre børn trives, men at deres trivsel falder i takt med, at de bliver ældre (Ottosen et al., 2022). Rapporten påpeger følgende:

Når man ser på udviklingen over tid, viser rapporten nemlig, at andelen af 7-, 15- og 19-årige, der virkelig godt kan lide skolen, har været faldende i perioden fra 2009, hvor man første gang lavede undersøgelsen, til 2021, hvor de nyeste tal er indsamlet (...) Især blandt 15-årige og 19-årige viser undersøgelsen tegn på øget mistrivsel i skolen. Flere 15- og 19-årige har sammenlignet med tidligere oplevet, at de har haft svært ved at koncentrere sig i timerne, og flere har været kede af det og holdt sig for sig selv (Grynberg, 2022, afsnit 4 & 12).

Resultaterne understøttes i den danske skolebørnsundersøgelse, der gennemføres hvert fjerde år, hvis formål er at give data omhandlende de 11-15-åriges sundhedsadfærd og selvrapporterede helbred. Her fremgår det, at der i seneste undersøgelse i 2023, ses en stigning i ensomhed, stress og niveau af smerter, hvilket særligt kommer til udtryk blandt pigerne i 9. klasse (Sundhedsstyrelsen, 2023). Niels Sandø, enhedschef i Sundhedsstyrelsens enhed for Forebyggelse og ulighed, finder resultaterne bekymrende. Han udtaler:

Det gav et sug i maven, da jeg så resultaterne, fordi det står så galt til. Det er vigtigt, at børn trives, for det er nøglen til, at de kan udfolde deres evner, lære, håndtere dagligdags udfordringer og stress og indgå i gode fællesskaber. Derfor kalder resultaterne på handling – både blandt forældre, skoler, kommuner og organisationer, så vi får vendt den dårlige udvikling (Sundhedsstyrelsen, 2023, afsnit 3).

Niels Sandø adresserer i sin udtalelse, at der er behov for en mere helhedsorienteret tilgang til at håndtere mistrivsel, hvilket han mener, kræver en koordineret indsats på tværs af forskellige aktører. Når man anskuer folkeskolens organisering, ses det, hvordan de har et anderledes hjælpesystem end gymnasierne til at håndtere mistrivselsproblematikker hos eleverne. Dette omfatter ofte samarbejde med PPR (pædagogisk psykologisk rådgivning), skolesocialrådgivere og et tættere samarbejde med forældrene (Børne- og Undervisningsministeriet, 1993). Dette system er designet til at tilbyde en mere helhedsorienteret tilgang, hvor ikke kun symptomerne, men også de underliggende årsager til mistrivsel adresseres. Et eksempel på hvordan man i folkeskolerne har mulighed for at arbejde helhedsorienteret fremkommer blandt andet i Københavns Kommune, hvor man i Vanløse og Brønshøj de sidste tre år har kørt projektet *Mind My Mind*. Projektet er målrettet til børn og unge fra seks til 16 år, som oplever psykisk mistrivsel. Projektet har haft så positiv en effekt på børn og unges trivsel, at

man har valgt at udvide konceptet til hele kommunen. PPR-psykolog, Christina Duschek, udtaler følgende:

Det har efter min mening været en stor succes. Vi får lov til at hjælpe nogle unge mennesker og nogle børn, inden problemerne vokser sig store. Det har været en hjælp at fange udfordringer i opløbet hos børnene. Derfor er det fedt, at Mind My Mind nu kan fortsætte og samtidig bliver udvidet til hele byen, så der er flere børn, der får glæde af det her tilbud (Københavns Kommune Børne- og Ungdomsforvaltningen, 2024, afsnit 7).

Christina Duschek påpeger desuden, at forløbet sikrer en helhedsorienteret indsats omkring barnet, familien og skolen, hvilket skyldes, at projektet varetages af skolens PPR-psykologer (Københavns Kommune Børne- og Ungdomsforvaltningen, 2024). Projektet er ét eksempel på, at man i folkeskolerne har nogle andre rammer og muligheder end i gymnasierne med hensyn til implementering af helhedsorienterede og forebyggende tiltag til at fremme trivsel blandt eleverne. Et andet eksempel fra folkeskolernes organisering omkring håndtering af børn og unges mistrivsel, er brugen af skolesocialrådgivere. I 2023 sendte Kommunernes Landsforening (KL) en spørgeskemaundersøgelse ud til landets 98 kommuner, om netop brugen af skolesocialrådgivere. 76 kommuner deltog i undersøgelsen, hvoraf 51 svarede, at de gør brug af skolesocialrådgivere, svarende til 66 % af de adspurgte (Frederiksen & Paulsen, 2023). Forkvinde for Dansk Socialrådgiverforening, Signe Færch, fortæller i forbindelse med undersøgelsens udformning:

Vi er glade for, at rigtig mange kommuner har fået øjnene op for investeringer i tidlige og forebyggende indsatser som én af løsningerne på den stigende mistrivsel blandt børn og unge, der er på alles læber i øjeblikket. Det giver rigtig god mening med socialrådgivere på skoler – men også på ungdomsuddannelser og i dagtilbud. Det koster penge på den korte bane, men på lidt længere sigt betaler det sig, både menneskeligt og økonomisk (Frederiksen & Paulsen, 2023, s. 21).

I udtalelsen understreger Signe Færch vigtigheden af tidlige og forebyggende indsatser, for at adressere den stigende mistrivsel blandt børn og unge - som hun vurderer, også vil være relevant at have for øje på landets ungdomsuddannelser.

I en artikel fra Dansk Socialrådgiverforenings fagblad, Socialrådgiveren, fra 2023, påpeges det hvordan skolesocialrådgiver Tina Mogensen Givskuds faglighed som socialrådgiver bidrager med et helhedsblik, som er gavnligt for det forebyggende arbejde med børnene; "Det med at nå ind bag ved facaden, det tror jeg vi socialrådgivere kan på en anden måde" (Frederiksen, 2023, s. 18). Tinas skoleleder, Lone Jørgensen udtaler ligeledes til artiklen, at Tinas job som skolesocialrådgiver er at være tilgængelig, og at hun tager problemerne i opløbet og arbejder forebyggende.

På trods af, at den stigende mistrivsel blandt børn og unge også kommer til udtryk i folkeskolerne, kan der argumenteres for, at folkeskolernes struktur og organisering muliggør alternative og mere effektive tilgange til at tackle disse udfordringer. Strukturen og organiseringen i folkeskolerne bidrager med andre og mere effektive muligheder for at håndtere mistrivselssproblematikkerne. Muligheder, som ud fra vores empiriske og analytiske fund, ikke er lige så fremtrædende i gymnasierne.

Har gymnasierne samme muligheder?

I takt med stigningen i mistrivsel blandt børn og unge, er det blevet et vilkår for gymnasierne som institution at håndtere mistrivselssproblematikker. Det kan dog diskuteres, om de har de fornødne strukturelle, organisatoriske og økonomiske rammer til at imødekomme det stigende krav til håndteringen. Vores empiriske fund viser, at det ikke er et krav for gymnasier, at eleverne har adgang til skolepsykolog, mentorer eller lignende ressourcer. Ligeledes er det ikke almindelig praksis at ansætte skolesocialrådgivere på gymnasiale uddannelsesinstitutioner. Samtlige af vores interviewede gymnasier tilkøber i stedet eksterne psykologer, til at afhjælpe de udfordringer, som studievejledere og undervisere ikke har kompetencerne til at håndtere, ligesom at de har iværksat adskillige tiltag for at fremme trivslen (Rektor A; B; C; D & Studievejleder A; B; C; D). Vores analytiske fund viser dog, at tiltagene og den generelle indsats i forhold til at håndtere mistrivselssproblematikker, bliver en tilfældig håndtering, ligesom at det organisatorisk bliver grebet meget forskelligt an. Det kan på baggrund heraf diskuteres, hvorvidt der er et behov for en omstrukturering af gymnasiet som institution. Her kan man med fordel lade sig inspirere af folkeskolernes hjælpesystem, som i højere grad har rammerne til at arbejde forebyggende og helhedsorienteret med mistrivsel, blandt andet grundet adgang til PPR og skolesocialrådgivere. Organisatorisk har folkeskolerne desuden en mere ensartet tilgang i forhold til håndteringen, hvilket omfatter, at de lovgivningsmæssigt er forpligtet til at varetage mistrivselssproblematikker, herunder i form af psykologisk og pædagogisk bistand til elever der har udfordringer (Børne- og Undervisningsministeriet, 1993). Folkeskolerne ses således at have en anden forpligtelse end gymnasierne, når det kommer til at håndtere børn og unges mistrivsel.

Ud fra vores analytiske fund kan man diskutere, hvorvidt de ansatte på gymnasierne, med deres nuværende uddannelsesbaggrunde og faglige kompetencer, er tilstrækkeligt rustet til at håndtere og arbejde med de unges mistrivsel, eller om håndteringen i højere grad kalder på inkorporering af et socialfagligt helhedssyn i arbejdet med de unge, og en dertil nytænkning i forhold til personalets sammensætning. Alt andet lige peger vores analytiske fund i retning af et behov for kompetenceudvikling hos de ansatte på gymnasierne, samt et behov for klarere strukturelle og organisatoriske rammer i relation til håndteringen af mistrivsel. Derudover viser vores analytiske og empiriske fund i forlængelse heraf, at det ikke kun handler om konkrete indsatser, men at der er et behov for en fælles

forståelsesramme blandt de ansatte, når det kommer til at adressere og indkredse mistrivsel. Som vi har argumenteret for i analysedel 1, bør det dog bemærkes, at der er nogle generelle samfundsmæssige tendenser, der synes at have indvirkning på den aktuelle stigning af mistrivsel i ungdomsgenerationen. Det kan heraf diskuteres, om de mange tiltag, der aktuelt er iværksat i både folkeskolerne og gymnasierne kan stå alene, men alt andet lige er det et vilkår for uddannelsessystemet, at de i højere grad er blevet ansvarlige for håndteringen af elevernes mistrivsel. Som vi har argumenteret for i analysedel 3, har det sociale arbejde forskudt sig til gymnasierne, og ud fra vores undersøgelse ses der et behov for en mere helhedsorienteret tilgang i forhold til håndteringen af mistrivsel på dette område. Dette omhandler blandt andet, at man i højere grad inddrager alle arenaer i de unges liv, som faktorer, der kan have indvirkning på den mistrivsel, der kommer til udtryk hos den enkelte elev. Organisatorisk lokaliseres der desuden et behov for en omstrukturering af gymnasierne, hvilket dels bør omhandle, at gymnasierne får tilført flere ressourcer til at kunne håndtere de mangefacetterede mistrivselsproblematikker. Ydermere bør der være fokus på at skabe et fælles sprog og en fælles forståelsesramme blandt de ansatte i forhold til mistrivsel, da det, jf. vores analytiske fund, ses at have betydning i forhold til de ansattes tilgang til eleverne og deres udfordringer - og dermed også forudsætningen for at kunne håndtere elevernes udfordringer.

Til trods for stigningen i mistrivsel i ungdomsgenerationen, som således i høj grad ses at omfatte eleverne i gymnasierne, er der fra politisk side ikke umiddelbart nye tiltag på vej, som kan understøtte det store arbejde gymnasierne står overfor i forhold til at fremme trivslen. Aktuelt er det politiske fokus at reformere ungdomsuddannelserne, men dette omhandler udelukkende, at adgangskravet til gymnasierne bliver skærpet, ligesom at der kommer en anden type ungdomsuddannelse til de unge, der ikke har karaktergennemsnit til at blive optaget på gymnasiet (Løntoft, 2024). Det kan ud fra vores analytiske og empiriske fund virke paradoksalt, at der ikke er et større politisk fokus på at sikre, at gymnasierne har de fornødne ressourcer, rammer og kompetencer til at imødekomme mistrivsel hos eleverne, da den synes at ramme bredt i ungdomsgenerationen og på tværs af socioøkonomiske baggrunde. At begrænse adgangen for visse unge til en gymnasial uddannelse, på baggrund af for lavt karaktergennemsnit, adresserer ikke de udfordringer, som gymnasierne aktuelt står overfor med hensyn til både individuel og kollektiv trivsel blandt eleverne. Den politiske prioritering af fokus på adgangskrav bør muligvis i højere grad suppleres med en grundig analyse af gymnasiernes organisatoriske strukturer og tilgængeligheden af faglige ressourcer til støtte for unge. Integrationen af socialfaglige faggrupper, der kan tilbyde et helhedsperspektiv og en holistisk tilgang til elevtrivsel, kan betragtes som en investering på lang sigt, hvor der både er mulighed for at arbejde dybdegående og holistisk med eksisterende udfordringer samt forebyggende og risikobaseret i forhold til elevers mistrivsel.

17. Litteratur

- Aalborg Universitet. (s.d.). *Gymnasielæreruddannelser på Aalborg Universitet*. Lokaliseret 11. maj 2024 på <https://www.aau.dk/uddannelser/sidefag-tilvalgsfag/bliv-gymnasielaerer/fagudbud>
- Bauman, Z. (2006). *Flydende modernitet*. Hans Reitzels Forlag.
- Berlau, M. (2014). Debatindlæg: Stop den sociale deroute. Bragt i *Politiken* d. 11. september 2014. Lokaliseret på <https://socialraadgiverne.dk/debatindlaeg/stop-sociale-deroute/>
- Berlau, M. (2016). Debatindlæg: Vejen fra et trygt liv til en social deroute er blevet meget kort. Bragt i *Berlingske Tidende* d. 12. november 2016. Lokaliseret på <https://socialraadgiverne.dk/debatindlaeg/vejen-trygt-liv-social-deroute-blevet-meget-kort/>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2016). *Lov om de gymnasiale uddannelser*. Lov nr. 1716 af 27/12/2016. København.
- Børne- og Undervisningsministeriet. (1993). *Lov om folkeskolen*. Lov nr. 509 af 30/06/1993. København
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2004). *Gymnasieloven*. Lov nr. 95 af 18/02/2004. København
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2022). *SPS – Specialpædagogisk Støtte*. Lokaliseret på <https://www.uvm.dk/vejledning-og-stoettemuligheder/sps>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (2023). *Regeringen nedsætter Trivselskommissionen*. Lokaliseret på <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2023/aug/230810-regeringen-nedsaetter-trivselskommissionen>
- Børne- og Undervisningsministeriet. (s.d.) Elevtrivsel. *Uddannelsesstatistik*. Lokaliseret d. 3. april på <https://uddannelsesstatistik.dk/Pages/Topics/146.aspx>
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. Kap. 1 i: Richardsen, J: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. (Red.). 1986. (s. 241-258). Westport, CT: Greenwood.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L.J.D. (2004). *Refleksiv sociologi*. Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. (2022, 22. juni). Kommentar. Svend Brinkmann: Konkurrencestatens reformer skaber vækst. Men ødelægger de mon mere, end de gavner? *Altinget*. Lokaliseret på <https://www.alinget.dk/etik/artikel/svend-brinkmann-konkurrencestaten-har-et-stramt-greb-om-vores-dannelse-kan-vi-loesne-det>
- Christensen, M. (2021). Hermeneutik – forståelse, fortolkning og mening. Kap. 4 i Christensen, M., Jørgensen, E. R., Lysen, H. N. & Rosenberg, C. (Red.) *Videnskabsteori og socialt arbejde – en grundbog*. (s. 115-132). Samfundslitteratur.

- Danmarks Evalueringsinstitut. (2021). *Evaluering af specialpædagogisk støtte på ungdomsuddannelserne*. Lokaliseret på <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf21/apr/210426-evaluering-af-specialpaedagogisk-stoette.pdf>
- Danneris, S. & Monrad, M. (2018). Litteraturgennemgang. Kap 2 i Olesen, S. P., & Monrad, M. (Red.) *Forskningsmetode i socialt arbejde*. (s. 61-82). Hans Reitzels Forlag.
- Dansk Socialrådgiverforening. (s.d.) *IFSW – International federation of Social Workers*. Lokaliseret d. 2. april 2024 på <https://socialraadgiverne.dk/om-dansk-socialraadgiverforening/internationalt-samarbejde/ifsw-international-federation-of-social-workers/>
- Depressionsforeningen. (s.d.). *Er depressioner forskellige?* Lokaliseret d. 15. maj 2024 på <https://depressionsforeningen.dk/artikler/er-depressioner-forskellige/>
- Emu. (2024). *Hjælp dine elever til mindre frafald*. Lokaliseret på <https://www.emu.dk/stx/forskning-og-viden/trivsel-og-inkluderende-laeringsmiljoer/hjaelp-dine-elever-til-mindre>
- Fløe, J. (2022). Det perfekte er blevet det nye normale: Unge har høje krav til sig selv. *Psykologer i Danmark*. Lokaliseret på <https://psykologeridanmark.dk/2017/08/psykologen-boern-skal-have-det-godt/>
- Frederiksen, L. Ø. (2023). “Før jeg snakkede med Tina troede jeg ikke jeg ville blive til noget”. *Socialrådgiveren*. 23(1), 14-19. Lokaliseret på <https://issuu.com/socialrdg/docs/2023-01-socialraadgiveren>
- Frederiksen, L. Ø., & Paulsen, S. (2023). Skolesocialrådgivere i over halvdelen af landets kommuner. *Socialrådgiveren*. 23(1), 21. Lokaliseret på <https://issuu.com/socialrdg/docs/2023-01-socialraadgiveren>
- Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N., & Graversen, L. (2019). *Ny udsathed i ungdomslivet: 11 forskere om den stigende mistrivsel blandt unge*. Hans Reitzels Forlag.
- Grynberg, S. (2022). Ny undersøgelse: Det går skidt med elevernes trivsel. *Folkeskolen.dk*. Lokaliseret på <https://www.folkeskolen.dk/elevtrivsel-karakterer-trivsel/ny-undersogelse-det-gar-skidt-med-elevernes-trivsel/4691722>
- Guldager, J. (2015). *Videnskabsteori – en indføring for praktikere*. Akademisk Forlag
- Hutchinson, G. S., & Oltedal, S. (2006). *Modeller i socialt arbejde* (2. udg.). Hans Reitzels Forlag.
- Ingemann, H. J., Kjeldsen, L., Nørup, I. & Rasmussen, S. (2018). *Kvalitative undersøgelser i praksis – Viden om mennesker og samfund*. Samfundslitteratur.
- Katznelson, N., Pless, M., & Görlich, A. (2022). *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering: Om ny udsathed i ungdomslivet*. Aalborg Universitetsforlag.

- Københavns Kommune Børne- og Ungdomsforvaltningen. (2024). Pressemeldelse: Københavns Kommune udvider indsatsen for at komme psykisk mistrivsel til livs. *VIA / Ritzau*. Lokaliseret på <https://via.ritzau.dk/pressemeldelse/13782092/kobenhavns-kommune-udvider-indsatsen-for-at-komme-psykisk-mistrivsel-til-livs?publisherId=13559625&lang=da>
- Kristiansen, S. (2007). Etik og feltarbejde. Kap. 8 i Antoft, R., Jacobsen, H. M., Jørgensen, A. & Kristiansen, S. (Red.) *Håndværk og Horisonter – Tradition og Nytænkning i Kvalitativ metode*. (S. 226-248). Syddansk Universitetsforlag
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Interview: Det kvalitative forskningsinterview som håndværk* (3. udg.). Hans Reitzels Forlag.
- Lipsky, M. (1980). *Street Level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. Russell Sage Foundation.
- Løntoft, S. (2024). Tesfaye: Helt fair, at man skal stå fagligt på tær for at gå i gymnasiet. *Altinget*. Lokaliseret på <https://www.alinget.dk/artikel/tesfaye-ikke-et-afgoerende-benspaend-at-alle-forligspartier-bakker-op-om-ny-ungdomsuddannelse>
- Nielsen, N. J. (2023, 17. august). Studievejledere er bekymrede – ser flere unge i alvorlig krise. *TV2*. Lokaliseret på <https://nyheder.tv2.dk/2023-08-14-studievejledere-er-bekymrede-ser-flere-unge-i-alvorlig-krise>
- Nielsen, V. L. (2007). Indbydelse til dans omkring markarbejderadfærdsbegrebet. Kap. 8 i Nielsen, V., L. & Ploug, N. (Red.) *Når politik bliver til virkelighed. Festskrift til professor Søren Winter*. SFI 07:23, (s. 149-170).
- Ottosen, M.H., A.G. Andreasen, K.M. Dahl, M. Lausten & S.B. Rayce & B.B. Tagmose (2022). Børn og unge i Danmark: Velfærd og trivsel 2022. *VIVE*. Lokaliseret på <https://www.vive.dk/media/pure/0xgg53xk/14872861>
- Paulsen, S. (2023, 14. februar). Mistrivsel kan ramme alle unge – men rammer udsatte hårdest. *Socialrådgiveren*. 23(1). s. 22-25. <https://issuu.com/socialrdg/docs/2023-01-socialraadgiveren>
- Pedersen, O. K. (2011). *Konkurrencestaten*. Hans Reitzels Forlag.
- Rienecker, L., & Stray Jørgensen, P. (2017). *Den gode opgave: håndbog i opgave-, projekt- og specialskriving*. (5. udgave.). Samfundslitteratur.
- Rosa, H. (2014). *Fremmedgørelse og Acceleration*. Hans Reitzels Forlag.
- Sennett, R. (1999). *Det fleksible menneske eller arbejdets forvandling og personlighedens nedsmeltning*. Forlaget Hovedland.

- Styrelsen for Undervisning og Kvalitet. (2023). Trivselsmålingen. Information og vejledning til lærere, ledelse og bestyrelse på gymnasiale institutioner. *Børne- og Undervisningsministeriet*. Lokaliseret på https://emu.dk/sites/default/files/2023-10/Vejledning%20til%20trivselsmaaling%202023_tilgaengeligg.pdf
- Sundhedsstyrelsen. (2022a) *Danskernes sundhed. Den Nationale Sundhedsprofil 2021 – centrale udfordringer*. <https://sst.dk/-/media/Udgivelser/2022/Sundhedsprofil/Sundhedsprofilen-kort.ashx>
- Sundhedsstyrelsen. (2022b). *Det går den forkerte vej med unges sundhed*. <https://sst.dk/da/nyheder/2022/det-gaar-den-forkerte-vej-med-unges-sundhed>
- Sundhedsstyrelsen. (2023). *Flere skolebørn har det skidt – og den sociale ulighed i sundhed og trivsel er alarmerende*. Lokaliseret på https://www.sst.dk/da/nyheder/2023/Flere-skoleboern-har-det-skidt-_og-den-sociale-ulighed-i-sundhed-og-trivsel-er-alarmerende
- Sundhedsstyrelsen. (2024). *Danskernes sundhed. Den Nationale Sundhedsprofil Midtvejsundersøgelsen 2023 – centrale udfordringer*. https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2024/Sundhedsprofil/WEB_Sundhedsprofilen_2023_KORT-a.ashx
- Thagaard, T. (2010). *Systematisk og indlevelse – en indføring i kvalitativ metode*. Akademisk forlag.
- Trivselskommissionen. (s.d.) *Om Trivselskommissionen*. Lokaliseret d. 14. april på <https://www.trivselskommissionen.dk/om-kommissionen/om-trivselskommissionen>
- Tvede, I. (2022, 22. august). Opråb om børn og unges mistrivsel gør indtryk på politikere: 'Det er en bunden opgave'. DR. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/opraab-om-boern-og-unges-mistrivsel-goer-indtryk-paa-politikere-det-er-en-bunden>
- UddannelsesGuiden. (s.d.) *Gymnasielærer (job)*. Lokaliseret 11. maj 2024 på <https://www.ug.dk/job/job-fordelt-paa-erhvervsomraader/akademiskarbogledning/under-vgymhoejseminarium/gymnasielaerer-job>